

АНДРЕЙ ГУЛЯШКИ ИСТОРИЯ С КУЧЕТА

Част 10 от „Авакум Захов“

chitanka.info

ГЛАВА ПЪРВА

ЕДНА КРАТКА ВЕЧЕР И ЕДНА ДЪЛГА НОЩ

Веднъж ме попитаха:

— Какъв е по нрав Авакум?

Познавах Авакум от 15 години, но дълго мислих, преди да отговоря. На края рекох шеговито:

— Като се изключи по-голямата част от деня и часовете до полунощ, и малкото часове след полунощ, когато спи — през останалото време той е забавен и весел човек.

Но не бях справедлив.

Видях Авакум за пръв път в Момчилово преди петнадесет години. Тогава той беше сговорлив и весел, остроумен и шеговит; човек можеше да прекара с него дълги часове, без да усети как се изнизва времето. Мрачно настроение го налягаше, и то не винаги, само вечер, когато останеше сам.

С вървежа на годините нещата започнаха да се променят. Колкото повече сивееха слепоочията му и двете горчиви бръчки около устата му се вдълбаваха по-надълбоко, толкова веселите му часове през деня намаляваха и се топяха, а мрачните ставаха повече и не си отиваха бързо. Така биваше най-вече, когато не беше зает със срочна работа. Случваше се да дочаква полунощ в компания само с лулата си и с недопитата си чашка коняк. Дори огъня в камината си забравяше да поддържа.

Но тази промяна не стана изведнъж. Тя настъпваше постепенно — една дълга есен, която продължи много години. Когато се запознах с него в Момчилово преди едно десетилетие и половина, есента едва се задаваше.

Събитията, за които разказвам тук, се случиха две години и половина преди неговото последно приключение — аферата с откраднатия вирус. Той беше 42-годишен и външно не изглеждаше на повече, но в душата си приличаше вече на ония библейски старци на Рембранд, застинали в размисъла си, които знаят много недостойни

неща за своите събрата и които са имали възможност да погледнат в най-долните и затулени кътчета на човешките мисли. Още в светлите си години, във връзка с известната теза — „Човек, това звучи гордо!“ — той беше добавил: „... но от човек може *всичко* да се очаква!“ Той беше докосвал със сърцето си, гледал с очите си и изпитвал на гърба си много от ужасните неща, които влизаха в това „всичко“, изследвал ги беше внимателно, както биолозите изучават например вътрешностите на едно гадно насекомо. Беше станал изследовател на хора, герои на страшни и тъмни афери, за които развратът, цианкалият и куршумът бяха обикновени подръчни средства. Авакум много знаеше за злата воля на хората, затова приличаше в душата си — след като беше правил изследвания 15 години! — на ония белобради и вехти като библията старци на Рембранд, погледнали в пропастта и видели дъното на живота. Но същевременно той се различаваше силно от тях; те бяха *застинали* в размисъла си за живота, а той се вълнуваше, той изстрадваше познанията си, всяка новооткрита истина за злата воля на човека опарваше сърцето му като нажежено до съскане желязо. Той не беше мизантроп, вярваше непоколебимо в крайната победа на доброто, но понякога не издържаше на ужасите, сред които се вреше, и тогава изказваше по адрес на човешкия род жестоки мисли. Това не правеше от ожесточение или от лошо, отмъстително сърце — беше просто печал.

По времето, за което става дума, в душата му се промъкваше като предвестник на настъпващата есен и едно друго печално чувство. Някогашният му наставник и ръководител полковник Манов беше се пенсионирал, в службата бяха дошли нови хора, с които го свързваше само служебната дисциплина, а в методите на разузнаваческата дейност навлизаше електрониката. Още никой не знаеше доколко и в какви случаи електронноизчислителните машини щяха да заменят логическия анализ и дедуктивното мислене, но беше съвсем ясно, че и в разузнаването настъпва нова, техническа ера. Като си помислеше, че след някое време електронноизчислителните машини щяха (може би!) да съставят и решават само за няколко секунди логическите уравнения, до които той стигаше с върховни усилия и чието решаване му доставяше върховна радост — той с тъжно удовлетворение си напомняше, че е пред пенсия (оставаха му още две години) и че в

археологията (неговата основна специалност) машините, слава богу, не ще играят още дълго време кой знае каква значителна роля.

Ето защо към скептицизма му тази есен се беше прибавило и чувство на печал.

Той не знаеше, разбира се, че в близко бъдеще го очаква (в самия край на двете години, които го отделяха от пенсия) голямо приключение, може би най-голямото — че му предстои да спаси не само родината си, но и света от един вирус, по-страшен и от чумния бацил. В момента, за който става дума, той естествено не знаеше какво му готви близкото бъдеще.

Току-що беше приключил следствието по мрачната „Стоманена афера“. Понеже смятах да публикувам някои неща от нея, запитах го дали едно обобщаващо заглавие като например „Кучешка история“ ще бъде подходящо за тази цел.

Ах, аз бях забравил неговия упорит скептицизъм, неговото растящо раздражение поради машината, която щеше да му отнеме удоволствието да решава логически уравнения, и неговата вечна тъга, когато една мъчна афера стигаше до своя неизбежен край!

Ах, аз бях забравил всичко това!

Авакум не хареса заглавието, дори се разсърди малко.

— Защо трябва да обиждаш кучетата? — навъси се той. — Отде накъде?

Душата му още не беше очистена от мръсотииите на „Стоманената афера“, затова той се изказа за хората злъчно и преувеличи пороците им, а кучетата възхвали прекомерно.

„Един много типичен порок за хората — рече той — е така наречената «черна неблагодарност». Направиш някому добро, а той търси сгоден случай да ти отвърне със зло. В древния Рим по време на кървавия Сула, когато само един устен донос е бил достатъчен, за да отрежат някому главата, най-ревностни клеветници били освободените домашни роби. Освободиш драговолно роба си, върнеш му свободата, от инвентарна вещ го направиш човек, а той тича да те клевети, че си враг на режима, за да ти вземат главата. По-долно деяние може ли да се измисли? Кое куче на света е способно на такава гадост?

Знае се от памтивека, че кучето е най-добрият и най-верният приятел на човека. Но как се отблагодарява човек на добрия си и верен приятел? Известно е как — измисля по негов адрес унизителното и долно понятие «кучешка работа»! Под кучешка работа хората разбират най-гадни неща, постъпки, които са уж недостойни за човека, тъй като човек, нали, звучи гордо.

Трябва да се отбележи, че хората приписват на кучетата недостатъци, на които сами робуват. Приписват им най-произволно собствените си пороци и лоши привички. Така например куче, възпитано в ред и порядък, не пикае в мивката, както правят много мъже; мъжкото куче не бие женското, както правят мнозина съпрузи-бабаити; кучето не изтезава децата си, за разлика от много бащи и майки; не краде, когато не е гладно, за разлика от много човеци; и на края — не продава приятелите си и принципите си срещу кокал, както се случва доста често между хората. Може ли всеки човек да се похвали с подобен «кучешки» морал? Хора с подобен морал са били канонизирани едно време за светци!

Та съди сам кому прилягат повече «кучешките работи» — на човека или на клетите му четириноги приятели?

Като помълча по обичая си някое време, той приключи въпроса за заглавието на моята бъдеща публикация така:

«Ето защо аз не мисля, че ще бъде справедливо да свързваш благородния кучешки род с мръсниците от нашата „Стоманена афера“. В своя животински свят кучето живее почтено и не престъпва кучешките закони, а в света на човеците мнозина наши събратя не се съобразяват с никакви човешки закони или се съобразяват само с ония закони, които им допадат или им носят облаги. По-добре ще бъде да наречеш тоя разказ „История с кучета“. Това заглавие не обижда нашите верни другари.»

Моят знаменит приятел беше в лошо настроение, беше тежко на душата му, затова кореше хората с толкова силни думи. Но какво значение имат думите! Думите ги отвява вятърът, остават делата. А всичките му дела, големи и малки, доказват по един безспорен начин, че той обичаше хората и вярваше в доброто.

Няколко дена след тоя разговор Авакум сам ме заговори за моята бъдеща публикация:

«История с кучета» е добро заглавие — рече той, — но е външно. То не изразява същината на работата. Вярно е, че смъртта на твоите две кучета даде старт на разкритията, но за какви разкрития и за какви кучета щеше да става дума, ако в дъното на тази история не лежеше едно тежко престъпление?

Понеже оня ден споменах за Сула, аз пак ще се върна към античното време. Прави впечатление, че античната драматургия много се занимава с темата за *греха и зкуплението*. Едип цар, Антигона, Електра, Ифигения, Медея и още колко други безсмъртни творби от онова време напомнят, че всеки тежък грях или голяма неправда, извършена спрямо някого, се *изкпува*, ако не от самия извършител на греха или на неправдата, то *непременно* от неговите най-близки хора.

Грехът ражда проклятие и ако проклятието не падне върху главата на тоя, който го е извършил, стоварва се като нещастие върху съдбите на неговите най-близки хора. Туй схващане е старо, но аз мисля, че то не е загубило значението си и за нашите модерни времена. Идеята за възмездието е рожба на народния опит и затуй ние не бива да се усмихваме иронично, когато чуем някой да споменава тази дума.

Примери, които доказват, че възмездието не е празна дума, има безброй. Нима «Стоманената афера» че е един нагледен пример?

И затова аз си мисля, че едно заглавие като «възмездие» би изразявало най-добре смисъла на тази работа. Но такова едно заглавие е много претенциозно и надуто за подобна история. Пък и не бива да се залага на истини, които не могат да се доказват с електронноизчислителни машини. Ще ни се присмеят, че сме «демоде»...

Ето защо аз поддържам предишното си заглавие — «История с кучета». Туй заглавие е неутрално и аз се обзалагам, че ако попитаме десет електронни машини, те до една ще признаят, че е добро и че е избрано много сполучливо.

Слушай електронните машини, и няма да пропаднеш — засмя се Авакум.“

* * *

На 24 октомври, привечер, трима видни мъже от завода за специални стомани тръгнаха през полето за прочутата Н-ска кръчма „Пияни вишни“. До кръчмата имаше само километър и половина, но понеже небето беше се свлякло ниско над земята, кръчмата и крайнините около нея изглеждаха притулени и скрити сред мрачевината на самия хоризонт.

Кои са тия мъже, защо бяха тръгнали за прочутата кръчма не по „царския“ път, а през полето, и за какъв завод става дума?

В завода, за който става дума, се отливат и обработват специални стомани, „особени“ и по качество, и по предназначение. Особените стомани във всички страни по света са обект на нежелано любопитство, затова от само себе си се разбира, че ние няма да назовем завода с истинската фирма, а ще го наречем примерно Завод за специални стомани или за по-кратко ЗСС. По същите съображения ние няма да опишем истинското му местоположение, а ще споменем само някои неща, каквито се срещат приблизително навсякъде из нашата страна. Така например наблизко има планина, а в далечините се синеят (когато времето е слънчево) още по-високи и по-горди планини. Духне ли вятърът от запад, пушеците му се понасят към град Н и за няколко минути правят изумруденото му небе да заприлича на окаден връшник. По-нататък те пътуват бавно над равнината като черни биволи, докато на края просторът ги надвие и превърне в призрачна мъгла.

Но, тъй или иначе, от завода до кръчмата „Пияни вишни“ може да се стигне по два пътя. Първият е равен, широк и асфалтиран, а другият прилича, поне засега, на ония пътища, които едно време хората са наричали „хайдушки“. Магистралата пресича град Н като главна улица и се запилява нататък, в оная посока, където най на края небето допира земята. Тя минава покрай лицевата страна на завода, на хвърлей камък от неговата желязна ограда. По нея препускат червените автобуси, които довеждат и откарват работническите смени, от двете си страни има гладки пътеки за пешеходци и велосипедисти, а нощем на платното ѝ може да се забележи дори такъв нищожен предмет като една шевна игла — толкова е светло от лампите, които греят отгоре. По тази магистрала човек може по всяко време на деня и нощта да стигне до кръчмата „Пияни вишни“ без какъвто и да било риск. (Стига, разбира се, да не му хрумне безумната идея да изскочи на асфалта!)

Пътят, който споменахме за втори, започва откъм гърба на завода, близо до „черния“ му вход, през който изнасят сгурия и други боклуци, а докарват желязо и кокс. Тоя път води право като конец за „Вишните“, защото нищо не му пречи, минава все през полето и насреща си няма ни долове, ни височини. Не е павиран, за него асфалтът и паважът са неща от друг свят, от по-висша цивилизация, но не е и разкалян толкова, че да не може да се върви по него, без да се псува и проклина. Понякога от самосвалите хвърлят отгоре му по някоя и друга лопата още топла сгурия и той си гледа службата честно, така както си гледат работата ония хора, дето на обяд набързо си хапват хляб и сиренце или консерва някаква, пийват си студена водица и продължават усърдно да трупат ситен чакъл покрай големите шосета.

Тоя път се ниже с досадно безразличие през едно запустяло и почти безлюдно поле, което особено в привечерните часове напомня (като че ли) за нещо марсианско и извънземно. Някога по тия места била отглеждана лавандула, а също така и мента, но откакто ЗСС бил „окупен“ и захванал да действа отговорно и е „пълна пара“ и лакомо да търси работна ръка, младата сила от околните села напуснала домашните си огнища и се преселила в подновения и модернизирания град Н. Земеделските стопани станали скоро промишлени работници, а лавандулата и ментата взели да съхнат на корен. За две-три години това поле занемяло и запустяло. Сега ръководителите на АПК си блъскат главите с какви култури да заместят лавандулата и ментата хем да не искат много ръчен труд, но и да са доходоносни, затова разорават някои участъци, опитват едни или други култури, но полето, недружелюбно към новаторски експерименти, става всяка година по „марсианско“, напомня кътче от пейзажа на друга планета, по-изостанала в агротехническо отношение. Около пътя се шири пущинак, обиталище на змии и смоци, поляни, набучени гъсто с магарешки тръни, се редуват с други поляни, обраснали с нисък и непроходим храсталак. Мирише силно на мащерка и див бърз, на лайкучка и на други дивотии и ако случайно се пръкне наблизко едно допотопно чудовище, никой не би се удивил дотолкова, че да плесне с ръце и да извика: „Но как е възможно?“ Човек като гледа по-дълго тоя пущинак и диша разните диви миризми,

започва да възприема привиденията на въображението си за най-жива действителност.

Край пътя между завода и „Пияни вишни“ се зеленят няколко стари орехови дървета и от птичи поглед, навярно поради тях, околният пейзаж изглежда по-български, по-национален. Но гледани от пътя, върху фона на дивотията, която описахме, те не приличат кой знае колко на български орехи, защото около българските орехи всичко наоколо е китно и приятно за окото, а околността, сред която тия дървета стърчат, не може да се похвали с нищо китно и мило. А освен това те навяват лоши мисли и неспокойни чувства, защото под едно от тях, и то не много отдавна, коренен жител на град Н заклал жена си, а сетне се обесил на чепатия му клон. Тоя енчанин съвсем не бил в първа младост, но научил от не знам къде си, че жена му от дълги години поддържала любовни връзки с неговия шеф, който също така от дълги години му бил верен и неразделен приятел. Така приказва мълвата, а колко истина има в тия приказки, никой не знае, пък и не е важно, защото и най-лошата истина не може да оправдае едно безумие.

Така че дори и тия стари и клонати орехи с огромни корони, под които могат да пладнуват — или по-точно, под които някога са пладнували рунни стада овце, — дори и те не могат да смекчат неприветливия характер на местността и лошата слава на пътя, който минава през нея. Случайните пътници избягват да се спират и през най-големите жеги в сянката на тия стари гиганти. Когато са на почтена възраст, всички орехови дървета си приличат и затова на мнозина от случайните пътници се привижда, че под всяко дърво — особено през жежките дни, когато слънцето силно напича — полският ветреца като че ли клатушка по един обесен човек. Разбира се, това е глупост, защото орехът, под който е станала онази случка, е един и е известен на всички, но нали старите орехови дървета си приличат и когато слънцето вземе силно да припича, какво ли не се мярка пред очите на човек!

И така, този път не е приветлив и на пръв поглед изглежда доста странно, че трима видни мъже от завода са тръгнали тъкмо по него, за да стигнат до кръчмата „Пияни вишни“. Но ако човек узнае кои са тия хора и му станат ясни особените причини, поради които всеки от тях е направил своя избор и е предпочел този път, а не „царския“, тоест

магистралата, ще махне само с ръка и ще ги остави да си вървят по живо и по здраво към своята цел.

Първият от тях, най-високият, с мрачно лице и навъсени вежди, дето върви една крачка пред другите, е началникът на конструкторското отделение. Той е около 36-годишен, казва се Прокопи Сапарев, облечен е в широко черно пардесю, носи меко черно бомбе и в ръката си държи старомоден чадър, който силно размахва. Това, дето върви пред другите, па макар и с една крачка, не е случайно, той се смята за първенец в металознанието, бил е сътрудник на института по металознание при Академията на науките и е готов да удари с чадъра си по главата всеки, който би се опитал да го поучава. Той има лека кола „Вартбург“, но не се вози на нея; лекарите са му предписали да ходи повече пеш и на чист въздух, защото страда от безсъние.

Вторият човек, който върви подир Прокопи Сапарев и малко надясно от него, е главният технолог на завода, казва се Спиридон Хафезов, има вид на мъж, навлязъл в оная междинна възраст, когато не изглежда нито млад, нито пък стар, каквито са, да речем, 40-годишните. Той е с една глава по-нисък от Прокопи, но е плещест и походката му е твърда като на оногова, и дори по-стегната — „офицерска“, за окото на военния човек. И той има основание да ходи по командирски и да не търпи някой да го задминава, защото също се мисли за първенец в металознанието и също е бил сътрудник в оня институт при БАН. Но за разлика от Прокопи той е по-сдържан, не размахва по господарски никакви старовремски чадъри и тази разлика в държанието се дължи на кръвта: Прокопи е син на заможно семейство, а бащата и дедите на Спиридон са били все изполичари и аргати.

Разликата между двамата личи и в облеклото. Прокопи се облича стилно, макар и малко „демоде“, а Спиридон търси ефектната нагласа, но в стила на един дребен буржоа. Той носи спортен шлифер с пагони на раменете, на главата си има кариран каскет, английски фасон, а краката му са обути в спортни чепици с дебели подметки от естествен каучук. По външност човек би го взел по-скоро за треньор на женския баскетболен тим на град Н, отколкото за главен технолог на свръхтежък завод, какъвто е ЗСС.

Но и като треньор той буди недоумение, и то много основателно. Треньорът избира обикновено най-краткия и най-лесния път до целта, а Спиридон прави обратното. Той би могъл да стигне до „Пияните вишни“ най-лесно и най-бързо, като на излизане от завода вземе рейс № 1 и след пет минути го смени на централния площад с рейс № 2. Вместо тоя удобен и сигурен маршрут той избира един съмнителен път през едно още по-съмнително поле, и то по здрач, когато всяка минута от мъглявото небе може да заръми студен есенен дъжд.

Ние мислим, че причините за това противоречиво поведение не трябва да се търсят преди всичко в психиката на нашия технолог, а в обстоятелството, че той живее на централния площад и че прозорците на чудесния му апартамент гледат точно на спирката, където се срещат и разминават рейсовете № 1 и № 2. Докато чака рейс № 2, нашият технолог рискува да бъде забелязан от съпругата си, на която е съобщил по телефона само преди няколко минути, че едно извънредно заседание на дирекционния съвет ще го задържи в завода вероятно докъм десет часа. Патилите съпрузи могат да си представят семейните бури, които възникват при подобни случаи! Защото физическият закон е неумолим: едно тяло не може да бъде едновременно на две места!

Спиридон Хафезов много уважава жена си, която при това е съдия-следовател при Н-ския окръжен съд, за да има разпавии с нея, и то заради някакъв си физически закон!

Затова предпочита да стигне до кръчмата „Пияни вишни“, като върви пряко през полето, по черния път.

Третият от групата е инженерът по електроника Димо Карадимов. Колкото началникът Прокопи изглежда мрачен, толкова Димо е приветлив — ясносините му очи гледат насърчаващо и сякаш ви провокират да признаете, че въпреки всичко нещата вървят на добре и животът все пак е красив. Той е връстник на Прокопи, висок е почти колкото него, но лицето му е по-закръглено и в плещите е по-широк. Димо има голям успех сред жените и това е една от причините да отива в „Пияни вишни“ не по „царския“, а по черния път. Тръгне ли с рейсове, или пеш през града, непременно ще се намерят две „мадами“, които да се залепят за него. А в компанията на строгия му началник дори за половин „мадама“ нямаше място. По отношение на жените

Прокопи Сапарев не обичаше да се показва пред обществото с каква да е жена.

И така, тази студена есенна привечер срещу 25 октомври трима видни мъже от ЗСС бяха се запътили през полето към прочутата кръчма „Пияни вишни“. Както обяснихме вече, всеки от тях имаше свои лични причини, за да предпочете един съмнителен и разкалян път пред удобствата, които му предлагаше асфалтовата магистрала.

Понеже често споменаваме кръчмата „Пияни вишни“, човек би помислил, че тримата мъже или са страстни пиячи, или пък прочутата кръчма се е превърнала в техен любим клуб. А всъщност не е вярно нито едното, нито другото. Прокопи се мръщи от виното и го пие насила и за никакъв клуб не мисли, нито пък изпитна нужда от весели компании. Той събира пари за апартамент, пише наръчник по металознание и строго спазва предписанията на своя лекар, който му препоръчва да ходи пеш по шест километра всяка вечер, да си ляга рано, да пие билков чай и да предпочита вегетарианска храна. Спиридон Хафезов, както видяхме, има съпруга съдия-следовател и този факт сам по себе си говори много. Едва ли може да се предположи, че съпругът на един съдия-следовател ще превърне „Пияни вишни“ в свой втори дом. Що се отнася до Димо Карадимов, втория ерген от тримата, ние ще сгрешим решително, ако сложим знак на равенство между любовните му похождения и любовта му към виното. Димо кани поредната си приятелка в луксозната сладкарница „Първи май“, черпи я с пасти и вермут „Чочосан“, а после двамата отиват някъде „на гости“ или ако времето е хубаво, нагласява я върху седлото на червения си мотоциклет „Балкан“ (360 кубика) и запрашва по пътя, който води за близките хълмове, накичени с брезови и елови горички.

И тримата видни мъже нямаха вкус към кръчмарския живот и все пак посещаваха кръчмата доста често. Човек би помислил, че ги вдъхновява и събира приятелско чувство — бяха колеги, работеха в едно отделение, преодоляваха общи мъчнотии. Ще си побъбрят за работата, ще си доверят какво мислят за колегите си, за едно или за друго. Но помежду им нямаше приятелство. Прокопи беше дълбоко убеден, че е всезнаещ по металознанието, но Спиридон се мислеше за по-всезнаещ, а Димо презираше дълбоко в себе си и двамата. Спиридон тайно негодуваше, че дирекцията е издигнала Прокопи за

началник на отделението, и си казваше, че е много по-достоеен от него и не само задето знаеше повече по металознанието, но и затова, че беше син на аргатин, а пък Прокопи беше синче на докторска фамилия, произхождаше, значи, от най-колебливата прослойка на бившето буржоазно общество. Димо пък си казваше, че в перспектива и двамата са едни излишни хора, защото кибернетиката щеше да ги замести напълно, и то в съвсем недалечно бъдеще! С интегрални схеми и паметни блокчета, големи колкото нокътя на малкия пръст. Те бяха исторически обречени специалисти, а му се перчеха и гледаха на него, кибернетика, като на инженер от втора ръка.

— Димо, я ми изчисли това!

— Карадимов, я ми намерете оптималното решение на онова!

Какъв „Димо“ им беше той! На всичко отгоре Прокопи много му приличаше по фигура на Дон Кихот, а Спиридон — на Санчо Панса. Когато искаше да разсмее някоя от приятелките си, той започваше да имитира единия или другия и винаги имаше успех. Но, кой знае защо, Дон Кихот будеше у тях съчувствие, въпреки че му се смееха, а Санчо презираха; Димо, обратно — презираше началника си повече, а със Спиридон се опитваше да интимничи.

Тъй че никакво особено приятелство не спояваше тия мъже и ще бъде чиста измислица, ако някой си помисли, че вечерите им в „Пияни вишни“ бяха бог знае колко сърдечни. Те изпиваха мълчаливо по чаша вино, казваха си по някоя и друга дума, а после си отиваха заедно с рейс № 2. Спиридон Хафезов винаги слизаше на последната спирка, преди площада, за да не го види жена му, че се връща с рейс № 2.

И защо все пак тия видни мъже отиваха заедно в прочутата кръчма?

Отговорът трябва да се търси в съмнителните слухове, които се вдигнаха преди два-три месеца около тяхното отделение.

Какви бяха тия слухове и за какво ставаше дума?

* * *

Както отбелязахме вече, Н-ският завод произвеждаше специални стомани, стоманени отливки и детайли, чиято съвкупност промишленият лексикон означава с две ужасни думи: нестандартно

оборудване. За да не ни заседнат тия думи на гърлото, ние ще се помъчим да дадем по-простичко обяснение, а именно, че с един вид специална стомана едни заводи правят разни апаратури и инструменти, каквито са, да речем, хирургическите ножове, клещи, триони и пр. С друг вид специална стомана пък по-особени заводи правят ония изделия, без които войникът не може да си гледа работата. Стоманата за хирургическите клещи и триони никой не крие, но навсякъде по света стоманата за войнишките пособия се пази в тайна. Защото какво струва например един танк, ако противникът научи от каква специална стомана са направени някои части от бронята му? Той веднага ще измисли такива патрони, които да видят сметката на такъв танк. Поради тия причини навсякъде по света стоманата, от която се правят войнишките пособия, се пази в голяма тайна.

Преди три месеца във вътрешното министерство постъпиха сигнали, че от Н-ския ЗСС е изтекла информация — не кой знае колко важна, но все пак достатъчна, за да се стреснат някои много отговорни хора. В случая изтеклата информация може да не е била важна (слава богу!), но знае ли човек *каква* информация може да изтече следващия път? Щом като в завода се подвизават *бъбривци*, които обменят мнения с чужденци, логично е да се очаква и най-лошото.

Лично министърът се зае с тази работа и лично той, след като се посъветва с началниците на съответните отдели, прати в град Н двама от най-опитните си майстори — полковниците Светломир Горанов и Авакум Захов. Те пристигнаха в Н със сътрудници и техника. Светломир постъпи на работа в завода като специалист по ценообразуването (той имаше икономическо образование), а Авакум се представи като началник на археоложка група, на която беше възложено да открие следите на едно древно селище в района на завода. Но още преди да пристигнат, органите на местната милиция бяха взели някои неща в ръцете си. Влизането в завода и излизането навън беше поставено под денонощно наблюдение, в производствените цехове се влизаше само с пропуски, а пред конструкторското отделение дежуреха на смени двама пазачи. Те държаха секретния ключ от вратите, отваряха и затваряха помещението и отбелязваха в една книга кой от сътрудниците остава в отделението след работната смяна и в колко часа си отива. На централния изход от сградата беше монтирана апаратура, която

откриваше безпогрешно дали някой от инженерите или работниците, които боравеха с отливки, крие в джобовете си дори миниатюрно по размер късче от специалната стомана. Ако човек сложеше под езика си милиметрова частица стомана, машината непременно щеше да забележи и тозчас да нададе ужасен вой. Такива и други подобни предохранителни мерки бяха взети, макар че най-сигурна от всички мерки беше доказаната благонадеждност на хората, които работеха в тоя завод.

И все пак, две седмици след пристигането на Светомир и Авакум, в министерството отново постъпи тревожен сигнал — от завода беше изтекла нова информация, за щастие и тоя път незначителна. В Н бяха изпратени още сътрудници и допълнителна техника, а на Светомир Горанов и на Авакум Захов беше направено сериозно предупреждение.

Слуховете за изтичане на информация от завода стигнаха много бързо и до ушите на инженерите от конструкторския отдел. От само себе си се разбираше, че основните съмнения при едно разследване щяха да легнат върху тях, защото и най-незапознатият с производствените процеси знаеше, че не друг, а конструкторите определяха качеството и вида на стоманите. Те решаваха колко въглерод да има например една стомана и колко друга, която щеше да се употреби за направата на „еди-какво си“. Те нареждаха в коктейла от манган, силиций, волфрам, ванадий, сяра и пр. какъв да бъде процентът на мангана, силиция, волфрама и т.н. за „еди-кой си“ вид стомана и какъв да бъде процентът на същите елементи за друг вид стомана. От тях зависеше също така начинът, по който съставките на коктейла да се съединяват с желязото, а освен това те, а не други, изчисляваха предполагаемата якост на стоманата и т.н. С една дума — те бяха хората, които боравеха с тайните, и щом нещо от тайните изтичаше навън — съмнението падаше или предстоеше да падне естествено върху техните глави. Около тях видимо нищо не се променяше, но те самите започнаха да се променят: станаха мълчаливи, поглеждаха се веднъж учудено, а друг път с подозрение в очите си. Когато дирекцията заповяда окончателните проверки на стоманите да се извършват от тях, а не от групата на експериментаторите, те почувстваха съвсем ясно, че кръгът на съмненията се затяга около тях. Тогава те се скупчиха (човек се

чувствува по-сигурен, когато чувствува едно рамо до рамото си), започнаха да ходят заедно („ние знаем помежду си, че никой от нас не може да има пръст в тази работа!“) и често да прескачат пак заедно до „Пияни вишни“ (който се весели, зло не мисли, а ние всички се веселим). Такъв общ фасон даваха на живота си тримата, а какво се криеше зад общия фасон, какво криеше и какво правеше всеки от тях, когато останеше сам — това знаеше навярно само оня, който беше служебно натоварен да не ги изпуска от око.

* * *

И така, тримата видни мъже от ЗСС мълчаливо крачеха през безлюдното и мрачно поле по посока на прочутата кръчма „Пияни вишни“. Напред вървеше началникът, той силно размахваше чадъра си, а полите на широкото му пардесю се мятаха и пърпореха встрани като черните криле на грач-птиците, които летяха ниско над равнината. Следваха го подчинените му — технологът Хафезов и електронният изчислител Димо Карадимов.

Тая привечер полето изглеждаше съвсем запустяло. Небето беше се спуснало над храсталаците и оголелите орехови дървета, дето стърчаха по пътя, като че ли закачаха косматия му търбух. Канеше се да вали, вятър свиреше на умряло из трънаците; тримата замислени мъже, забързани в това запустяло и диво поле, правеха есенната привечер да изглежда в едно и също време и тъжна, и тревожна.

Те бяха излезли през черния вход на завода точно в 6 ч. и две минути. В 6 ч. и една минута пазачът бай Стамо заключи помещението, прибра ключа и викна подире им: „Лека ви нощ!“ След една минута и тримата се изнизаха през черния вход.

Отбелязваме педантично часовете, защото те играят в нашия разказ — както ще се види по-нататък — изключително важна роля. Ще добавим още, пак във връзка с часовете, че точно в 6 ч. завършва работа първата смяна, а в 7 часа я застъпва втората. Конструкторското отделение работеше една смяна — от 9 часа сутринта до 6 часа следобед.

От завода до кръчмата „Пияни вишни“, която се намира в най-западната окрайнина на града, разстоянието е точно километър и

половина (премерили са го шофьорите, които са го засичали на километражите си). В сухо време то се изминава за около 15–20 минути. Тая вечер тримата инженери от конструкторското отделение влязоха в кръчмата точно в 6 часа и 18 минути.

Кръчмата „Пияни вишни“ е прочута не само с вината и мезетата си, но и с разположението на своите „механи“. Те са три: голямата, средната и „кътчето“. В „кътчето“ са кротнали само три маси, в студено време гори камина, по стените са окачени ловджийски трофеи — еленови рога, зурла на глиган, препарирана глава на вълк. Подът е застлан с шарена черга, покрай северната стена е скован миндерлък, покрит с родопско халище. Голямата механа се посещава главно от доктори и артисти, понеже наблизко се намират окръжната болница и градският драматичен театър. В празнични дни привечер тук се отбиват ловджиите, които са се подвизавали през деня из живописните Н-ски околности. Тогава заведението ехти от глъч и смехове, между масите се разхождат глигани и вълци, на пода играят на прескочикобила дългоухи зайци, а из задимения въздух, който мирише на пържоли и скара, крякат пъдпъдъци, подплашени бекаси размахват криле. Ако тук животинският свят е измислен, защото изскача от фантасмагоричните приказки на ловците, то миризмата на скарата и дъхът на виното са съвсем истински, тъй като една нажежена готварска скара дими в дъното на самата механа, а бъчвата с виното стои тържествено възправена до тезгяха, могъща и с надут корем като някогашния ненаситен на жертви бог Ваал.

Средната механа е обзаведена според вкуса на управляващите хора в град Н, или както си го представяше тоя вкус управителят на заведението бай Трифон Конов. По средата има една продълговата маса като заседателните, само че не е покрита със зелено сукно, а с бяла ленена покривка. Около тази маса седат веднъж-два пъти в седмицата отговорни партийни и държавни ръководители на град Н, генералният директор на ЗСС и началникът на окръжната болница. Столовете са тапицирани, удобно е да се седи на тях, а червената ламперия, която скрива стените до половина, напомня мекия канцеларски уют на началническите кабинети. На стената срещу входа е окачен, поставен в позлатена рамка, портретът на Карл Маркс.

— Тук ли му е мястото на този портрет? — възмутил се веднъж началникът на окръжната болница, много строг човек с червени и

сякаш оцавени ръце.

— Защо? — повдигнал заоблените си рамене бай Трифон Конов и рекъл: — Туй място според мен е най-доброто, защото оттам негова милост гледа как народа яде, пие и се весели, а нали такава е било неговото учение — народа да живее във веселие и кеф!

От само себе си се разбира, че след този отговор строгият доктор не е възразявал за мястото на портрета.

Чести посетители на „кътчето“ бяха нашите трима инженери от конструкторския отдел. Понякога тук се отбиваха Авакум и Светломир, като Светломир дохождаше обикновено с първия заместник на генералния директор, а Авакум — с един от своите бригадири, когото наричаше интимно „Алекси“. Тоя „Алекси“ беше всъщност нашият стар познайник, бившият лейтенант Петров. Казваме „бившия“, защото Петров беше произведен преди две години в чин капитан. Светломир се държеше с конструкторите официално и рядко разменяше с тях по някоя дума, но Авакум като по-общителен човек скоро стана желан гост на тяхната маса. Те се радваха, когато седнеше при тях, защото им беше скучно и ги гнетяха лоши и тревожни мисли. Но всеки от тях поотделно си имаше свое отношение към него. Самонадеяният и важен Прокопи започна неочаквано да го нарича „приятелю“ и да му се усмихва любезно, а Димо Карадимов го намрази в душата си, защото Авакум на два пъти го срази в решаването на логически задачи. Абсолютно безразличие проявяваше към него само Спиридон Хафезов. Той или не се заслушваше в думите му, или се правеше, че не се заслушва, за да не става нужда да участва в общия разговор. Веднъж Прокопи се обърна към Авакум и рече по негов адрес:

— Той се е замислил над отговорите, които трябва да дава на следователя!

Спиридон на секундата смени цвета на лицето си, побледня, а после се усмихна ехидно и на свой ред се обърна към Авакум:

— Вие го попитайте как така изведнъж му дойдоха „следователите“ наум и защо?

— Аз имах пред вид *твоя* следовател! — разпери дългите си ръце Прокопи. — Нали си имаш един следовател в къщи?

— Изброихте ли колко пъти той спомена думата „следовател“? — отново се обърна Спиридон към Авакум. И допълни: — Не знам

защо именно тази дума му влезе в ума.

— Аз споменавам тази дума като „добър ден“, а пък ти се стряскаш от нея като от дявола! — усмихна се презрително Прокопи.

— Кой от тук присъстващите няма да се стресне, ако изведнъж чуе да се произнася гальовното име на жена му? — засмя се весело Димо Карадимов. — Има ли такъв храбрец?

Ето как Спиридон Хафезов се разговори за пръв път с Авакум.

Но той и Прокопи повлякоха крак към кръчмата, когато в ЗСС плъзнаха разни приказки и около конструкторското отделение взеха да витаят призраци. Пръв прекрачи прага на кръчмата Димо Карадимов, и то преди две години. Доведе приятелката си, настаниха се в „кътчето“, ядоха скромно, пиха прилично и нищо особено не си говориха. Но на другия ден в целия Н се разнесе мълвата, че младият инженер и дъщерята на еди-кой си виден енчанин се сгодили. Работата стигна дотам, че видният енчанин му се обади по телефона троснато и го попита строго докога смята да държи в нелегалност годежа си с неговата почтена дъщеря. Стана нужда отново да доведе момичето в кръчмата, но в „голямата“ механа, да повика управителя Трифон Конов и да заявят двамата пред него, че опази вечер те разговаряли в „кътчето“ за времето и за разни други неща, но за никакъв годеж не били отваряли дума, и че за такова нещо те никога нито са мислили, пито щели да мислят за в бъдеще. Трифон Конов каза, че и неговите впечатления от тази работа били същите, и тържествено обеща да сложи обърканите неща в ред. Другояче отговорният човек не можеше да постъпи, тъй като и Димо, и момичето повтаряха едни и същи думи, с тази разлика, че момичето ги произнасяше тъжно, а младият инженер сърдито и много категорично.

След този случай Димо Карадимов не помириша вече „кътчето“. Той продължи да посещава кръчмата, само че отиваше в голямата механа. Като дохождаше в голямата механа, той сядаше при ловците, макар и да не беше кой знае какъв ловец. А в „кътчето“ — докато работите в завода не се усложниха — не рачеше да иде дори с приятел, имаше си обица на ухото.

Така стояха нещата до тоя ден.

Беше 24 октомври вечерта.

Тримата конструктори пристигнаха в кръчмата навреме, беше задухал студен вятър и дъждецът, който кротко ръмеше, изведнъж се превърна в проливен дъжд. В „кътчето“ завариха посетители. На една маса седяха първият помощник на генералния директор и Светломир Горанов, на съседната маса Авакум беше разгърнал някакво списание и решаваше ребус, като лениво смучеше лулата си и пускаше от време на време къдриви колелца синкав дим. Конструкторите се разположиха на третата маса, която беше по-близо до входа, и Прокопи веднага покани Авакум да седне при тях.

— Жаргонна дума от шест букви, която завършва със „з“ и означава място за излежаване на наказание? — попита Авакум.

— Пандиз! — усмихна се снизходително Димо.

Авакум нанесе думата върху ребуса и доволно кимна с глава. После извади от портмонето си две старинни сребърни монети, потъмнели и още неизчистени от мухъл, и гордо рече:

— Това намерихме днес в местността „Суха река“.

— Старо сребро! — каза Прокопи, но не посегна към монетите. — Сигурно са кой знае откога!

— И аз мисля, че са кой знае откога! — усмихна се злъчно Димо.

— Македонски са! — каза Авакум. — От четвъртия век преди новата ера.

— Доста са стари — каза Прокопи.

Авакум прибра обратно монетите в портмонето си.

— За два месеца труд — две сребърни парици! — усмихна се снизходително Димо. — Много нисък рандеман. Или казано по народному — „замъчила се планината, родила мишка“!

— Това не са мишки, а мечета! — потупа портмонето си Авакум. — И то не от обикновена порода, а от порода много рядка, изключителна!

— Меко казано — обърна се началникът на отделението към Димо Карадимов, — твоето мислене по отношение на рандемана, любезни, е невежо. Всеки средно интелигентен човек знае, че в археологията количеството и паричната стойност на намерените работи не играят никаква роля. В тази наука играят роля други неща. Редкостта и историческата стойност. Прав ли съм, приятелю? — усмихна се той на Авакум.

— Абсолютно сте прав! Аз бих работил две години, за да открия една златна монета от времето на Александър Велики! — кимна Авакум.

— Златото, това е друго нещо! — каза Димо. — Пък и Александър Велики върви на пазара навярно на много висока цена. За такава монета и аз бих поровил земята някой и друг ден.

— С удоволствие ще ви услужа с лопата и търнокоп! — засмя се Авакум.

Прокопи се прокашля, готвеше се сигурно да каже някакви по-остри думи по адрес на Димо, но в тоя момент дотича при него келнерът и му обади, че го търсят по телефона.

Прокопи бръкна за часовника си, той носеше джобен часовник в жилетката си, но Авакум го изпревари:

— Шест и двадесет и осем! — рече му той.

— Благодаря! — кимна му Прокопи, ставайки от масата.

Той се запъти към изхода неуверено и някак насила, сякаш отиваше в поликлиниката да му вадят зъб.

— Странно! — каза Димо подире му.

— И на мене тъй ми се струва! — обади се за пръв път Спиридон Хафезов.

— Ах, значи вие не сте загубили гласа си все пак! — засмя се Авакум.

— Аз не обичам празните приказки — каза тихо Спиридон.

— Празните приказки не обичате, а съдържателните не чувате. Добре — той се наведе към него: — Но какво собствено намирате за *странно*?

— Неочакваното изчезване на нашия шеф! — обади се наместо него Димо от насрещната страна на масата. — На вас не ви ли направи впечатление?

— Не! — поклати глава Авакум. — Аз не съм впечатлителен човек. Но мисля, че с всекиго може да се случи!

— Какво?

— Да бъде повикан по телефона!

— О, да! Стига ония, които го викат, да знаят предварително къде се намира!

— Точно така! Моите приятели знаят, че съм в „Пияни вишни“ и могат всеки момент да ме потърсят. Нима вашата съпруга, ако знае, че

сте в „Пияни вишни“ и има нужда от вас, няма да ви потърси? — обърна се той към Спиридон Хафезов.

— Моля! — повдигна Спиридон ръка. — Моята съпруга не знае, че съм в „Пияни вишни“, и слава богу.

— Не знае ли? — учуди се Авакум.

В тоя момент пристигна човекът, когото Авакум наричаше „Алекси“.

— Алекси, заповядай при нас! — покани го Авакум. — Има свободен стол.

— Благодаря за вниманието. Ще седна до камината да се постопля — отвърна вежливо Алекси. — Навън вали ужасен дъжд и е дяволски студено.

— Донеси ни, приятелю, още по една чашка коняк! — обърна се Авакум към келнера, който сервираше масата на първия директор. — И на него също чашка коняк! — посочи с глава към Алекси. И като се наведе към Спиридон Хафезов, продължи с ласкаво-дружелюбен глас прекъснатия диалог: — Значи, вие водите двойствен живот!

— Защо „двойствен“? — сепна се Спиридон.

— Защото имате тайни от жена си! Всеки човек, който има някакви тайни, води двойствен живот!

— Bravo! — за пръв път се съгласи с него Димо. — Вие разсъждавате съвсем логически!

— Той прави произволни изводи!

— Но защо се засягате? — попита Авакум.

— Засягам ли се?

— Дори се тревожите!

— А вас какво ви влиза в работата дали се тревожа?

— Но аз се шегувам, другарю Хафезов. Просто така, за да ни бъде по-весело. Извинявайте.

— Археолозите да си гледат своите тайни, а от чуждите много да не се интересуват — каза мрачно Хафезов.

— Тъй трябва да бъде — подкрепи го Димо, който изведнъж си спомни, че Хафезов все пак му е колега.

— Значи, вие двамата образувате общ фронт против мене? Нещо като „комбина“? — отново подхвана играта Авакум. — А защо, моля ви се?

— Хайде, сега пък и „комбина“? — усмихна се кисело Димо Карадимов. — Как ви дойде наум?

— Няма никакъв „общ“ фронт срещу вас, нито изобщо! — каза хладно Спиридон. — В нашата работа всеки отговаря за себе си, а в живота всеки виси на своя си крак. На своя си крак! — повтори той, като, който знае защо, погледна многозначително колегата си, а не Авакум.

— Колега Хафезов, стига си споменавал тия крака, че ми замирисаха! — намръщи се Димо и в очите му светнаха лоши огънчета. — Крака, та крака! Е, омръзна ми.

От съседната маса се обади помощникът на генералния директор:

— Какво се разгорещихте толкова, другарю Карадимов? Коняка ли е виновен?

— Виновен е този, другарю директор! — Димо посочи с пръст към гърдите на Хафезов. — Страда от някаква кракомания, все за крака говори и аз не издържах!

— Той изобщо е много нервен напоследък! — повдигна рамене Хафезов.

— Инженер Карадимов е първият кавалер на град Н и е напълно естествено да бъде понякога неспокоен. Трябва да го разбирате и да му влизате в положението.

Димо въздъхна дълбоко, сложи ръка на гърдите си и рече:

— Благодаря ви за застъпничеството, другарю директор! Обикновено женените мъже са неприязнено настроени към мен, един бог знае защо, и затова аз се нуждая повече от всички от другарска помощ.

— Ще ти бъде оказвана най-драговолно! — засмя се първият директор.

Авакум се усмихна на тия думи, а първият директор отново потъна в сериозен разговор със своя съсед.

След някое време в „кътчето“ се завърна Прокопи и още от входа се усмихна някак виновно и малко гузно.

— Забавих ли се? — допита той.

Авакум погледна часовника си и отговори:

— Сега е седем часа и три минути. Бавили сте се малко повече от половин час. Но това е нищо! Седнете, мястото ви е запазено.

— Най-напред ще се огрея на камината, защото по-изстинах. Тоя леден дъжд навън може всяка минута да се превърне на сняг, толкова е студено!

Той застана пред решетката на камината и разпери ръце срещу пламъците. Силуетът на дългнестата му фигура се отрази на насрещната стена по един ужасен начин. Там се виждаше сякаш не фигура на човек, а фигура на дявол, и то на дявол, който нямаше върху раменете си глава.

Пет минути след тия кратки реплики в „кътчето“ се втурна като фурия пазачът на конструкторското отделение бай Стамо, мокър от главата до петите, с каска на мотоциклетист, в кожено яке и с ботуши на военен. Старшина от Н-ския артилерийски полк, пенсиониран поради сърдечно заболяване. С влизането си той откозирува на първия директор, после с два скока се намери при Прокопи.

— Ключът! — ревна яростно бай Стамо и протегна ръка.

Прокопи промени малко цвета на лицето си, но запази спокойствие и след като помълча няколко секунди, с достойнство попита:

— Какъв ключ те е патил?

Бай Стамо на свой ред побледня. Той отвори уста, сякаш някой го беше стиснал за гушата, и ръката му като отсечена се отпусна.

— Как какъв ключ? Ами ключа от отделението, дето ви го дадох преди половин час, за да влезете вътре!

— Ти не си с ума си! — поклати глава Прокопи. Ако преди половин час съм бил в завода, сега щях ли да съм тук? Аз да нямам нещо като криле на раменете си?

— Не се шегувайте, другарю Сапарев! — повиши глас бившият старшина.

— Махай се от главата ми, докато не съм извикал болницата, за да те приберат! — на свой ред викна Прокопи. — Ти си полудял!

Бай Стамо отстъпи крачка встрани и огледа всички с уплашени и измъчени очи.

Само Алекси го нямаше. На неговото място беше застанал Авакум.

Като срещна погледа на първия директор, бай Стамо се покашля и рече:

— Кажете му, другарю директор, да ми върне ключа! Защо ги разиграва такива?

— Почакай малко! — каза първият директор. — Защо не си поиска ключа от негова милост навреме, още в завода, ами препускаш да го търсиш тук?

— Защото, другарю директор, когато се върнах, негова милост вече го нямаше, беше си отишъл!

— А ти къде си ходил? Защо си го оставил сам?

— Той ми каза: „Аз имам да правя една справка. Ще се позабавя двадесетина минути, ти иди в бюфета, поръчай ми кафе и два сандвича и ми ги донеси. Аз ще се заключа отвътре!“ Когато донесох тия неща, негова милост беше излязъл вече!

— А ключът?

— Ключът го нямаше ни отвътре, ни отвън. Негова милост го взел със себе си!

— Какви фантазии дрънкаш, негоднико! — сви юмруци Прокопи и пристъпи заплашително към бай Стамо. — Я ме погледни в очите!

— Гледам те!

— Аз ли съм бил при тебе преди половин час!

— Ти.

— Сигурен ли си?

— Мога да се закълна в баща си и майка си!

— Лъжец! — изрева Прокопи. Той замахна и една оглушителна плесница отекна в „кътчето“, сякаш някой беше строшил суха дъска.

Бившият старшина не помръдна, само очите му се разтвориха широко. Така, с необикновено разтворени очи, той постоя петнайсетина секунди, после рухна тежко на пода като подсечено дърво. Главата му се удари в масата, чашите подскочиха, но се обърна само чашата на Спиридон Хафезов. Жълтата течност потече и няколко капки се стекоха върху бузата на бившия старшина.

В тоя момент на входа се появиха като по поръчка група милиционери, водени от лейтенант. Те сякаш бяха стояли някъде съвсем наблизо, очаквали бяха свадата между Прокопи и пазача, за да се намесят в най-критичния момент, и все пак бяха закъснели малко. Зад гърбовете на милиционерите стърчеше високата фигура на „Алекси“. Авакум като срещна погледа му, леко му се усмихна, само с очите си, и „Алекси“ също едва забележимо поклати глава.

След като бай Стамо беше изнесен и откаран в окръжната болница (тя се намираше зад лятната градина на кръчмата), лейтенантът попита Прокопи:

— Какво се е случило между вас?

— Той го удари! — побърза да отговори Спиридон Хафезов, макар че лейтенантът питаше не него, а Прокопи.

— Плеснах му един шамар. — При това той погледна колегата си с толкова страшни и изпълнени с огън очи, че оня се сви, примига и наведе глава.

— Вярно е, че инженер Сапарев плесна пазача — обади се важно първият директор, — но аз ви уверявам, че такъв удар не би повалил дори едно дете, камо ли едър и як човек, какъвто е нашият пазач. Той навярно е припаднал от вълнение.

— Това ще се разбере в болницата — каза лейтенантът.

— Аз съжалявам за постъпката си. — Прокопи погледна първия директор и мрачно мълча някое време. — Но вие ще се съгласите, че аз нямах друг избор. Тоя човек ме прави на луд!

— Простете — усмихна се от другата страна на масата Димо Карадимов, — но аз съм ви казвал и друг път, че това дълго палто, дето носите, и с тоя ваш старомоден чадър от времето на Първата световна война вие наистина приличате на малко „особен“ човек.

— Хайде, хайде — обади се Спиридон Хафезов, който отново беше възвърнал храбростта си.

— Ще имате предостатъчно време за приказки и обяснения — каза лейтенантът. Той се изпъна по военному. — Всички тук присъстващи с изключение на другаря първи директор, моля да заповядате в управлението за съставяне на съответния протокол!

— Но аз вече дадох моето обяснение — направи отчаяно лице Хафезов. — Защо трябва да си губя времето...

— Не се тревожете, другарю Хафезов! — махна с ръка първият директор. — Аз ще уведомя вашата съпруга за случая и тя няма да се тревожи.

— Наредихме я! — въздъхна Хафезов. — Всичко това дължим — той погледна с открита омраза Прокопи — на вас!

— А вие, другарю Хафезов, толкова ли се чувствувате в случая „Hors concours“? — запита го ехидно Прокопи.

В управлението на милицията освободиха веднага „Алекси“, понеже не беше присъствувал на „произшествието“. Авакум, след като написа няколко реда показания, също беше освободен. В приемната на следователя останаха тримата инженери от конструкторското отделение — Сапарев, Хафезов и Карадимов. В съседната на приемната стая чакаха следователят и още двама души: портиерът на централния вход на завода и портиерът на сградата, където се помещаваше конструкторският цех.

Капитан Петров („Алекси“) и Авакум не си отидоха, а през един страничен вход, в който се влизаше от съседната улица, излязоха на третия етаж, където имаше стая, обзаведена с телевизионна апаратура. Там завариха следователя от милицията майор Иван Иванов и „инспектора по ценообразуването“ полковник Светломир Горанов. Той беше по-млад от Авакум с около 3–4 години само, но се мислеше за представител на по-новото поколение. Обличаше се е протоколна елегантност, лицето му беше съвсем инспекторско, а сивосинкавите му очи гледаха самоуверено и дори малко надменно. Когато Авакум и капитан Петров влязоха в стаята, Светломир кимна служебно на Петров („разрешавам да останете“), а на Авакум протегна ръка.

— Поздравлявам ви, че имате такъв сръчен помощник като негова милост! — той посочи с глава капитан Петров. — Аз забелязах, когато му дадохте знак да излезе навън, но не предполагах, че за толкова малко време ще успее да изпълни задачата, с която го натоварихте!

— Задачата ли? — попита Авакум.

— Вие му заръчахте да повика милиция, нали?

— И още три други нещица му заръчах да извърши! — усмихна се Авакум. — Първо... впрочем, докладвайте вие, капитан Петров! Аз може би съм забравил кос беше първо и кое второ!

Докато двамата разговаряха, следователят разля в чашки кафето, което току-що беше кипнал върху едно миниатюрно котлонче, и мълчаливо покани гостите.

— Първо — започна капитан Петров, — заповядах да бъде незабавно сложен пост пред вратата на конструкторското отделение. Второ — да се изпрати незабавно група дактилоскопи, която да заснеме следите, оставени по пода и около огнеупорния шкаф на

отделението. Трето — да се доведат в милицията двамата портиери — от централния вход и от входа на сградата, където се помещава отделението на конструкторите. И четвърто — на часа да се изпрати в „Пияни вишни“ един лейтенант с група милиционери. Обадих, че ще чакам лейтенанта пред малкия вход на градината, откъдето се влиза направо в така нареченото „кътче“.

— Всичко ми е пределно ясно! — махна с ръка полковник Горанов. — Вие сте предавали вашите разпореждания посредством радиотелефон, свързан с оперативния щаб на вашата група, която се помещава тук, в сградата на милицията... Хм, където е впрочем и щабът на моята група. Накратко — обърна се той към Авакум, — вие с вашия помощник двамата сте извършили това, което аз сам щях да извърша, ако имах със себе си своя портативен компютър. Жълтият бутон на моя компютър задействува специално звуково устройство, еднозначно на три телеграфни чертички. Тоя сигнал означава „грабеж“ и изисква от бригадата ми същите оперативни мерки, които се прилагат при един истински грабеж и които капитан Петров изброи оде: изпращане на дактилоскописти, поставяне на постове и т.н. Разбира се, ние имаме една предварителна уговорка в бригадата, а именно, когато задействува сигнала „грабеж“, оперативната група трябва да разбира, че е станал „грабежа“ в конструкторското отделение на ЗСС. Така че всичко, което вие двамата сте извършили тази вечер, аз можех сам да извърша с мигновеното натискане на едно жълто копче.

— Ако знаех, че щяхте да го сторите, т.е. че сте готов да натиснете вашето вълшебно жълто копче, аз нямаше да разкарвам моя помощник, честна дума! — усмихна се Авакум. — Такъв ужасен дъжд се лее навън! — той се ослуша. — Ето, още вали!

— Е, аз не носех компютъра със себе си! — изчерви се Горанов.

— Жалко! — въздъхна Авакум.

— И после... поради моя бърбив събеседник аз нямаш възможност да следя внимателно какво става около мен.

— Е, да, разбира се! — повдигна рамене Авакум.

— Имам само един въпрос — каза Горанов. — Как разбрахте, че между двамата ще избухне скандал, та ще стане нужда да се намесва милицията. Ами ако помежду им не беше станало нищо, как щяхте да оправдаете появата на милиция начело с лейтенант?

— Скандалът беше неизбежен! — каза Авакум. — Абсолютно неизбежен. Когато един свръхчувствителен и избухлив човек и един амбициозен хипертоник се уловят гуша за гуша — скандалът, както се казва, е предварително вързан в кърпа! Аз познавам доста добре инженер Сапарев и зная на какво е способен, когато загуби нервите си. А в медицинския протокол, приложен към пенсионното дело на бившия старшина, е упоменато излишно, че той страда от Нурпертона.

— Хм, да! — каза Горанов и изведнъж се размърда на мястото си. После се изправи и се заоглежда за пардесюто си.

Учтивият майор Иванов любезно му го подаде.

— Нима ще си ходите? — учуди се Авакум.

— Тоя ден е ваш и е в реда на нещата вие да му сложите точка. — Той погледна часовника си и слабо се усмихна. — Ето, няма още дванадесет часа! — Облечен вече, той допълни: — Аз съм сигурен, че Прокопи Сапарев върти тази работа. Сега трябва да се установи дали другите двама му помагат и доколко. Накратко казано, тоя случай върви към развързката си и понеже вие проявявате много усърдие, аз бих предложил сам да се заемете с онова, което има още да се върши. Съгласен ли сте?

Горанов стоеше до вратата, готов да си тръгне, а Авакум седеше в креслото си и мълчеше. Той извади лулата си, напълни я и чак когато пусна любимото си колелце синкав дим, по устните му се плъзна една кратка и изпълнена с доволство усмивка.

— Сега мога да ви кажа какво мисля. Първо, ако не ви се работи, може да си вървите! Второ — в нашата работа никой не се самоосвобождава, а бива освобождаван. Трето — аз никак не съм убеден, че Прокопи Сапарев „върти“ тази работа, както се изразихте вие, поради простата причина, че засега не притежавам никакви доказателства, които да го уличават в каквото и да било. Аз не съм го дори разпитал!

— Вие разговаряте с мене, както на времето големите детективи са разговаряли със своите помощници! — повдигна рамене полковник Горанов и снизходително се усмихна. — Както желаете, другарю Захов! Аз ви дадох възможност да нанижете още един бисер в огърлицата на вашите успехи, и то с най-приятелски чувства, но щом като вие отблъсквате ръката ми — моля! Във всеки случай, когато приближа до пенсия, аз ще бъда много, много по-търпелив от вас!

Защото една лоша загуба може да прати по дяволите сто хубави победи!

— Благодаря за хубавите чувства, които изпитвате към мене, скорошния пенсионер! — сложи театрално ръка на сърцето си Авакум и почтително се поклони. После лицето му изведнъж смени актьорската си маска с най-обикновено, делово изражение. — Ще започваме ли работа, другарю Иванов? — обърна се той към следователя.

— Започнете, а аз ще се запозная утре със стенограмите! — каза с равен глас Горанов и понеже никой не се обади, той попита следователя: — Ще бъдете ли готов до обяд?

— Надявам се! — отвърна уклончиво майорът.

— Не се надявайте, а вършете работа! — каза строго полковникът, прокашля се и бързо излезе.

Когато твърдите му стъпки заглъхнаха в коридора, Авакум направи отново едно хубаво къдраво колелце, порадва му се някое време, после рече на следователя: — Бих ви помолил да натиснете педала най-вече върху следното — къде е бил Прокопи Сапарев от 6 ч. и 28 минути, когато излезе от кръчмата, до седем часа и 03 минути, когато се завърна.

— Имайте пред вид, че той се завърна почти сух, а проливният дъжд заваля преди 6 часа и 28 минути — забеляза капитан Петров.

— Няма да забравя! — кимна майор Иванов.

— Вие познавате добре тази работа, постарайте се да откъртите още някое друго камъче — усмихна му се приятелски Авакум. — И много ви моля — без предумисъл! Засега няма виновни. Нали?

* * *

Капитан Петров загаси лампите и на телевизионния екран се появи кабинетът на следователя, обърнат с бюрото към „публиката“. Зад бюрото седеше майор Иванов, спретнат, вчесан на път, с дружелюбни масленокафяви очи, с тънки и приятно извити устни и с остра брадичка, едва-едва повдигната нагоре. От дясната му страна седеше в удобно кожено кресло инженер Прокопи Сапарев. Мрачното му мефистофелско лице беше станало още по-мрачно и изглеждаше

още по-издължено, замислените му тъмносиви очи сега блестяха като полирани и сякаш гледците им изпущаха сива и неприятна светлина. Дългите му коси бяха разчорлени и един гъст кичур закриваше дясното му ухо.

— Ще запушите ли? — майор Иванов му протегна табакерата си.

— Благодаря! — тръсна глава Прокопи. — Премного сте любезен, но ако позволите, аз ще запаля от своите.

— Както обичате! Ето ви запалка. И така, в колко часа излязохте от завода?

— Нали ви казах вече, дявол да го вземе — в 6 часа и 2 минути. Бъдете добър и си записвайте, за да не повтарям едни и същи неща по няколко пъти!

— В 6 часа и 2 минути тръгнахте за кръчмата, а в 6 и 18 сте пристигнали там, като сте вървели 16 минути по черния път.

— Е, и какво?

— Вие ли поканихте колегите си, или те ви се натрапиха?

— Мито едното, нито другото. Просто тръгнахме ей така, вкупом.

— По предварителна уговорка?

— По навик. От някое време ходим заедно там.

— Откога по-точно?

— Е, това не съм отбелязал в календарното, дявол да го вземе!

— Може би ще си спомните по памет?

— Да речем, от около месец, месец и половина — щом толкова ви интересува!

— Валеше ли вече, когато тръгнахте от завода?

— Канеше се да вали. Дъждът ни настигна, когато вече бяхме на прага на кръчмата.

— Вие казвате, че сте започнали да ходите от месец, месец и половина. Кому от тримата хрумна тази идея? Вие ли пръв поведохте другите?

— Навярно аз.

— И как ви дойде наум тази кръчма?

— Може би, защото тя се намира най-близо до завода.

— Кога за пръв път посетихте кръчмата?

— Преди две години, когато ме назначиха за началник на конструкторското отделение.

— И оттогава допреди месец, месец и половина не сте ходили там?

— Не съм ходил, дявол да го вземе!

— Защо казвате „дявол да го вземе“?

— Та вие ме разпитвате като заподозрян кой знае в какво.

— Заподозрян в какво?

— Де да зная!

— Успокойте се, гражданино Сапарев, не ви подозирам в нищо. Значи, допреди месец, месец и половина не сте посещавали кръчмата. Е, добре, какво по-особено се беше случило в живота ви по това време, та сте изпитали нужда да ходите в кръчмата?

— Нищо особено не бе се случило. Моят живот е равен като конец.

— И все пак? Преди не сте посещавали кръчмата, а напоследък зачестихте. Защо?

— Аз съм ерген. Трябва да ходя някъде.

— Това се разбира от само себе си. А къде ходехте по-рано?

Пауза. По агресивното лице на Прокопи преминава сянка на смущение, прекалено самоуверен студент се е явил на изпит, а професорът неочаквано му е задал много труден въпрос.

— Понякога се разхождах извън града. Друг път се прибирах направо в къщи. Случваше се да ходя и на кино.

— Вие казвате, че понякога сте се прибирали направо в къщи. За един млад човек това изглежда странно, струва ми се. Как прекарвахте времето в къщи, четяхте ли?

— Не съм от ревностните четци. Играех на домино с хазяйката си, по-точно с дъщерята на хазяйката.

— С дъщерята?

— Тя е почти сляпа.

— А как вижда дъсчиците?

— С пипане!

— Наистина! Сред кои околности на града предпочитяхте да излизате?

Прокопи вдигна рамене и някое време мисли.

— Предпочитам пътя, дето води на юг, към лозята.

— Родопският път. Прокопи кимна с глава.

— Но нали не може безконечно да се играе на домино, дори със сляпо момиче? Какво правехте през останалото време?

— Защо все ровите в частния ми живот, по дяволите. Толкова ли ви интересува?

— Представете си, че ме интересува!

— Ако така си позволявахте да ме разпитвате въвн от тази стая, от това учреждение, което аз иначе уважавам, непременно щях да ви цапна с чадъра си по главата. Честна дума!

— Но сега не сте навън, а сте в това учреждение и в моята служебна стая, и затова ви моля да отговаряте на въпросите ми. Не се ли занимавахте с научна работа през свободното време?

— Вие откъде знаете?

— Просто предполагам!

— Е, занимават ме някои въпроси!

— Например?

— Не сте специалист, няма да разберете.

— Все пак.

— Все пак аз не съм длъжен да издавам творческите си тайни. Дори на вас!

— Но вие *изведнъж* започнахте да ходите в кръчмата. Какво се беше случило?

Пауза.

— Говорете, моля!

— Не ми се говори, гражданино следовател, на тази тема. Каквото имаше да казвам на тази тема, аз го казах вече. Друго не знам.

— Защо изскочихте така неочаквано от кръчмата?

— Не изскочих неочаквано, извикаха ме по телефона.

— Кой ви извика?

— Един човек.

— Кой именно?

— Това си е моя лична работа.

— Къде живее това лице?

— Не зная.

— Значи лицето не е от нашия град?

— Не съм го разпитвал. Нямам следователско хоби.

— Като излязохте от кръчмата, накъде тръгнахте?

— Качих се на рейса и слязох на първата спирка.

— Оттам?

— Няма „оттам“. Останах на спирката и разговарях с човека, който ме потърси.

— Къде разговаряхте?

— На улицата.

— Не личи да сте разговаряли на улицата. Вие се върнахте в кръчмата със сухи дрехи или почти сухи, а навън валеше проливен дъжд.

— Скрихме се в един вход. Доволен ли сте?

— Колко време разговаряхте с вашия човек?

— Около пет минути.

— На друго място ходихте ли?

— Не съм ходил. Върнах се обратно в кръчмата.

— Не може да бъде! Губят ви се около 20 минути. Пауза. По лицето на Прокопи се изписва чувство на неописуема досада.

— Може и да се губят. Не съм им правил сметка!

— Това не е отговор, гражданино Сапарев. Дори и един неграмотен човек знае, че три плюс три, плюс пет не правят 32.

— Е, та какво? — Прокопи се навежда към следователя и подчертано нахално повтаря: — Е, та какво от това, че не правят 32?

— Три минути за отиване до първата спирка на рейса и три минути за връщане — прави 6 минути. Казвате, че сте приказвали 5 минути на спирката. Е, добре. Всичко това прави 11 минути. Вие излязохте в 6 и 28 минути и се завърнахте там в 7 часа и 3 минути, значи, бавили сте се всичко 32 минути. Вие давате отчет за 11 минути, какво сте правили през останалите 20 минути? Това ме интересува! И ви моля много сериозно да не се отклонявате от въпроса ми. Говорете!

— Навярно съм приказвал не 5, а 20 минути с моя познат. Когато разговорът е интересен, човек не забелязва как лети времето.

— Слушайте, гражданино Сапарев, вие не разбирате ли, че е във ваш интерес да докажете по безспорен начин и със споменаване на *имена и свидетели* как и къде сте прекарвали времето си между 6 часа и 28 минути и 7 часа и 03 минути.

— Ей богу, не разбирам.

— Или се правите, че не разбирате?

— Вместо да гадаете, няма ли да бъде по-добре вие сам да ми изясните този въпрос?

— Ако вие, гражданино Сапарев, не докажете със свидетели къде сте били от 6 часа и 28 минути до 7 часа и 03 минути, показанията на портиера бай Стамо могат да се окажат фатални за вас! Разбрахте ли?

— Само не ме стряскайте, моля ви се! Как тъй ще се окажат фатални? Да речем, че ми е хрумнало нещо и съм отишъл да направя някаква справка в отделението след работно време. Нима за такова нещо бесят? Или ако забравя например да върна ключа на портиера — нима за такова нещо изпращат в затвор?

— Ами ако вашата шетня в отделението *съвпадне* например с изтичането на секретна информация?

Този път паузата е дълга и като че ли върху агресивното държане на Прокопи е изсипана кофа ледена пода. Сега лицето му е изгубило предизвикателния си израз, а очите му — сивия си огън. Мефистофел е опечален, спомнил си е, че е отхвърлен от рая и че последната му битка с бога няма да бъде в негова полза.

— Не съм ходил в отделението и за никакви справки не ми е дохождало наум! — казва той. Сетне по устните му пропълзва злъчна усмивка и той казва, но съвсем не с оня нападателен глас, с който бе попитал преди една минута: „Нима за такова нещо бесят?“ Той рече: — Ако вие ми намекнете извън това учреждение, че мога да имам връзка с някакво *изтичане* на информация, повярвайте ми, кълна се в паметта на дедите си, че непременно щях да ви цапна по главата с моя стар, но здрав и честен чадър!

— Не се кълнете, от това няма да имате полза дори за една пара, а разправете подробно къде сте ходили и какво сте правили от 6 часа и 28 минути до 7 часа и 3 минути. Слушам ви.

— Качих се на рейса, слязох на първата спирка и там разговарях с един човек около 26 минути.

— Къде разговаряхте?

— Под моя чадър. Той е широк английски чадър и под него могат да се вардят от дъжд дори трима души.

— Одеве казахте, че с вашия човек сте разговаряли на сушина в един вход.

— Одеве сгреших! Вие така ме притиснахте с тия ваши минути. Разговарях под моя английски чадър!

Забележка от публиката:

— Чадърът му беше съвършено сух! — прошепна капитан Петров в ухото на Авакум. — Аз проверих това нарочно. Той лъже.

Авакум повдигна телефона.

— Иванов, кажете му, че лъже. Чадърът му е бил сух.

Продължение от разпита:

— Вие ме заблуждавате, гражданино Сапарев. Вашият чадър е бил сух. Вие изобщо не сте го разтваряли тази вечер.

Пауза. Лицето на Сапарев се удължава сякаш. То е замислено, печално и напомня маската на трагически актьор. Той казва с глас, който е притихнал, но който не се е предал:

— Какво значение има, по дяволите, къде сме приказвали с моя човек? Дали под чадър, или в някакъв вход?

— Като не съобщавате името на вашия човек и мястото, където сте разговаряли, вие поставяте под абсолютно съмнение твърдението си, че след като сте излезли от кръчмата, вие сте слезли на първата спирка на рейс № 2. Може да се предположи например, че сте продължили по-нататък и с рейс №1 сте стигнали до завода. Може да се предположат всякакви неща.

Майор Иванов натиска звънеца и заповядва на влезлия милиционер да доведе двамата портиери. На екрана се открояват фигурите на двама мъже, облечени в униформи, които силно напомнят железничарските. Майор Иванов отново звъни и заповядва да се донесат палтото, шапката и чадърът на инженер Прокопи Сапарев.

Когато инженерът облича палтото си и слага шапката на главата си, майор Иванов пита сухия и висок мъж, който стои близо до вратата:

— Ти кой вход на завода обслужваш?

— Централния вход, другарю следовател.

— Някъде между 6 и половина и 7 часа виждал ли си тоя човек?

— Та това е инженер Сапарев!

— Между 6 и половина и 7 часа инженер Сапарев мяркал ли се е пред очите ти?

— Не, другарю следовател. По това време не съм го виждал. Не се е мяркал пред очите ми.

Майор Иванов пита другия, тантурестия:

— Ти кой вход обслужваш?

— Вход „Б“, другарю следовател. Дето води за конструкторското отделение и за цеха към него.

— Ти виждал ли си инженер Сапарев между 6,30 и 7 часа?

— Че как да не съм го виждал! Той се върна отново в отделението в 6 часа и 43 минути. Вече валеше здравата. Той ми махна с ръка и дори се засмя малко. Демек, ето, отново дохождам, какво да се прави!

— Хм — поклати заплашително глава инженер Сапарев и пораздруса здраво чадъра си.

— Само че одеve не беше с чадър! — повдигна рамене тантурестият.

— Сигурен ли си?

— Че защо да не бъда сигурен. Не беше с чадър.

— Забеляза ли от кой вход идеше инженера? От централния или от черния?

— Бях вътре, във вестибюла, другарю следовател. Поради дъжда, затова не съм забелязал откъде точно се зададе другаря инженер.

— А в колко часа си отиде инженера?

— Ами в 7 часа без десет минути, другарю следовател. Той се забави горе 5–10 минути, не повече. А часът видях добре, защото в хола има електрически часовник. Поглеждах часовника често-често, тъй като в седем часа трябваше да заключа вратите на черния вход.

— Чакай — прекъсна го следователят. — Няма ли черния вход свой портиер?

— Има, но от два дена човека е болен и аз го замествам. Моят вход „Б“ е само на пет крачки от черния вход. Пък и около него се въртят, кажи-речи, главно камионджии.

Майор Иванов кима към двамата портиери.

— Благодаря ви, момчета. Идете сега в канцеларията, напишете показанията си и ги подпишете и си вървете със здраве! Ето ви пропуски.

Когато портиерите излязоха, той каза на Сапарев:

— Вие ще идете в съседната стая и ще чакате там, докато ви повикам отново. Междувременно поискайте от дежурния лист хартия, седнете и опишете точно как прекарахте времето си от 6 часа и 28 минути до 7 часа и 3 минути. Той натисна звънеца и нареди на милиционера:

— Да влезе инженер Спиридон Хафезов!

На екрана се появи позакръглената фигура на инженера в бодър пепитен костюм, спортна кройка, с ярка червена връзка и с червена кърпичка в малкото джобче на самото си. Лицето му беше потъмняло от чувство на незаслужена обида, а в зеленикаво-кехлибарените му очи сякаш се подаваха миши муцунки на безброй тревоги и страхове.

— Заповядайте, другарю Хафезов. Седнете! — покани го любезно майор Иванов, но без да става от мястото си и без да му подава ръка. — Измъчихте ли се много?

— Ох — сложи ръка на сърцето си Хафезов, — с вас ще се разбере лесно, по как ще се разбере с вашата колежка, другарката Хафезова, туй не ми излиза от ума!

— Моята съпруга не е следовател, обикновена чиновничка е в пощенските служби — усмихна се майор Иванов, — но и аз изпадам понякога в положението на човек, заварен в небрано лозе, когато вземе да ме разпитва вечер къде съм закъснял и защо. Тъй че съчувствувам ви, но няма как! Заедно ли решихте тримата да идете тази вечер на кръчма, или някой пръв, както се казва, „повлече крак“?

— Струва ми се, че другаря Сапарев беше инициатора.

— Сигурен ли сте?

— Почти.

— Откога започнахте да ходите в тази кръчма?

— Навярно отскоро.

— Кой пръв излезе от отделението тази вечер?

— Мисля, че аз излязох пръв.

— А последен?

— Обикновено последен излиза другаря Сапарев.

— Той ли заключва огнеупорния шкаф?

— Той.

— Нещо особено да е заключвал днес в този шкаф?

— Как да ви кажа...

— Говорете!

— Получи се един документ.

— Какъв документ? Откъде?

— От една наша братска страна, с която сме се кооперирали за съвместно производство на специални стомани. В документа е записан химическия състав на стоманата и е обяснена технологията, която трябва да се прилага при нейното производство. Двадесет страници чертежи и текст!

— Представлява ли този документ интерес за чуждото разузнаване?

— Навярно!

Хафезов неочаквано навежда глава, като дава вид, че е разтревожен.

— Какво ви смущава, гражданино Хафезов?

— Знаете ли, другарю следовател, аз съм подписал клетвена декларация да не приказвам никъде по такива въпроси.

— Пред мен, в тази стая може да се приказва за всичко. Кога получихте във вашето отделение този документ?

— Този документ беше донесен в нашето отделение лично от генералния директор. Ние тримата подписахме разписка, че сме получили еди-какъв си документ с кодово заглавие еди-какво си. Освен нас тримата и генералния директор никой в България, другарю следовател, не знае за съществуването на този документ.

— Защо държите във вашия шкаф такъв отговорен документ? Нима генералния директор няма по-сигурен сейф?

— Точно тъй, другарю следовател, генералния директор има много по-сигурен сейф и затова в неговата каса ние държим най-важните си книжа. Когато някой от нас поиска да види нещо, някаква справка да направи, генералния директор лично отключва и лично предава в ръцете на тогова от нас важния документ. Ако трябва той да го отнесе до нашето отделение — придружават го и на отиване и на връщане двама милиционери. Този ред ние щяхме и днес да го спазим, но генералния директор излязъл междувременно, извикали го и ние се принудихме да заключим документа в нашия шкаф.

— Ами не ви ли дойде наум такъв вариант, някой от вас да остане в отделението, а другите двама да търсят генералния директор?

— Някой от нас да остане в отделението? Какво говорите! Кой е тоя самоотвержен глупак, който би поел подобен риск? Ако след време

нещо от въпросния документ стане известно *някъде* си, нали подозренията ще паднат най-напред върху тогова, самоотвержения глупак!

— И затова, за да ви е мирна главата, вие предпочетохте да идете на кръчма?

— Това беше единственото делово предложение, което излезе из устата на нашия началник. В сложни ситуации началникът решава, а подчинените слушат.

— В случая той е предложил, а на вас предложението се е понавило по едни или други причини.

— Какво искате да кажете, другарю следовател?

— Поне това не сте ли научили от почитаемата другарка Хафезова, че на следователя не се задават въпроси? Свободен сте, гражданино Хафезов. Ето ви пропуска!

Екранът като че ли е станал по-светъл, влязъл е Димо Карадимов. Чувствува се, че полага усилия да изглежда сериозен, проникнат от „важността на момента“, но очите му се усмихват и ведрото му лице сякаш казва: „За какъв дявол стоите тук, драги следователю, ами не излезете навън да си поживеете, както се следва?“

— Сам ли решихте да дойдете в „Пияни вишни“, или някой ви покани?

— И едното, и другото! Вътрешно бях узрял, но ме покани началника.

— Беше ли смутен за нещо вашият началник, когато тръгнахте за кръчмата?

— Откъде ще зная, този особен индивид винаги ми изглежда малко странен. И днес не беше в ред.

— В какъв смисъл?

— Пушеше повече от обикновено, въздишаше, поклащаше често глава.

— И според вас — защо?

— Ами, мъчи го нещо! Аз защо не въздишам?

— Какво по-точно съдържа секретния документ, който получихте днес следобед.

— Съдържа химически формули, температурни режими, уравнения от диференциален тип за определяне на оптимални условия и пр.

— Защо не останяхте в отделението да пазите лично документа?

— С удоволствие щях да остана, но никой не ми нареди. Аз бях свободен тази вечер, нямах ангажименти, можех да остана, разбира се!

— Кой трябваше да се разпореди?

— Инженер Сапарев, кой друг!

— А вие защо не го подсетихте?

— Нали ви казах, че е особняк, щеше да се засегне. Той е свръхчестолюбив!

Пауза.

— Благодаря ви, другарю Димов! Ето ви пропуск! Лека нощ.

* * *

Майор Иванов се стресна, когато влезе в апаратната стая. Телевизионната уредба вече не работеше, но Авакум още не беше запалил осветлението и в гробния мрак блещукаше едва забележимо само червеното огънче на димящата му лула. Едва беше натиснал копчето на електрическия ключ и радиотелефонът в същия миг остро записука. Обаждаше се капитан Петров, когото Авакум беше изпратил преди 15 минути в завода. Когато разговорът между двамата завърши, а той не продължи повече от половин минута, Авакум каза на майора, който беше заел вече мястото си зад котлона с кафеничето:

— Току-що капитан Петров ми обади, че заварил огнеупорния шкаф от конструкторското отделение отключен.

— Отключен?

— Капитан Петров заповядал да направят нови снимки около шкафа и на самата дръжка, но както се казва, „след дъжд качулка“!

— Ами оня документ?

— Той е бил на мястото си и Петров фотографирал отпечатъците от пръсти по кориците му и по вътрешните листи, но това е само една формалност, разбира се! Трябва да се предполага, че тоя, който е заснел на микролента секретните текстове, не ще да е бил чак такъв

глупак, та да си остави подписа за спомен, та един ден вие да го запитате: „Гражданино, кога и къде сте пипали тези книжа?“

— А може би Прокопи Сапарев е оставил отключена огнеупорната каса без всякакъв умисъл, ей тъй, просто от разсеяност? И до въпросния секретен документ да не се е докосвала изобщо друга ръка?

— Вие вярвате ли в чудеса? — усмихна му се Авакум.

— Преди четири години изгървах случайно, без да забележа, портфейла си в ресторанта, където обикновено обядвам, а в портфейла — току-що получено разпореждане от окръжния прокурор за арестуване на лицето Х. Разпореждането получих на излизане от службата, а текста му прочетох в ресторанта. Лицето Х обядваше в същия този ресторант и дохождаше най-често към 1 часа. Келнерът познаваше този човек по име и го обслужваше много усърдно, защото оня му даваше всеки път по един голям бакшиш. Половин час след като се наобядвах, тичам като луд обратно в ресторанта, а келнерът ме посреща и усмихнат ми подава моя портфейл. Вътре заповедта за арестуване, както съм я скътал, а на съседната маса благодетеля на моя келнер, лицето Х, яде сладко и спокойно си пие виното! Келнерът не прочел заповедта и не го уведоми!

— Имаше ли пари в портфейла?

— Нямахте. Аз държа парите си в портмоне.

— Този келнер е бил алчен и прост човек. Интересувал се е само от парите, затова не е погледнал в книжата, които са се намирили във вашия портфейл. Така се е появило „чудото“. Между случайното изпадане на портфейла ви и лицето Х не се е получила връзката. Но може ли да се очаква, че един твърде секретен документ ще остане *недокоснат* в една *отключена* каса, след като се знае, че именно от тази каса вече е *изтичала* секретна информация? Такова чудо е невъзможно! Затова аз съм абсолютно сигурен, че секретния документ е бил заснет на микрофилм с миниатюрен фотоапарат. Двадесетте страници са били заснети най-много за 5 минути. Отпечатъци от пръсти няма да лежат на документа, понеже фотографа е пипал с ръкавици.

Майор Иванов разля кафе в две чашки и рече:

— На ваше място аз не бих се колебал по отношение на Прокопи Сапарев!

— Вие поддържате мнението на полковник Горанов?

— Не поддържам ничие мнение. Просто мисля, че инженер Сапарев е вътре в играта.

— Така ли? — Авакум помълча някое време. — Може би имате право. Във всеки случай не бива да забравяте, че досега неговите двама колеги са само свидетели, а той е извикан да отговаря *само* за плесницата, която удари на портиера. Ако генералния директор иска да бъде възбудено следствие срещу него, задето е оставил огнеупорния шкаф отключен, трябва веднага да направи постъпки. Много ви моля да говорите незабавно с него по този въпрос! Иначе вие нямате право да го разпитвате къде е бил и какво е правил. За една плесница това не е необходимо. Освен това аз ви моля да запитате генералния директор по кое време вчера следобед не е бил в кабинета си, докога и дали от конструкторското отделение са го търсили, за да затворят секретния документ в неговия сейф. А междувременно, докато капитан Петров пристигне, бъдете добър да преведете инженер Сапарев в друга канцелария, но непременно през двора. Много ми са необходими пресни следи от неговите обувки, но след като са стъпвали по мокро. Нали това няма да ви затрудни особено? А аз ще прескоча до болницата, за да проверя как се чувствава бай Стамо. Струва ми се, че този човек не върви на добре!

* * *

Към един и половина след полунощ капитан Петров донесе снимките. Както беше предположил Авакум, по секретните документи не се откриха други отпечатъци от пръсти освен от пръстите на тримата инженери. Върху бронзовата дръжка на шкафа беше оставил следи само инженер Сапарев, като на някои места върху дръжката те личаха едва-едва. Пред шкафа имаше следи от обувките на инженер Сапарев. Едни следи бяха бледи, слабо релефни. Те се застъпваха с други негови следи, много по-отчетливи, със засъхнала тук и там отгоре тъпка корица от кал.

Към 11 часа бай Стамо беше получил втори кръвоизлив в мозъка и вече агонизираше, на умиране беше, без да дойде в съзнание. Авакум се надяваше да научи от него как се е досетил, че инженер Сапарев е

отишъл в „Пияни вишни“, за да хукне подире му с мотора си в дъжда, но беше късно, човекът си отиваше.

Последните писмени показания на инженер Сапарев не се отличаваха по нищо от устните му показания, които беше преди това дал на следователя:

„Излязох от кръчмата в 6,28 ч. Слязох на първата спирка и там разговарях с един приятел. В кръчмата се прибрах обратно с рейса. Беше 7,03 часа.“

Авакум нареди да го освободят една минута преди сам той да излезе от управлението. А преди да излезе от управлението, той даде следните нареждания на капитан Петров:

1. Да се разпитат шофьорите на двата рейса дали и кога са виждали инженер Сапарев между 6 и 28 и 7 и 03 часа вечерта.

2. Да се направи проверка в района на първата спирка дали някой е видял инженера да слиза от рейса и ако го е видял, накъде е отишъл: вход, кола, сладкарница (там има две).

3. Да се разпитат шофьорите, които са се въртели около черния вход на завода между 6,40 и 7 часа — дали са виждали някаква лека кола наоколо и дали се е мяркал наблизко инженер Сапарев.

4. Да се направи проверка какви фотоапарати и фотоматериали притежават тримата инженери, да се провери в пощата дали получават вестници и списания и дали изпращат за чужбина писма.

5. Да се приведат в известност всички призивни радиосигнали, кодове и разшифровани радиограми, уловени и регистрирани през изтеклия месец в районите южно и югоизточно от град Н.

6. Да се докладва незабавно в щаба на групата всяко излизане извън града на кой да е от тримата инженери.

В 2 часа и четвърт след полунощ Авакум излезе от управлението.

* * *

На ъгъла с главната улица той настигна инженер Прокопи Сапарев. Ръмеше тихо, около глобусите на електрическите фенери

прелиташе ситен дъжд, носеше се замъглена жълта светлина. Беше безлюдно и студено, и глухо като в напуснат град.

— Каква необичайна среща! — възкликна Авакум, като се взираше усмихнат в лицето на Прокопи. — Дори не е среднощна! Такъв скитник бил нашия инженер!

— Позабавих се у едни приятели! — каза смутено Прокопи. — Той свали чадъра си и го събра. — Няма смисъл! — рече той. — Това не е дъжд!

— Забавиха ли ви в милицията — попита Авакум.

— А... не? Един час. Формалности!

— Така и предполагам. Какво толкова ви питаха?

— Ами нищо. Нищо особено!

— Е, хубаво! — рече Авакум.

Те повървяха мълчаливо някое време.

— Не зная какво стана с бедния старик! — въздъхна Прокопи. — Дали се съвзе?

— За портиера ли питате?

— За него. Искрено съжалявам!

— Той познава ли ви добре!

— Дали ме познава? Ами че повече от две години съм му пред очите.

— Той е халюцинирал, успокойте се. Вижте какъв прелестен дъждец ръми!

Прокопи премести чадъра си от дясната ръка в лявата и рече:

— Вие се подигравате! Как можете да наричате това време „прелестно“. Та това време е свинско! Бива ли да говорите така!

— Не споря — каза примирително Авакум. — За вас времето може да е свинско, а за мен е прекрасно. Защо трябва да си обявяваме дуел за времето?

— Щом като се съгласявате, че всеки от нас има право да го определя за прелестно или за свинско, няма да се дуелираме. Пък и вие нямате чадър. С какво ще се биете с мен?

— А пропо — каза Авакум, — мога ли да зная, ако не е тайна, разбира се, откъде имате тоя чудесен чадър?

— Когато баща ми бил млад лекар, ходил на някакъв докторски симпозиум в Лондон и оттам го купил. Наистина ли ви харесва, не го ли намирате за малко „демоде“?

— Какво говорите! Вие имате един великолепен чадър!

— Благодаря. Това са едничките хубави думи, които чувам от вчера насам. А по-ужасни часове от снощните не съм помирисвал през целия си живот!

— Е, не взимайте толкова надълбоко снощния скандал. Всичко ще се размине!

Прокопи се спря и го погледна в очите.

— Вярвате ли?

— Че какво толкова е станало, за да се съмнявам!

По устните на инженера трепна странна, почти болезнена усмивка. Лицето му се изопна и удължи, а в очите му блеснаха зеленикави и трескави пламъци. Той поклати сърдито глава.

— Какво толкова е станало, казвате! Хайде, обяснете ми де! Ровете! Нали сте археолог! Вашият занаят е да ровите. Разровете и ми кажете какво наистина е станало!

Той се спря, килна черното си бомбе назад и избърса с ръка запотеното си чело.

— Вие сте разстроен — сложи ръката си на рамото му Авакум. — Вашите нерви не са съвсем в ред. — И му се усмихна кротко: — Искате ли да идем в къщи и да изпием за освежаване по едно кафе?

Прокопи помълча някое време, пак избърса челото си, после въздъхна и махна с ръка.

— По дяволите!... Но тази ваша идея за кафето е добра. Само че защо трябва да ходим у вас, когато моята квартира е само на две крачки оттук.

В слабо осветения салон (между стъклените висулки на полилея светеше немощно само една лампа) изскочиха като от някаква странна ракла сякаш две жени, едната възрастна, другата — млада, наметнати с жълти шалове и събудени като че ли от тревожен и изпълнен с ужасии сън. Салонът беше натъпкан с какви ли не вещи, та не беше лесно и двете жени да стигнат едновременно до вратата, където бяха застанали с шапки в ръцете си Прокопи и Авакум. Трябваше да се заобикалят масички, кресла, столове, скринове и тия маневри като че ли повече се удаваха на възрастната жена, а младата се движеше сред вехториите малко неуверено, като човек, който е стъпил по излъскан лед.

— Боже господи! — възкликна възрастната жена, като сравнително по-лесно от младата успя да се добере до тях. А в гласа ѝ

имаше и страх, но надвит вече, и упрек, набързо простен. Тя гледаше Прокопи с ласка, в която още димяха купища недогорели тревоги. — Къде се загубихте дотолкова късно, какво стана с вас, защо не ми се обадохте по телефона? — Тя се взираше в лицето на Прокопи, а на Авакум почти не обръщаше внимание. Тя като че ли не го забелязваше. — Какво ли не си помислихме с моята дъщеря. Още малко и щяхме да звъним в милицията!

— Само това липсваше! — каза мрачно Прокопи.

Той дори не погледна възрастната жена, която навярно беше хазайката му, погледът му не изпускаше нито за секунда младата, а тя беше опряла лакътя си на един скрин и оттам наблюдаваше мълчаливо и вторачено него и Авакум.

Тя беше висока и слаба, с незакръглени още момински рамене и нежно издута пазва под краищата на разтворения си шал. Тя приличаше на възрастната жена и си личеше, че е нейна дъщеря, макар лицето ѝ да беше неколккратно по-одухотворено и фигурата ѝ да изглеждаше неизразимо по-крехка и „въздушна“. Тя се взираше напрегнато, но мекият поглед на гълъбово-сивите ѝ очи плаваше в пространството, блуждаеше и търсеше сякаш опора и Авакум веднага си спомни от разпита на Прокопи, че това беше сляпото момиче, с което той играеше домино и което познаваше дъсчиците с пипане. Но в тия първи минути на свиждане той още не можеше да разбере дали то беше наистина напълно сляпо, или само отчасти не виждаше света.

— Тоя човек, дето съм довел на гости, е мой добър приятел — обясни ѝ Прокопи с изненадващо топъл и ласкав глас (ако Авакум не беше наблизо и не го наблюдаваше, можеше да си помисли, че говори друг човек). — Той е доста интелигентен, макар че основната му работа е да върти търнокоп. — Сега той се засмя и пак така изненадващо пролича, че може ласкаво да се шегува и да не изглежда грубиян. — Моят гостенин е археолог — продължи Прокопи — и аз мога да те уверя — (той непрекъснато гледаше младото момиче), — че е почтен човек и няма да ти стори зло.

По устните на момичето премина усмивка, снизходителна и тъжна, или по-скоро една неопределена усмивка, в която тъгата и снизходителността си съжителствуваха в едно учудено и малко безцеремонно любопитство.

— Тя не вижда, както трябва — обърна се Прокопи към Авакум, — но при съвременната лазерна техника съществува голяма надежда да се излекува. Сега тя вижда нещата като петна.

— Като живи петна, когато става дума за хора — поправи го момичето.

— Как се казваш? — попита Авакум.

— Роза! — отвърна момичето, като направи лек и заучено закачлив реверанс. Нейният невиждащ поглед сега не блуждаеше, а сякаш се беше залепил за фигурата на Авакум.

— Като светло петно ли ме виждаш, Роза? — попита той.

— Тя е малко ясновидка! — намеси се Прокопи. — Е, не се черви де! — погали той момичето по косите.

— Вас ли как виждам? — попита Роза. — О, не като светло петно. Напротив! Всичко у вас е черно. Много черно! — доуточни се тя. — Когато бях ученичка в 8-и клас, четох за Мария Стюарт. Там имаше една такава илюстрация. Тя е просната върху дръвника, а до нея стои един човек, облечен целия в черно, но в ужасно черно. На главата си имаше цилиндър, а в ръката си държеше огромна секира.

— Ти прекаляваш малко, момичето ми — обади се Прокопи и се позакашля. — Моят приятел е археолог, а не палач. Ти бъркаш тия две неща.

— Аз казвам каквото виждам! — Роза наведе глава встрани и повдигна рамене. — Всеки човек си има своя светлина, какво съм виновна аз!

— Е, добре. Как ти се виждам аз тази вечер? — попита Прокопи.

— Доскоро ми се виждаше бял, но от някое време, и особено тази вечер, и ти си черен като негова милост, твоя приятел. Е, не чак толкова черен, но все пак!

— Ние и двамата ходим в черни пардесюта, имаме черни шапки и се обличаме в черни костюми! — засмя се Прокопи. — Затова ни виждаш в „черно“.

— Може би! — въздъхна Роза.

— Ти си уморена! — каза Прокопи. — Хайде, подай ръка на моя гостенин за лека нощ.

Авакум направи крачка напред и протегна ръка.

— Ух! — потърси се Роза и отпусна бързо десницата си. — Вие просто ме опарихте от студ. Що за студен човек сте!

Прокопи любопитно допря дланта си до ръката на Авакум и поклати недоволно глава.

— Роза! — каза той. — Ти измисляш и дори прекаляваш! Хайде, върви да спиш! — И деликатно я обърна с лице към вратата.

— Лека нощ! — усмихна се Роза, но така, както момичетата се усмихват насън.

И пак като насън, с блуждаещ поглед тя мина покрай една табуретка, без да я закачи дори с крайчеца на роклята си, а на прага се спря за секунда и сякаш насреща си имаше публика — пак направи предишния си лек и заучено закачлив поклон.

— Приятни сънища! — каза подире ѝ Авакум.

— Непременно ще сънувам приятни сънища! — каза Роза и продължи с малко театрално инертен глас. — Тауеровата кула, Мария Стюарт на дръвника и вие в черно, но без секира. Вие няма лесно да ми излезете от ума!

— Дай ѝ нещо успокоително! — обърна се Прокопи с вече доста строг глас към старата хазяйка. — А сетне, ако това не те затруднява — продължи той, — направи за двама ни по едно силно кафе.

Авакум и Прокопи оставиха палтата си в едно малко антренце, през което се влизаше в стаята на Прокопи. От дясната страна на закачалката имаше проста дъсчена врата, боядисвана някога във вишнев цвят, а сега помътняла като престоял оцет. Авакум усети как през пролуките между дъската и касата ѝ нахлува отвън, на тънки струйки, хладен и мразовит студ. Тази врата очевидно извеждаше във вътрешен двор, който от своя страна излизаше без друго на съседната улица, насрещна на улицата, откъдето бяха дошли.

— Рискувате някой ден да уловите ревматизъм — каза Авакум, като кимна към вратата. — Духа ужасно! Защо не помолите хазяйката да я зазида?

— Ако зазидам тази врата — намръщи се Прокопи, — ще трябва да се обрека на живот, крайно аскетичен и добродетелен във всяко отношение. Представете ли си как ще се чувствуват тези две жени, ако взема да минавам през хола им по никое време с разни персони от съмнителен тип?

Авакум каза:

— Е, да, дори когато разбират някои „неща“, добродетелните жени никога не се съгласяват с тях!

Но в себе си по отношение на тази врата остана на особено мнение. Защото знаеше от рапортите на капитан Петров, че през последните един-два месеца Прокопи е закъснявал вечерно време твърде рядко, веднъж-два пъти, и че никога не е водил със себе си не само „съмнителни“, но каквито и да било други жени. Очевидно капитан Петров не е подозирал съществуването на тази врата. Излизал ли е Прокопи през нея по късна доба и кого е пускал вътре — а сигурно и едното, и другото се е случвало, иначе той не би се подвоумил да ѝ види сметката, — беше въпрос, на който за сега Авакум не знаеше как да отговори. Може би тъкмо затова, като забеляза, че ключът стои в ключалката, той не се поколеба, а протегна ръка и мигновено го превъртя. После също така мигновено, преди Прокопи да се намеси или да каже каквото и да било, той разтвори вратата и любопитно погледна навън.

— Добре сте го измислили, няма що! — засмя се той. — Непременно ще се възползувам от вашия опит!... Ето, нагласили сте и количката си на две крачки, да ви е подръка. Браво! Оттук излизате право на улица „Девети септември“. Чудесно!

Не би могло да се каже, че Прокопи отмести кой знае колко любезно гостенина си от вратата, но пък и Авакум беше проявил от своя страна любопитство, което в никой случай не би могло да бъде наречено деликатно. Така че след края на сценката, която последва, двамата нямаха основание да недоволствуват един от друг. Прокопи заключи вратата и демонстративно скри ключа в портмонето си, а Авакум, загрижен за здравето му, пак го предупреди:

— И все пак, въпреки някои очевидни удобства, които предполага тази врата, тя трябва да се зазида!

Стаята, студена, наблъскана с чертожни маси, с рула и инженерни хартии, с пръснати навсякъде справочници, ненакичена с нито една картина по стените си, не предразполагаше към дълги и приятни разговори.

Прокопи запали една малка електрическа печка, безпомощна за размерите на тоя хамбар, и която сякаш сама имаше нужда някой да я затопля с дъха си. Той потри ръце и като видя Авакум да не се възторгва много от вида и от топлината ѝ, усмихна се и нравоучително рече:

— Много топлина прави духа на човека ленив. Аз нарочно ползвам слаба печка, за да не се изкушавам към леност и за да не ме привлича и мами леглото. Инженерната работа иска бистър ум.

— Бистър ум, студени ръце и какво *сърце*? — попита Авакум.

— Никакво сърце! — тръсна глава Прокопи. — Където се борави със стомана, там сърцето няма работа!

— Ами тази снимка? — усмихна се Авакум, като посочи с глава една фотография, сложена в тънка рамчица и закрепена до огледалото на тоалетната масичка.

— Това е майка ми! — светнаха възмутено очите на Прокопи. Поколеба се секунда-две, после протегна ръка и подаде фотографията на Авакум. — Снимала се е на 25 години. Току-що е била започнала лекарската си практика!

От поизбледнялата снимка гледаше красиво лице на млада и самоуверена жена, с волева брадичка, капризно извити чувствени устни и големи очи. Прокопи беше взел от нея само брадичката и донякъде очите ѝ, но у майка му те като че ли бяха затворили в гледните си по една разкошна котка, гальовна и своенравна, а през неговите гледци сякаш поглеждаха овчарски кучета, наежени, честни и привързани към малко неща и същевременно свадливи и готови да джавкат безсмислено по целия свят.

Хазяйката донесе кафе, остави мълчаливо подноса с чашките на един стол и побърза да си отиде.

— Навярно Роза още не се е успокоила съвсем! — каза загрижено Прокопи, макар че Авакум още държеше в ръцете си портрета на майка му.

— Бих изпил две капки коняк или какъвто имате там алкохол за здравето на майка ви — погледна го укорително Авакум, — а за малката ясновидка не се тревожете толкова, след един час тя ще спи със съня на праведниците като божи агнец.

— Да, имате право! — каза Прокопи. — След един час тя вече ще спи, разбира се! А за майка ми си заслужава да изпием по две капки алкохол, защото тя наистина е славна жена. Аз ще потърся нещо — рече той, като се запъти към вратата, — а вие бъдете любезен да ме извините за минутка!

Като го чу да се отдалечава, Авакум извади от най-горното джобче на жилетката си микрофотоапарат, голям колкото една

пощенска марка, засне мигновено младата жена от фотографията, после сръчно прибра апаратчето си. Той обърна снимката от опаката ѝ страна, където още личеше надпис, оброчен със синкав правоъгълник: „Фото Луна, Видин“. Този надпис съседствуваше надясно с някакви цифри, изписани с черен молив, които времето беше отдавна превърнало в неразгадаеми знаци.

Авакум остави снимката на тоалетната масичка, извади лулата си и започна бавно да я тъпче, макар да знаеше, че тютюнът няма да му се услади и че колкото да беше превъзходен, той щеше да го усеща като блудкава трева.

Влезе Прокопи с лице, върху което беше изписана голяма досада.

— Не намерих нищо! — рече той, но гласът му не прозвуча кой знае колко неутешимо. — В тази къща рядко се употребява алкохол!

Не беше трудно да се забележи, че досадата по лицето му беше престорена и че в гласа му не звучаха нотки на искрено съжаление. „Щом като се въздържа дори от една скромна наздравица за майка си — помисли Авакум, — предстои му път с кола, и то *незабавно*, или спешно решаване на някакъв много мъчен проблем, в който ще участвуват непременно и цифри, какъвто проблем е, да речем, съставянето на една сложна радиошифрограма.“ И като си каза, „сега ще разберем“, той праметна крак върху крак, изпусна от лулата си няколко сини струйки и зае позата на човек, който съвсем не възнамерява да си ходи скоро.

— Вие споменахте, струва ми се — започна той, — че малката ясновидка не била чак толкова безнадеждно сляпа, или не съм ви разбрал добре?

— Туморче, почти невидимо с невъоръжено око, притиска очния ѝ нерв. Имало в Англия, според майка ми, голям специалист по очни болести, един професор, който стопявал този вид тумори с лазерен лъч.

— Я виж! — учуди се Авакум. — Че какво чака малката тогава? Да върви!

Прокопи го изгледа с открито презрение, в погледа му пламна една изгаряща смес от негодувание и болка.

— Дайте ѝ назаем 2500 лири стерлинги, колкото струва лечението в болницата, където работи този професор, и тя веднага ще замине, уважаеми другарю! А? Бихте ли ѝ направили тази малка услуга?

— С голямо удоволствие! — повдигна Авакум рамене. — Стига да разполагах с лири стерлинги!

— Тогава не питайте „какво чака малката“ и не раздавайте съвети за заминаване! Ние сами бихме се досетили какво да направим, ако разполагахме с пари!

Той отиде до бюрото си и както стоеше, надраска нервно с флумастер няколко реда върху един лист. Сетне сгъна листа на четири, пъкна го в портфейла си и отново зае мястото си срещу Авакум.

— Ако Роза прогледа някога, дай боже, вие ще се ожените ли за нея?

— За Роза? — Прокопи разпери от почуда дългите си ръце. — Как ви дойде наум такава перверзна мисъл?

— Защо перверзна? — учуди се на свой ред Авакум.

— Защото аз имам Роза като сестра, затова! Вие бихте ли легнали със сестра си?

— Боже пази! — засмя се Авакум.

И в същия миг една мрачна сянка пропълзя в душата му. Това беше спомен, отдавнашен, почти потънал в съзнанието му като в дълбок кладенец. Сега, изведнъж изскочил из дълбочините му, той се разля по цялото му тяло като тръпчиво усещане, като докосване до мъртвец, който още не е изстинал съвсем. Прокопи се бунтуваше от мисълта, че може да легне с жена, която чувствава като сестра, а на времето Боян Ичеренски от Момчиловската афера спеше със сестра си и не изглеждаше много потиснат. Значеше ли това, че Прокопи беше „по-добър“ от Ичеренски? Като се извадеше перверзното легло от играта, Боян беше във всяко отношение по-приятен човек. Оня беше общителен, остроумен, весел, а Прокопи беше свадлив и мрачен и на всичко отгоре — груб. Боян беше приветлив и любезен, а Прокопи — затворен и дързък. И надменен. И все пак още при първата си среща с Боян Авакум изпита в душата си онова неспокойно чувство на ловеца, подир чиито стъпки се прокрадва звяр. А Прокопи поне до тая вечер му изглеждаше като един симпатичен „особняк“. Беше ли „особнякът“ шпионин и не беше ли особнячеството една маска за шпионина — добре нагласена, за да прикрива истинското му лице?

„Човек звучи гордо, но от човек може всичко да се очаква“ — повтори Авакум любимата си мисъл и се усмихна. И осъзна, че в тоя

момент има само едно голямо желание — да не се разочарова от човека, който седеше срещу него и начумерено го гледаше.

— Времето си върви, не тъпче на едно място! — каза напомнимащо Прокопи и се прозина демонстративно.

„И прозявката му е фалшива“ — забеляза без удоволствие Авакум. Той погледна часовника си, минаваше три часа.

— Надявам се, че с настъпването на новия ден неприятностите ще свършат и всичко ще тръгне на добре! — Авакум се изправи и му подаде ръка.

— Ще минете през хола! — каза безцеремонно Прокопи. — Вие сте човек с титла и положение, не бива да ползвате черните входи, през които се изнася боклук!

„И през които излизате по никое време и ви идат среднощни гости“ — идеше на Авакум да добави, но си замълча.

Посрещна го тишина и влага, лъхна го по лицето ситен дъжд, а след няколко секунди притича при него капитан Петров.

— Бягай на насрещната улица „Девети септември“, където през един чужд двор изскача вътрешния двор на тази къща. Предполагам, че оттам ще излезе колата на инженер Сапарев, водена от него. Ако наистина излезе — да се следи и на отиване, и на връщане. Сега внимавайте: в портфейла на инженера се намира лист хартия, изписан с черен флумастер. Искам да знам какво е написал Сапарев на този лист! Бегом!

Той се прислони под козирката на съседния вход. След по-малко от минута в мократа тъмнина, приспивана от шепота на тихия дъжд, забоботи автомобилен мотор. Шумът идеше от насрещната улица „Девети септември“.

Инженер Сапарев тръгваше на път.

Авакум се прибра пеш. Беше *неговото* време, ръмеше кротък дъжд.

Сега той не мислеше за работата си, за отключената каса, за свръхсекретните документи, до които беше се докосвала навярно чужда и недружелюбна ръка. Той не се занимаваше в мислите си и с Прокопи, когото наблюдението на неговата бригада засичаше всяка минута и който носеше в портфейла си ония думи, написани задъхано с флумастер, от които зависеше може би съдбата на най-специалната

от специалните стомани, а може би и съдбата на малката ясновидка, която виждаше хората като светли и тъмни петна.

Той не мислеше за нищо.

Той вървеше пеш из смълчаните, глухи и безлюдни улици и не бързаше. Защо трябваше да бърза, в неговата ергенска квартира не го очакваше каквото и да било, за което си струваше да натиска „педалите“, там нямаше дори камина, срещу която, по халат, да изпуши последната лула, преди да заспи...

Той нямаше нищо.

Но затова пък имаше тишината на заспалите улици и тяхното най-голямо богатство — шепота, кроткия ромон на дъжда. Някой беше споменал някъде по негов адрес, че това било „сантимент“. Ах, какъв глупак. Сантимент било шепотът на тихия дъжд!

Не, тихият дъжд е история, в която са разтворени страници на хиляди години. Преди хиляди години тихият дъжд е ромонил по същия начин, приказвал е на същия език. Шепнел е задъхани думи, спомнял е пламенни погледи, подканял е някого за размисъл над минали и бъдещи неща.

Нека глупакът да казва, че това било „сантимент“

Има ли значение какво казва?

Енчани не тачеха камините. Погражданени отскоро, те се гордееха със своите електрически и нафтови печки, а на камините, както и на всички прости форми на живота, гледаха като на „демодирани“ неща, като на „ретро“, за което не искаха да си спомнят дори насън.

В стаята на Авакум гореше голяма електрическа печка, бойлерът в банята му беше включен отдавна. Той се изкъпа, облече халата си, с който не се разделяше дори когато отиваше по командировки. После се настани близо до масичката, където трупаха пощата му, и тъпчейки лулата си, започна да търси с очи онова писмо сред купчината разпилени писма, което би възбудило най-силно любопитството му и което би разтворил най-напред. Той не знаеше откъде ще пристигне това писмо, кой ще е подателят му и кога ще дойде, но беше сигурен, че някой ден ще се появи непременно на масата му. И ето че в това

ранно дъждовно утро то наистина се показва и макар да не надничаше нахално през раменете на другите, привлече тутакси погледа му.

Писмото беше от Анастаси.

Авакум го разтвори бавно, защото искаше радостта му да бъде по-продължителна. Той чувствуваше вече, че от редовете му ще залъхат миризмите на смолист бор и на дъхав здравец, че ще закърши смях на зрели жени и че един кротък и нежен по душа човек ще заеме позата на жесток и безпощаден ловец.

Но писмото беше кратко и делово, сякаш го беше писал неговият помощник, акуратният капитан Петров:

„... Канех те на няколко пъти да ми дойдеш на гости в моята нова «резиденция», която е на един километър от село Хи коя го се намира от град Н на два часа път с кола. Но сега обстоятелствата толкова се състиха, че ти трябва незабавно да дойдеш и не от сантиментални чувства към приятеля си, а поради професионални задължения, които според мен не търпят отлагане нито за миг. Работата се състои в това, че на 20-и през нощта и на 21-ви през нощта в блатистата местност, която съседствува с моята «резиденция», бяха убити последователно двете ми кучета (чиста вълча порода) с бързодействаща цианидова отрова. Аз изследвах труповете им и установих, че отровата не е била погълната от тях с храна, а е била просто впръскана в кръвта им. Как? Те бяха страшни зверове тия кучета и не допускам, че са позволили някой да дойде при тях, за да ги инжектира. По какъв начин е впръскана отровата, кой ги е убил и защо, кому са пречили, като ние сме отдалечени на километър от селото и от главното шосе? Ето въпроси, които, струва ми се, са ат сферата на твоите професионални интереси! Побързай! Труповете на кучетата още лежат сред храсталаците на оная мочурлива местност, през която впрочем рядко минава човек.“

Авакум остави писмото на масата, като продължаваше ласкаво да го гледа. „Може да е браконьерска работа — помисли той. — Малко ли хитрини знаят браконьерите, за да се освободят безшумно от две гласовити и зли псета. А може, както подмята Анастаси, кучетата да са пречили някому. Някой например иска да скрие нещо или да се срещне тайно с някого, а кучетата лаят и налитат. Тогава — тегли им чертата и толкоз.“

Той напълни лулата си, запали и започна по навик да се разхожда из стаята напред и назад.

„Тази история около свръхсекретните документи може така да запали главата на човек — продължи да мисли Авакум, — че в един нищожен факт да види изключително събитие, какъвто е, да речем, случая с двете отровени кучета на моя приятел. Но нали в нашия занаят ние не бива да разглеждаме събитията сами за себе си, а винаги да ги свързваме с онова събитие, което е *главно* за момента. Поне в моята практика този принцип не ме е извеждал на фалшива следа!“

Той извади от шкафа пътническото си куфарче, усмихна му се с неопределена усмивка и започна да реди в него някои неща.

„Най-напред трябва да изслушам Петров — рече си той. — Да видим къде е ходил Прокопи и какво съчинение е написал. А сетне трябва да чуя от моите хора дали са научили нещо *ново* за времето, прекарано от Прокопи Сапарев, затворено между 6 часа и 28 минути и 7 часа и 03. После — той пак се усмихна неопределено на куфарчето — една малка разходка до село X!“

Откъм площада прозвъняха глухо камбаните на общинския часовник. Беше четири часът.

Беше 4 часът.

Той не си легна, а се настани удобно в креслото и затвори очи. Да започва нощта, когато денят вече се задаваше, не беше по неговия вкус. Сутрешните часове в леглото нямаше да го отморят, а щяха само да го размекнат, опитът го беше научил, че леката почивка възстановява силите по-добре от един късно започнат сън.

Последното нещо, което видя пред очите си, преди да се унесе изцяло в сивата мъгла на просънницата, беше лицето на малката ясновидка. То беше устремено към Прокопи, сякаш плаваше към него,

и в това нямаше нищо особено. Особеното беше в погледа на мрачния и сопнат човек — нежността, с която я гледаше, съвсем не изглеждаше „братска“, напротив, тя беше изпълнена с копнеж, който сякаш се увиваше като прегръдка около нея, като желание, каквото може да изпитва един мъж към една жена. „А пък ме залъгваше, че я обича по братски!“ — възмути се Авакум. Той се възмущаваше всъщност от себе си, беше допуснал да го заблудят.

После една синкава въздушна вълна се плисна над главата му, разби се на безброй святкащи мехурчета и той престана да мисли.

Всеки път, когато му предстоеше да заминава нанякъде и по необходимост трябваше да се облича по-спортно, той преодоляваше с мъка вътрешната си съпротива срещу разните кариран платове, срещу обувките с дебели подметки, срещу каскетите изобщо и специално — срещу каскетите английски фасон. Той беше фанатично привързан към една строга, макар и малко остаряла елегантност, която зачиташе удобствата, но не им робуваше и която беше по природа чужда на чудатостите, каквито бяха например бомбето, чадърът и прекомерно широкото пардесю на Прокопи. Той се облече „спортно“ в тъмносив костюм без обичайните „карета“, сложи си зимни обувки с нормални подметки и реши да не заменя в никакъв случай тъмния си лоден и широкополата си шапка с мушама и каскет.

Към 8 часа, когато вече оправяше връзката си пред огледалото, готов за излизане, пристигна капитан Петров. Той изглеждаше уморен и недоспал, но в очите му святкаше радостта на човек, който е изпълнил една мъчна задача и има с какво да се похвали.

Най-напред разказа с малко думи, разбира се, как щял да изпусне Прокопи, тъй като жигулата му пристигнала с половин минута закъснение, а през това време бързоходният вартбург заглъхвал вече из южните крайнини на града. Според него Прокопи е или много самонадеян човек, или много неопитен, тъй като карал на дълги светлини, а се знае, че дъждът отразява дългите светлини нагоре и назад като завеса; такава кола може да се открие по заревото ѝ дори през няколко напречни улици. И така се случило, че той напипал вартбурга на разклона двайсетина секунди, преди да зацепи за Пловдив. Понеже се боял да не изпусне писмото, помолил

пловдивското управление да му помогне с една насрещна кола. Инцидентът бил предизвикан на „законни начала“, понеже Прокопи карал с над 100 км в час. Избухливият инженер се нахвърлил върху „негодника“, дето му препречил пътя, онзи, „без да иска“, го засегнал малко с лакътя си по диафрагмата. Така че Петров успял да извади от портфейла му онова писъмце, написано с флумастер, и да го заснеме на филм. Пред Пловдив той предал вартбурга на колегите си, а на връщане отново го поел. В Пловдив Прокопи спрял на бул. „Девети септември“ №31, където живеела майка му, доктор Юлия Сапарева, но не се изкачил до апартамента ѝ — портиерът му се обадил, че докторката щяла да се завърне от дежурство не по-рано от 8 часа. Тогава Прокопи пуснал писмото в пощенската кутия на докторката и без да се бави нито минута, препуснал назад по обратния път.

— В 7 часа пристигнахме, а в 8 часа аз бях готов вече със снимката.

Той извади от чантата си снимката на писмото. С едрия си твърд и нервен почерк Прокопи беше написал само три изречения без каквото и да било обръщение:

„1. Моля те, внуши на оня мръсник, чичо ми, да не се мярка вече в града и да не ми дотяга повече!

2. Предупреди го да ми даде лирите! Утре или в други ден.

3. Иначе ще го убия!“

Нямаше подпис, но датата — „24 октомври, петък“ — беше подчертана с две големи черти. Тонът беше „прокоповски“, това си личеше, но от текста изскачаше една натрапчива мисъл, загатната преди няколко минути от капитан Петров — тоя човек или беше прекалено неопитен, или беше прекалено самоуверен и лекомислено смел. Той говореше за парите нехайно, сякаш лири-стерлинги човек можеше да намери на път и под път. И като се заканваше да убие чичо си, защо трябваше да го заявява писмено и да пише обявата със собствената си ръка? И на края — да пуска обявата в една пощенска кутия, шпертплатено сандъче, което дори еднорък човек би могъл да отвори без всякакви усилия?

— Какво мислиш за това — попита Авакум, като захвърли фотокопието на масата. — От трагичното до смешното има само една крачка, пали?

Капитан Петров беше много уморен и не разбра мисълта му. Той повдигна рамене и рече:

— Колкото и да е смешно, поради своята наивност това писмо показва все пак, че инженер Сапарев има съучастници и че един от тях е навярно неговия чичо!

Авакум го изгледа учудено, направи мълчаливо няколко крачки из стаята и изведнъж се спря:

— Вие казвате, че инженер Сапарев има съучастници, така ли?

— Не ми се вярва да действа сам!

— Виждате го като ръководител на шпионска група?

— Поне като „доставчик“ на секретна информация! Защо?

— Аз съм по-скромен от вас — колебая се дали изобщо да го включа в кръга на заподозрените.

Капитан Петров се изчерви, после силно побледня и изведнъж се почувствува някак неудобно на стола си. Той се изправи, закопча копчето на сакото си, готвеше се да каже нещо, както го изискваше протоколът, но като забеляза добродушно-присмехулните огънчета в очите на Авакум, само се прокашля и отново седна на мястото си.

— Аз съм на заповедите ви! — каза той. — Вие ръководите операцията!

— По-скромен съм от вас и ще ви кажа защо — продължи мисълта си Авакум. — Този път вие се увличате главно по фактите и документите, по доказателствата, а не обръщате никакво внимание на опия моменти, които изглеждат нелогични. Колко пъти сме говорили за това, че на логичното, от една страна, и на нелогичното, от друга, трябва да се обръща еднакво внимание, че логичното и нелогичното трябва да се разглеждат едновременно и без предубеждение!

— Простете, но до тоя час не съм забелязал нищо нелогично в поведението на инженер Сапарев. Освен това писмо. Но то е само неразумно, нищо повече! Никаква антилогика не виждам в него!

Авакум облече лодена си, сложи черната си шапка, погледна се в огледалото и с не особено весела усмивка запита капитан Петров:

— Кажете ми откровенно, виждате ли в мен нещо, което да напомня, да речем, така наречения „злокобен вестител“? Или просто — един палач?

— Какво говорите! — погледна го втрещено капитан Петров, който и без това не се чувствуваше кой знае колко добре.

— Все пак! — каза Авакум. — През тия петнадесет години, откакто работим заедно, аз съм изпратил пет души на смърт. От тях — две жени.

Той прибра писмото на инженера, а на капитан Петров заповяда да открие веднага адреса на „чичото“.

На улицата, преди да се разделят, капитан Петров запита:

— Нали човек се учи от грешките си? Ако не сте се отчаяли вече от вашия ученик, намерете, моля, време, за да му посочите къде и в какво греша!

— Непременно — кимна Авакум. И изведнъж премина с него на „ти“. — Това са неща, за които ти сам би се досетил, приятелю, ако разполагаше с повече време за мислене. Но тази нощ ти имаше много напрегната работа, а освен това беше на път. Имам чувството, че писмото на инженера, което ти успя да фотографираш, ще ни насочи по една много важна следа. От сърце ти благодаря за това писмо. А що се отнася до другите неща... в десет часа ще се съберем с полковник Горанов, както правим всеки ден. На тази среща ти ще разбереш за какво става дума. Но полковник Горанов! Най-сигурният път до неговите „рецептори“ са компютрите, а аз съм изостанал човек и от такава музика не разбирам. *Dornine, non sum dignus!*^[1]

И за голямо учудване на капитан Петров лицето му неочаквано придоби мрачен израз, сякаш през очите му погледна навъсеното утро. Друг път кажеше ли „*Dornine, non sum dignus*“, от лицето му появяваше шеговит смях.

Капитан Петров тръгна към сладкарницата, на връщане от Пловдив на няколко пъти беше изпитал остър глад. Струваше му се, че наоколо му се носи дъх на току-що разлято кафе, миризма на топли кифли. Сега, като се запъти за сладкарницата, почувствува, че му се беше отяло. От кафето вече не идеше оня приятно дразнещ мирис.

Той свърна към управлението, за да търси адреса на Прокопиевия чичо.

* * *

Ръмеше тих, почти незабележим дъждец. Улиците бяха безлюдни. Младият, жизнелюбив Н беше отишъл в заводите, старият,

пенсионираният — беше още по чехли, шляпаше по стаите, изтърсваше завивките, отваряше нашироко прозорците на спалните, за да смени спарения въздух с по-свеж.

В тоя час по улиците беше тихо и Авакум, както вървеше, изведнъж изпита едно странно чувство — че е тръгнал кой знае откога, че улицата няма край и че дъждът вали непрекъснато, без почивки, също — кой знае откога. Това чувство беше мигновено, то премина през душата му като тръпка и следата, която остави, приличаше на неуловимата следа, която оставят подире си бързо прелитащи птици — мернат се и изчезнат, а във въздуха като че ли е останало нещо от техния летеж. И Авакум си каза, че това чувство на „повторяемост“, което беше изпитал, е просто умора. Петнадесет години вървеше по своята улица, която беше една и съща, макар да изглеждаше винаги различна.

„Следващото лято непременно ще замина за Италия“ — мерна се в ума му. Той не можеше да завърши последния том от трилогията си за средиземноморските мозайки, без да пропътува пеш сицилианското крайбрежие от единия до другия му край.

Макар да мислеше за Сицилия, той забеляза на пътя си голям цветарски магазин с разкошни букети от есенни цветя на витрината. Помоли продавачката да събере хризантеми и димитровчета, написа на картичката си един адрес и остави пари на разносвача на магазина да занесе букета на посоченото място.

Тия цветя бяха за малката ясновидка.

Какви цветя!

Димитровчетата напомняха с нежния си дъх отдавнашни неща, а хризантемите тъжно предупреждаваха, че в края на краищата всичко се превръща в спомен.

Денят беше мрачен и не идеше човек да си свирка с уста.

Пък и за какво ще си свирка в такова време?

* * *

Всеки ден в 10 часа ръководствата на двете бригади се събираха в апаратната стая на управлението. На тия кратки съвещания присъствуваше понякога началникът на милицията или майор Иванов,

или някой друг специалист — според случая, който се обсъждаше. Тоя ден на съвещанието дойде само майор Иванов. Авакум беше довел капитан Петров, а полковник Горанов пристигна след половин час закъснение — беше чел стенограмите от снощните разпити.

След като бяха докладвани накъсо сведенията, събрани до тоя час, полковник Горанов запита Авакум дали би му разрешил да обобщи положението около изтичането на секретна информация от ЗСС така, както се беше очертало до тоя момент. Авакум любезно кимна и Горанов започна тутакси:

— Вчера, на 24 октомври следобед, в три часа и половина генералният директор на ЗСС занася на инженерите от конструкторското отделение — срещу подпис! — секретна информация под кодово заглавие „MZ“. В шест часа без четвърт началникът на отделението инженер Прокопи Сапарев търси по телефона генералния директор, за да го уведоми, че ще му донесе обратно секретната документация, за да бъде тя заключена в неговия специален сейф. Генералният директор отсъствува и инженер Сапарев, без да пита повече дали ще се завърне и кога и без да се съветва със заместника на генералния директор, решава да заключи документацията в железния шкаф на отделението. Той прибира ключа от шкафа и в шест часа и няколко минути тримата инженери — Сапарев, Хафезов и Карадимов — напускат завода и по така наречения „черен“ път отиват заедно в кръчмата „Пияни вишни“.

В шест часа и 26 минути някой повиква по телефона инженер Прокопи Сапарев. В 6 часа и 28 минути той излиза от кръчмата. Пазачът на отделението Стамо Стаменов (починал от мозъчен кръвоизлив тази нощ) и пазачът на вход „Б“ твърдят единодушно, че инженер Прокопи Сапарев е дошъл *отново* в отделението в 6 часа и 40 минути и е престоял до 6 часа и 50 минути.

Инженер Сапарев се завръща в „Пияни вишни“ в 7 часа и 03 минути.

В 7 часа и 20 минути в кръчмата пристига пазачът Стамо Стаменов и пред свидетели твърди, че инженер Сапарев е бил в конструкторското отделение; че там е останал някое време и че си е отишъл в негово отсъствие, като е взел ключа със себе си.

По този повод става спречкване между двамата, Сапарев удря шамар на Стаменов. Стаменов припада и през нощта умира в

болницата, без да дойде в съзнание.

При разследването се установява:

а) че Прокопи Сапарев е пипал секретните документи;

б) че е оставил два вида следи около железния шкаф. Едните следи са били от обувките му, когато са били сухи, другите следи пак са от неговите обувки, по когато са били вече мокри.

Забележка. От 6 часа започва да вали силен дъжд.

Пред следователя Прокопи Сапарев дава уклончиви и противоречиви показания за времето, прекарано от него между 6 часа и 28 минути и 7 часа и 03 минути. Първоначално твърди, че е слязъл на първата спирка на рейс №2, че там е приказвал с някакъв човек около 5 минути и че после се е завърнал с рейс №2. Сетне, когато следователят го притиска, той дава други показания — че е престоял на спирката не 5, а 20 минути. Той твърди, че през цялото това време е държал чадъра си отворен, а капитан Петров е забелязал при завръщането му в кръчмата, че чадърът е сух.

Инженер Прокопи Сапарев категорично отказва да съобщи името на човека, с когото (според него) е разговарял 20 минути на първата спирка на рейс №2. Той отказал също така да посочи точното място, където (според него) е разговарял със своя приятел. Накратко, той отказва да установи алиби (или пък не е в състояние да установи такова алиби), което да го извади извън подозрението, че времето между 6 часа и 28 минути и 7 часа и 03 минути не е употребил, за да ходи до завода, да престоява там и да се завръща обратно.

Тоя отказ да установи алиби; следите от мокрите му обувки около железния шкаф и показанията на двамата пазачи, че са го видели да влиза в отделението, и показанието на пазача на вход „Б“, че го е видял да *излиза* от отделението — са според мен доказателства от *безспорен* характер. Трябва да се смята безусловно, че инженер Прокопи Сапарев е причина за изтичащата и вероятно изтекла вече секретна информация от ЗСС.

Няколко думи за писмото, което Сапарев е оставил на майка си в Пловдив. От това писмо може да се заключи, че в аферата е замесено лице, което Прокопи нарича „чичо“, но което по всяка вероятност не му е никакъв чичо. „Чичо“ — това е, разбира се, псевдоним. Инженер Прокопи Сапарев навярно прави някакви услуги на това лице, срещу които услуги той държи да му се заплаща в лири. От писмото може да

се съди също така, че „чичото“ е компрометирано лице и че се държи неделикатно.

Особен момент в писмото е майката на инженера. Тя има връзка с „чичото“, от което следва, че и тя е в аферата. Може би нейната роля се свежда до поддържане на връзка между инженера и „чичото“ — това предстои тепърва да бъде установявано.

Аз мисля, че в аферата са донякъде и другите двама инженери — Хафезов и Карадимов. Това, че напоследък ходят заедно и не се делят един от друг, е признак от много съмнително естество. Има, значи, нещо, което ги обединява и сдушава. Хафезов се крие зад следователската титла на своята жена, а Карадимов — зад репутацията, която си е създал на лекомислен женкар.

В тази афера навярно са замесени и други хора. Кому например предава нашия инженер информацията си? Кой му е резидента? По какъв канал се предават информацията?

Но това са подробности. Като се дръпне главната бримка, разплита се целият чорап. Нали?

Искам да ви кажа още нещо. Дори да не беше снощния случай, аз пак щях да стигна до Прокопи Сапарев. Моята компютърна система на следене и натрупване на белези извади Прокопи Сапарев на червена позиция, което означава, че от всички „информатори“ той е оптималният, тоест *главният*.

Зная, че тази система не е по вкуса на моя колега Захов, той недолюбва електрониката, иска докрай да си остане верен на принципите на старото „класическо“ мислене. Е, добре, той е представител на една по-стара школа и негово право е, въпрос на чест е да държи на принципите ѝ.

Но в края на краищата какво значение имат методите. Важни са резултатите. Прокопи Сапарев е в ръцете ни, това е важното! Скоро ще разплетем целия „чорап“ и изтичането на секретна информация от ЗСС най-после ще секне!

Аз предлагам да заминем още днес за София, и там, на по-високо равнище, да решим как да процедираме по-нататък, т.е. кога да сложим ръка върху инженера и неговите най-близки помощници.

Като завърши, полковник Горанов избърса ръцете си с кърпичка, бяха се запотили, извади дълга папираса, щракна с електронна запалка и майсторски се обви за една секунда с тънък облак синкав дим.

— Браво! — възхити се Авакум. — Бива си ви!

— Нали? — прие похвалата Горанов, като кокетливо се усмихна. — Благодаря ви за комплимента. А всъщност тази задача не беше кой знае колко сложна! Това беше един доста ординерен случай. Не си струва да ме хвалите!

— Но вие за какво си мислите, че ви хваля? — погледна го студено Авакум.

Очите му бяха се превърнали сякаш в два свредела, нямаха милост, бяха се забили в гледните на другия и дълбаеха, дълбаеха.

— Аз мисля, че разговаряме по аферата — каза сухо Горанов, като отмести погледа си от лицето му.

— О, грешите! — премина на обидно-ласкав регистър Авакум. — Аз имах пред вид само вашето майсторско пускане на дим! Съжалявам, че сте ме разбрали зле.

— Чудно! — каза Горанов. — Значи, вие не приемате моята концепция?

— Но как да я приема, като тя ми прилича, извинявайте, на един спукан балон, издиша от самия си пъп!

— И вие наричате Прокопи Сапарев „спукан балон“, така ли да ви разбирам?

— Аз наричам Прокопи Сапарев все още „гражданино Сапарев“, а вашата концепция, че той е главният доносчик и изобщо доносчик, ми прилича наистина на спукан балон!

— Но това е нечувано! — плесна с ръце Горанов и се огледа да провери дали няма да намери подкрепа в нечий други очи.

Капитан Петров го гледаше въздържано, но не го отблъскваше, а майор Иванов изглеждаше уплашен и объркан, като уплахата му беше по-силна от объркването.

— Вие наричате „спукан балон“ следите от неговите мокри обувки?

— Аз мога да си купя, любезни другарю Горанов, същите обувки като вашите, същия номер, да изкривя токовете от вътрешната страна, както ги кривите вие, и като задигна от бюрото на майор Иванов едно важно дело, да докажа посредством следите от обувките ви, от вашите обувки, че вие сте били в неговия кабинет и че вие сте задигнали делото.

— Да речем! — кимна с престорена благосклонност полковник Горанов. — Да речем, че следите от обувките са наистина един ненадежден свидетел — схващане, с което аз не съм напълно съгласен, но както и да е! Питам: двамата пазачи, които са видели с *очите си* инженер Сапарев, и те ли са „спукани балони“?

Майор Иванов, който го гледаше с широко отворени очи, изведнъж се разсмя.

— На въпроса ви ще отговоря с въпрос. Може ли човек, който не носи чадър, да измине 25 крачки в проливен дъжд, без да се намокри?

— Не прекалявате ли? — намръщи се полковник Горанов.

— От „черния вход“ на завода до входа на сградата, където се намира конструкторското отделение, има точно 25 крачки. По времето, когато според вас Сапарев дохожда за втори път в завода, навън се излива пороен дъжд. Допущате ли вие, че Сапарев е могъл да измине два пъти по 25 крачки под дъжда, без да се намокри поне мъничко? Пазача на вход „Б“ изрично подчертава, че Сапарев не е носил чадър. Човек, който не носи чадър и изминава 50 крачки под силен дъжд, *непременно* ще се намокри, пали?

Авакум се обърна към капитан Петров. — Беше ли мокър инженер Сапарев, когато се завърна в кръчмата?

— Пардесюто му беше абсолютно сухо и шапката му беше суха.

— А чадъра му?

— И чадъра му беше сух.

Авакум се обърна отново към полковник Горанов:

— Ако между 6 часа и 28 минути и 7 и 03 Прокопи Сапарев е дохождал повторно до конструкторското отделение, трябва да се предполага, че дъждът непременно е намокрил както шапката му, така и неговото пардесю. Но шапката и пардесюто му по чудо остават сухи. Намокрят се само подметките на обувките му, за да оставят следи около железния шкаф. Как ще обясните вие тези чудеса? Шапката и пардесюто сухи, а подметките мокри!

Полковник Горанов навъсено мълчеше.

— За да бъде картината, както се казва, „пределно ясна“, ще направя едно допълнение към вашето „обобщение“. Според шофьорите, разпитани от моите хора, двойните врати на „черния“ вход, през които влизат и излизат товарните коли, са били заключени още в 6 часа. Същото е потвърдил пазачът на вход „Б“, когато е бил

разпитан за втори път. Така че вероятността Прокопи Сапарев да е пристигнал с кола досами стъпалото на вход „Б“, трябва напълно да се изключи.

Полковник Горанов за трети път запали цигара, по сега не се обви тутакси в къдрави облачета дим. Той всмукна дълбоко няколко пъти от цигарата си и каза, като направи пренебрежително лице:

— Когато трябва да се избира между показания на хора и показания на вещи, по презумпция се дава предпочитание на показанията, дадени от хората.

— Това „правило“ вие сега ли го съчинихте! — засмя се Авакум.

— Логиката го изисква! — каза мрачно полковник Горанов.

— Логиката държи сметка за всички видове показания, без да прави разлика дали са от предмети, хора, животни и прочие. Но понеже вие търсите помощ от логиката, аз ще ви кажа, че в настоящия случай тя не е на ваша страна. Тя е против вас. Слушайте! Ако инженер Сапарев беше дохождал втори път, както твърдите вие, той в никакъв случай не би направил две неща. Искате ли да ви кажа какво не би направил инженер Сапарев?

— Казвайте, щом това ви прави удоволствие!

— Ще го кажа не за собствено удовлетворение, а за да видите защо гледам на вашата хипотеза като на „спукан балон“. Ако инженер Сапарев беше минавал втори път в конструкторското отделение, за да заснеме на микролента свръхсекретните документи, той не би сторил в никакъв случай две неща. Първо — не би оставил отключен железния шкаф. Защо трябва сам да дава *видимост* на престъплението си? Какво ще спечели от това? Обикновено престъпникът се старае да не оставя следа, да не създава видимост, че е извършил престъпление. Какво похубаво от един заключен шкаф? Заключениеят шкаф не буди подозрения, не алармира милицията, не предизвиква следствие и прочие ненужни неща. Заключениеят шкаф осигурява, поне временно, спокойствие и тишина. Да оставиш отключен шкафа, който тайно си отворил — това е равносилно да насочиш дулото на пищова към гърдите си! Няма на света такъв наивен шпионин, уверявам ви!

Същите бележки бих могъл да направя и по отношение на „забравения“ ключ. След като Прокопи Сапарев влиза „легално“ в отделението, защо е трябвало да излиза „нелегално“ оттам, задигайки ключа със себе си? Да си представим нещата така, както биха

изглеждали, ако Прокопи Сапарев беше наистина централна фигура в тази история и беше дохождал втори път в отделението, за да заснема тайно на микрофилм пристигналите свръхсекретни документи. Най-напред той се освобождава от присъствието на пазача Стамо Стаменов, като го изпраща да му донесе закуска. Това е правдоподобно. Той изщраква с фотоапарат за около 5 минути двадесет страници — и това е правдоподобно. После тръгва да си ходи, като оставя шкафа *отключен* — това е неправдоподобно. Не дочаква да се завърне пазача и да му донесе закуската, както е заръчал, а офейква, като задига и ключа от отделението — това също е абсолютно неправдоподобно. Така би постъпил само човек, който гори от желание да попадне незабавно в ръцете на милицията. Нека другарят Иванов да каже, понеже го е разпитвал още същата вечер, дали е забелязал у него подобно желание?

— Какво говорите! — сепна се майор Иванов. — Моля ви се! Нали вие сам следяхте разпита? Той настръхваше при мисълта, че го подозирам, бранеше се и дори сам нападаше!

— Държеше се като нормален човек. Въпреки някои странности в характера си Прокопи Сапарев е нормален човек, безсмислено е да му се приписват действия, които по начало са присъщи само на неуравновесени и ненормални хора. Така ще тръгнем подир призраци и истината ще се изплъзне от ръцете ни.

Авакум, предизвикан от полковник Горанов, започна бележките си със страст, агресивно, но бързо се успокои, увлече се в собствените си мисли и забрави раздразнението си.

— На особено мнение съм и по отношение на тия прословути 32–33 минути, за които майор Иванов води снощи голяма битка с инженера. Ако приемем версията на полковник Горанов, ние трябва да предоставим на инженер Сапарев максимум 30 минути: за отиване до завода и оттам до конструкторското отделение; за правене на микроснимки; за излизане от конструкторското отделение и за завръщане от завода. За да стигнат 30-те минути за всичките тези действия, ние трябва предварително да изключим всякакво ходене пеш, т.е. да приемем, че след първата спирка на рейс № 2 Прокопи Сапарев се е движил по-нататък само с кола. Една лека кола може да стигне от споменатата спирка на рейса до ЗСС за около 10–12 минути, и то при положение, че шофьорът има късмет и че на колата са

създадени идеални условия за движение. Но както знаем от снощния разпит, портиерът на централния вход твърди, че не е виждал изобщо инженера нито на излизане, нито по-сетне. Следователно, за да влезе в завода, инженера е бил принуден да направи една обиколка до „черния“ вход на ЗСС, равна приблизително на един километър. В дъждовно време и по разкалян път този километър не може да се измине за по-малко от минута и половина, две. Като се прибави към тия две минути още една минута, равна на математическата вероятност от принудително спиране поради поява на червена светлина — получава се недостиг на време, равен на около 3 минути. Откъде ще вземе инженера тия 3 минути? Той няма откъде да ги вземе, не може да ги набави, защото пашата версия, т.е. версията на полковник Горанов не му предлага никакъв резерв.

Така че и по отношение на минутите версията на полковник Горанов търпи сериозна критика. Тя изобщо е една неудачна версия според мен. Не се покрива с никакви доказателствени материали било от логичен, било от технически характер.

Трябва да се изчакат резултатите от огледа на спирката, където е слязъл Прокопи Сапарев. Сега моите момчета са там. Може би ще научат нещо, което да хвърли една първоначална светлина върху странното поведение на Сапарев. Засега в тази афера сме се натъкнали на факти, които логиката отрича, и на логика — с която фактите се разминават.

Той напълни лулата си и запуши.

Майор Иванов продължаваше да го гледа с огромно учудване в очите си и с малко страх, а капитан Петров беше прехапал долната си устна, сякаш изведнъж си беше дал сметка каква опасност го е дебнела на пътя.

Полковник Горанов гледаше мрачно пред себе си и пръстите на дясната му ръка почукваха безшумно по облегалката на стола.

— Капитан Петров — обърна се Авакум към помощника си, — имате ли сведения за „чичото“ на Прокопи Сапарев?

— Прокопи Сапарев няма чичо — каза капитан Петров. — Иван Сапарев — баща му — не е имал брат.

---

[1] Господи, не съм достоен! (лат.) ↑

ГЛАВА ВТОРА

БЛАТОТО

Както споменах в началото на разказа, с Авакум се запознах в село Момчилово преди петнадесет години. Току-що бях назначен за ветеринарен лекар на района, а той беше дошъл в Момчилово във връзка с аферата „Ичеренски“. Като човек на приключенията аз водех доста (скромно казано) бурен живот, но и за добитъка полагах грижи. Някои по-знаменити момчиловки, каквато на времето беше например Балабаница, момчиловската Лорелай, навярно си спомнят и сега разни неща. Разбира се, Балабаница беше хлътнала по Авакум и това си беше съвсем естествено, но без моето специално внимание и без моите особени грижи — щеше ли нейната крава Рашка да стане районен първенец по млеконадоя? Друг път.

Момчиловските Лорелай много се заглеждаха по мен и кой знае какви успехи щях да имам, ако не бяха тия страхотни ветеринарни клещи за вадене на зъби, които носех постоянно в джоба на бялата си манта. С такива клещи можеше да се измъкне не само зъб, но дори и цял крак. А това смуцаваше клетите жени и повечето от тях навярно са преживявали сериозни драми.

Иначе се радвах на големи успехи. Спомняте ли си село Кестен, дядо Реджеб имаше колиба над селото, досами гората, но това не беше кой знае какво; внучката му Фатме живееше при него. Да е имала тогава 16–17 години, не повече. Веднъж я зърнах да се къпе в реката и се спрях, затаих дъх, да не я уплаша много. Беше летен ден, през шубраците се провираше слънце и водните капчици по бялата ѝ кожа приличаха на истински бисери! Навярно са били дори по-красиви от истинските бисери! Както и да е, но Фатме ме видя и толкова силно се развълнува! Господи, толкова се развълнува!

Едва не ме заслепи с пясък, тиня и други разпи неща, които загребваше от дъното на синкавия вир и хвърляше право в очите ми. Какво ѝ беше хрумнало, та все в очите ми се целеше, един бог знае. Но си личеше, че беше много развълнувана. На момичета като нея това не

се случваше всеки ден. И как би могло да се случва всеки ден, не беше само едно село Кестен, което бях длъжен да наглеждам!

След два-три дни занесох един гердан на Фатме. Случайно бях минал през Девин и тоя гердан ме погледна през една витрина и сякаш ме помоли да го купя. Той беше много красив. Но Фатме дори не го погледна, както трябва!

— Вземи го, дъще! — съветваше я благо Реджеп. — Тоя човек ти прави подарък от сърце, вземи го!

— За какво ми е? — сопна се Фатме. — Що ми трябва тук купешки гердан? Ако ми е до гердан, аз сама ще си свия от бъз и ще е по-хубав от тоя!

И не иска да го вземе.

Запокитих аз моя гердан високо на една мура и там си стоя дълго време, две или три години, а после изчезна. И Фатме се измъкна от пущинака, слезе в Мадан при някакъв миньор и там се задоми. А пък аз ѝ предлагам да стане царица! Има в моя район една дузина крави-рекордърки, тъй че не бях владетел само на думи! Нямахте защо да ми се перчи толкова със своя миньор.

Не можех да се оплаквам от липса на внимание, но тъй или иначе, нито една от момчиловските Гретхени и Лорелаи не отвори тайно портата ми, за да си побъбрим насаме. Аз оставях нарочно портата отключена и се ослушвах от собата дали няма издайнически да скръцне. Не скръцна нито веднъж! Кой знае, може би на тия жени и наум не е дохождало, че ще дръзна да оставям нощно време къщата си отключена. Кой знае! Но сигурно ще да е било така.

Години отминаха, аз оставям по навик портата отключена, но отдавна съм престанал да се ослушвам. Предпочитам да си седя спокойно до огнището и да си мисля за разни неща. Пък и ония жени ги няма вече — едни остаряха, други се изселиха. Балабаница почина преди 7 години по най-недостоеен начин — от грип. Такава жена да почине от грип!

А с днешните жени се разминавам. Имам чувството, че ако покания някоя да ми дойде на гости, тя или ще се съгласи тутакси, или ще ми вдигне ужасен скандал. Не ми е по вкуса нито едното, нито другото. Затова си седя до огнището вечерно време и ровя с пръчица в пепелта. И се радвам, че съм бил на времето толкова далновиден. Ако тогава не бях закупил тази къща, сега щях да живея в градска стая и

щях да грея ръцете си на нафтова печка или на електрическа духалка. Ето какво значи човек да е практичен и да има усет към промените, които предстоят. Предчувствах, че момчиловци ще вдигнат нови къщи — модерни, с колонки отпред, с еркерчета и балкончета, че ще въведат електричество вътре и че старите оджази, пещи и одаи ще останат в приказките да правят дружинка на старите песни и обичаи. Затова купих къща и, слава богу, сега мога да стоя с часове край живия огън и да си мисля за какво ли не. Така постъпват практичните и делови хора, а романтиците — нека те да греят ръцете си на духалките, да ся варят кафе в електрически джезвета и да поддържат „кондицията“ си с изкуствен белтък.

* * *

След като постигнах големи успехи в Момчиловския край, преместиха ме в друг район, по на север, с районен център — нека да го наречем условно — Воднянци (нали се уговорихме, че заради ЗСС всички селища и местности наоколо ще наричаме с условни имена!). Воднянци е богато село, има хотел-ресторант, кино, ремонтен цех, ловна дружинка и самодееен хор. Хубав път го свързва с централното шосе, по леко нахълмените му околности виреят десертни лозя, а на юг се зеленяят мочурища, пренаселени зимно време с диви патици и гъски. Воднянци ме настаниха в една градска къща на сред селото. Имах баня, телевизор, хладилник. Спалнята ми се отопляваше с електрически радиатор, в гостната си имах масичка, специално пригодена за игра на шах. Не чувах стъпките си, защото подът беше постлан с дебел мокет, толкова беше тихо, но шумотевицата, която идеше отвън, започна да ми взема здравето още на третия ден. Ах, насреща имах киното, сладкарницата, ресторанта! Радиоуредба свързваше салона на киното с улицата, така че всеки звук, който се разнасяше на екрана, стигаше с пълна сила и до моите уши. В сладкарницата безумстваше един магнетофон, който не почиваше дори през обедните часове. Но това е още нищо! Вавилонията идеше от ресторанта — от лятната му градина, от подиума, където издевателствуваше неговия естраден оркестър. Една гърдеста певица в отминала младост и петима младежи в одеяния ни мъжки, ни женски

произвеждаха поп-музика, като правеха с инструментите си всичко, каквото беше по силите им, за да превърнат нощта в кошмар.

На третата вечер почувствувах, че ме обзема някакъв душевен делириум тременс. Това беше пристъп на нервна треска, сигнала за приближаваща се душевна катастрофа. Грабнах палтото си, пресякох тичешком площада, който се тресеше от адски звуци, и след десетина минути се намерих в южния край на селото, където шумотевицата още настигаше слуха ми, но като през някаква дебела завеса.

Продължавах да вървя. Беше кратка августовска нощ, имаше голяма луна, седефена виделина заливаше целия свят. Бях излязъл на един прав, широк и навярно отдавна занемарен път.

Тоя път уверено водеше някое време между овощни градини, бостани и лозя. После той излезе на едно просторно и осеяно с могили поле, което на запад се преграждаше от планини. От лявата страна на пътя тъмнееха шубраци, тук и там се мяркаха като разтворени гигантски чадъри короните на върби или щръкнали като показалци към небето усамотени тополи. Откъм тази страна на пътя се носеше глухо и далечно квакане на жаби или пък се въземаше писък на нощна птица, който отекваше в тишината като вик на уплашена до смърт жена.

Откъм дясната страна на пътя лекият нощен ветреца донасяше приспивната изначална песен на щурците. Това беше странен път, който водеше през странни места. Отляво се простираше пустош, осеяна с шубраци, с мяркащи се усамотени дървета. Отдясно се разстиляше познато родно поле със заоблени могили, унесено под студената светлина на месечината в спокоен и отмарящ сън.

По тоя път личаха следи от насипван някога чакъл, срещаха се късчета от разбит асфалт. Беше съвсем очевидно, че това е било по-рано участък от централно шосе, а сетне, когато са изправили шосето, тази отсечка е останала като един ненужен апендикс. На северозапад и югоизток апендиксът без друго излизаше с двата си края на централната магистрала и аз бях сигурен, че цялата тази изостанала отсечка едва ли ще е по-дълга от два-три километра.

Така вървах сред тишина и безлюдие още десетина минути. Сетне, след един завой надясно, изведнъж изскочи пред очите ми от лявата страна на пътя една къщичка с керемиден покрив, с бял комин — нито много малка, нито голяма. Срещу къщичката, на самия път,

грабна моментално очите ми една червена лека кола, която имаше доста внушителни размери и веднага напомни с формата си и с не знам още какво, че е (аз не съм автоманиак!) чужда, тоест, че е от западен произход. Тази кола сякаш беше чакала само моята поява — не бях излязъл още от завоя, както трябва, и фаровете ѝ светнаха и отправиха в очите ми ослепителен поток светлина. Инстинктивно отскочих встрани, наляво от пътя, и колата тутакси профуча с леко ръмжене покрай мене. Както казах, тя като че ли беше в пълна готовност за потегляне и само чакаше появата ми, за да се втурне напред. „Чужденец — рекох си, — отбил се встрани от магистралата, за да си почине на спокойствие някой и друг час! Е — пак си рекох по негов адрес, — на добър път!“ Бях в добро настроение, лоши мисли не ми идеха наум. Когато застанах пред къщата и взех да я оглеждам, неочаквано помислих: „Ами какво щеше да стане, ако не бях отскочил встрани?“ Един бог знае какво щеше да стане, аз бях в добро настроение и не ми се мислеше за лоши неща.

Обиколих къщата оттук-оттам и бързо се досетих, пък и не беше мъчно да се досети човек, че тази паянтова постройка е била някога си кръчма. В добрите за нея времена централното шосе ѝ доставяло редовна клиентела, тук спирали автобуси, каруци, пътници се отбивали да хапнат, да изпуснат цигара или да съживят настроението си с юзче ракия. После, когато „изправили“ шосето, кръчмата изсъхнала, както изсъхва клонче на дърво, по чието стебло не тече вече сок.

Около кръчмата още личаха останки от ограда — стърчаха колци, валяха се по земята парчета заръждавяла бодлива тел, лежеше като непогребан труп разбита врата, почерняла от влага и мръсотии. От това място, където беше захвърлена вратата, започваше пътека, гъсто обраснала с папрати и треволяк. Тя се виеше двадесетина крачки сред едно голо място, което с било по-рано заден двор навярно, а сетне секваше като прерязала с нож. Оттам нататък се ширеше опя тайнствен простор, откъдето идеха отчаяните писъци на птиците, квакането на жабите и където се мяркаха като привидения самотни тополи и прегърбени върби, и тумби от храсталаци, скупчени като стада от диви прасета.

„Чуден свят!“ — зарадвах се в душата си на тази дивотия. И понеже бях много уморен, свърнах отново към входа на кръчмата,

хвърлих палтото си на земята и се изтегнах тутакси по гръб.

Колко време съм лежал така — не зная и не помня, тази нощ не погледнах часовника си нито веднъж. Но по едно време почувствах да ме обхваща странно безпокойство, някакъв смътен страх може би и което беше най-чудно — сякаш безпокойството и страха идеха от много определено място, от оная страна, където квакаха жабите. Изправих се, поразкърших рамене, за да се уверя, че не сънувам, заобиколих къщата и излязох на пътеката. И в същия миг видях, че насреща ми се задава човек. Той наистина идеше от оная страна, тайнствената, дето дивите прасета бяха се скупчили на тумби.

Беше ясна нощ, сякаш гледах света през тънка люспа от седеф.

Човекът, дето идеше насреща ми, беше едър мъжага, почти исполин. Носеше винत्या, в дясната си ръка държеше дебел бастун.

И той ме видя, но присъствието ми на пътеката като че ли не му направи впечатление. Нито се забави, пито избърза, движеше се равномерно, като машина. Ако съдех по лицето му, възпълно и заоблено, лъхащо на здраве, епикурейско лице — той беше, изглежда, скоро прехвърлил шейсетях години, ходеше изправен, крачките му бяха твърди. Като наближи, аз за миг се поколебах дали да се отместя встрани от пътеката, тоя тип само дето не пухтеше като парен локомотив, можеше да ме прегази като нищо. Но аз не се отместих нито сантиметър встрани, а и локомотивът не изпитваше желание да гази.

— Гледай ти! — каза този човек, като се спря на една крачка пред мене. — Само ветеринарен доктор дето не се беше мяркал тук!

„Гледай ти? — повторих си наум възклицанието му. — Откъде пък знае, че съм ветеринарен доктор?“ Но като разбрах, че ме познава, почувствах се по-спокоен.

— Разхождам се! — рекох аз. — Вие откъде ме познавате?

— Оная вечер, като си пиех бирата в ресторанта, вие се показахте на вашия прозорец и един се обади: „Гуй е новия ветеринар!“ Какво дирите тук?

— Разхождам се! — повторих аз.

— Намерили сте място за разходка! — махна с лявата си ръка исполина, в дясната си ръка стискаше бастуна. — По тези места само караконджули се мяркат нощем. Не е за вас!

Не му отговорих веднага. После рекох:

— Аз съм укротявал бикове! — рекох. — А на един бик, дето не му идеше ума в главата и все налиташе да гази и да бодне, направих инжекция ей с такава игла — двадесет сантиметра дълга!

— И какво? — рече исполинът.

— Два депа спа, а на третия пак започна!

— Бива си ви! — рече исполина, но не се засмя, както очаквах, а продължи да се взира любопитно в лицето ми. — Ха да поседнем! — предложи неочаквано той и кимна подканващо към входа на кръчмата. — Тъй и тъй сме се срещнали, да си побъбрим минута-две.

Седнахме на каменното стъпало пред къщата. Той се отпусна направо на камъка, но аз постлах палтото си и затова на мен ми беше по-добре.

— Аз се казвам Анастаси Буков — рекох. — В Смолянския край свърших няколко полезни неща с млеконадоя. А мога ли да зная ваша милост кой сте?

— Ако ви кажа, че съм партийния секретар, няма да повярвате.

— Нито ще повярвам, че сте секретаря на ОФ!

— Не съм дори председател на местния общински комитет — продължи исполинът.

— Има време! — рекох.

— Аз се казвам Спирос Драгнев, любезни докторе. Роден съм в Пещера, а по професия съм лесовъд. Бил съм лесничей, гатерджия, директор на лесовъден техникум и на края — кръчмар. Двадесет години съм държал ей тази кръчма — той чукна с бастуна си по каменното стъпало. — Но преди две години, когато изправиха шосето, туй място запустя. Сега съм председател на ловната дружинка.

— Ето че сте председател все пак!

— Не мога да се оплача от съдбата си!

— Споменахте за караконджули?

— Да. Не ви съветвам нощем да скиторите наблизко.

— Заради караконджулите ли?

— Не бъдете самонадеян! Оттатък е опасно място. Той посочи назад към мистериозното пространство, откъдето квакаха жабите.

— Не вярвам на басни! — рекох.

— Но на мене вярвайте, защото аз съм живял тук двадесет години!

— И сте имали големи приключения?

— Аз лично — не! Но са ставали някои неща.

— Е, добре! — рекох. — Чия е тази къща сега?

— На селсъвета. Дадена е за ползуване на ловната дружинка.

— Чудесно! — рекох. — Аз ще помоля селсъвета да ми даде под наем тази къща.

— Вие сте луд! Какво ще правите сам до това благо? Той ме гледаше със смаяни очи.

— Блато ли! — възкликнах аз. — Но това е за мене щастие, ако наблизко има блато!

— Не бързайте! — повдигна ръка исполинът. — Вие не знаете още *какво* е това блато, за което приказваме!

— Ще развъждам патици и гъски — казах аз. — А може би и биволи. Вие нямате представа колко икономично животно е бивола, а какви облаги дава! — Биволите бяха една моя стара идея.

— Нищо няма да развъждате, докторе, ни птици, ни гъски, а пък за биволи да не приказваме! Туй място е опасно и освен за зимуване на дивеч, за друго не става.

— Като е толкова опасно туй блато, вие защо ходите там?

— Ловувам.

— Аха! — засмях се аз. — Къде ви е пушката?

— Тука е. Искате ли да ви покажа моята пушка? Той се надигна, извади ключ и отвори. Облърна ме тъмнина, която вонеше на застоял тютюн, на мишки и на още най-малко десет други мръсотии.

Той наистина имаше пушка, една разкошна ловна карабина. Висеше над одъра му със самочувствието на царица.

— Винчестер! — рече той. — Друга такава пушка в България няма!

Другите неща в този хамбар бяха мизерни. Дъсчен одър, куц стол, маса, покрита със стари вестници.

— Това е! — рече той, като ме видя, че се оглеждам. — Не подхожда за културен човек!

Той не отиде да ловува, а любезно предложи да ме изпрати до в къщи.

Преди да се разделим на площада, аз го запитах:

— И така, вие не ме съветвате да живея там?

— Онази къща не е за вас! Приказва се, че в блатото излизали нощно време духове, а в кръчмата са се навъдили плъхове, които могат

да огризат човека до кокал. Послушайте ме каквото ви казвам — там не е за нежни хора като вас!

— Против плъховете имам сигурно химическо средство — рекох аз. — А на духове не вярвам! Аз не съм романтичен човек!

* * *

На другия ден аз наех под наем старата кръчма.

Председателят на съвета дълго се мръщи, докато да даде съгласието си, и чак като взех да му разказвам за биволите надълго и нашироко, той махна с ръка и нареди на общинския секретар да ми издаде заповед за настаняване.

— Отивате там на ваша отговорност! — рече ми той. — Местността е влажна, пълно е с комари, а освен това... ще имате в съседство едно блато, за което се носят разни приказки.

— И вие ли? — учудих се до немай къде и дори се възмутих малко: — Как ви иде наум да ме смятате за суеверен човек?

— Там са пропадали хора — каза председателят. — Това е истина. Миналата есен отиде на лов за диви патици един инженер от град Н и вече никои го не видя. Може да проверите. Този инженер се казва Юлиан Петров. Изчезна, като да не е бил! А по-възрастните хора разправят и за други случаи. Тъй че... — той повдигна пръст: — На ваша отговорност!

— Няма да ми се случи! — рекох. — Аз имам две кучета в Момчилово, два вълка, ще пиша писмо да ми ги проводят в най-скоро време.

— Това е разумно — кимна ми председателят. И все пак...

Може би щеше да каже, че отивам там на своя отговорност, но се сети, че беше го казал вече, и замълча.

Както и да е. Той изпрати бригада, която да почисти и да постегне къщата, а за биволите не отвори дума.

На обяд срещнах пред ресторанта моя исполин. Магнетофона от комсомолската сладкарница виеше, затова ние си избрахме маса в най-отдалечения ъгъл на салона.

— И тъй — поклати той глава и мрачно се усмихна. — Вие не ме послушахте. Научих, че сте наели моята бивша кръчма.

— Че защо да не я наема! — рекох. — По-добре ли ще се чувствувам тук?

Той не отговори. Изпи мълчаливо водката си и стана да си върви. Преди да ми подаде ръка, рече:

— В мазето имам разни боклуци. Някой ден ще докарам един камион да ги вдигнат.

— Когато пожелаете! — засмях се аз.

Бях щастлив, нещата се уреждаха толкова добре.

* * *

На обяд занесох шише ракия на работниците, поговорихме за туй-онуй, разправих им за биволите, а сетне се запътих по пътеката, за да видя с очите си блатото и сам, да преценя за какво го бива. Преди да нагазя в хрусталаците, настигна ме един от по-възрастните работници.

— Като сте рекли да минете по тези места — рече ми той, — искам да ви предупредя да внимавате. Да се движите само по пътеката и встрани да не се отбивате.

— Не бойте се! — рекох. — Аз не съм вчерашен.

— То е тъй, но пак си отваряйте очите и си имайте нещо наум. Защото туй блато не е като другите, то си мени фасона, ако не всеки ден — през ден. Днес си стъпил тук на твърдо, а като идеш утре и погледнеш — на същото място гьол!

— Е, хубаво! — рекох. — Дълбоки ли са тези гьолове?

— Някои не са покрити дори с вода, другарю! Само тиня.

— Е, ще се окалям малко, какво да се прави! — позасмях се и магнах с ръка.

— Вие си имайте наум само това, да не стъпвате по мочурливи места. Някъде, другарю, тинята е дълбока до два метра! Имайте го туй пред вид!

— Непременно! — рекох. — Ще имам пред вид! Той се върна назад, навярно ядосан в себе си, че не беше настоявал да ми прави дружинка из блатото, а аз продължих пътя си с развеселена душа.

Спуснах се по една стръмнина и след няколко крачки се намерих най-последно лице с лице с мистериозната местност. Пред мен се издигаше една плътна ограда от хрусталаци, някои до кръста ми, други

до раменете; пътеката се извиваше в краката ми като змия. Преминах ребром това препятствие и ето че пред очите ми се откри едно равно, сивозеленикаво поле, потънало в трепкаща мараня и украсено тук и там със самотни тополи и плачущи върби. Някъде блатото беше зелено, на други места черно, а се виждаха участъци, които изглеждаха направо сиви. Но най-силно впечатление ми направиха при това първо съприкосновение с него три неща: безлюдие, жегата и ужасната тишина. Човек можеше да си помисли, че е попаднал в друг свят, на друга планета.

Пътека, каквато пътникът може да си представи, като чуе тази дума — нямаше, но пред моравата, която се разстиляше насреща ми, едва забележимо личеше нещо като просека, тунелче от по-ниска трева. Тръгнах по това тунелче и само след двадесетина крачки отпреде ми се изпречи първия гьол — една огромна локва с десетина метра в диаметър, изпълнена от край до край с черна лъскава тиня. Напечена от силното слънце, локвата издаваше тежък дъх на амоняк и сяра, с едва доловим превес на сярата. Колко ли беше дълбока тази тиня? Една стъпка, две стъпки? Както гледах в гьола, като че ли ме полазиха по раменете тръпки. Ами ако дъното на гьола се намирало на два или на три метра под повърхността?

В толкова дълбока тиня може да се удави дори един бивол, камо ли човек!

В самия пъп на гьола се появи мътен мехур, колкото човешка глава, постоя миг-два и се разпука. Стори ми се, че около мен замириса по-силно на сяра.

Продължих нататък по просеката и скоро зърнах от дясната си страна друг гьол, по размери почти като първия, покрит с корички от тиня. Коричките бяха подвити по краищата си и в каналчетата, които се бяха образували помежду им лъщеше мазна и лъскава кал, черна като катран. На десетина крачки встрани се извисяваше към небето една канадска топола. Приблжих я предпазливо, откърших един дълъг клон, поокастрих го с ножчето си, после се наведох над гьола и бръкнах с него между две плочки от кал. Клонът — да имаше не по-малко от метър и половина — потъна навътре като в бучка масло и дъно не достигна.

Аз съм храбър човек, но понеже не съм романтик, а гледам трезво на нещата, казах си наум: „Бай ми, бабо, да не се подхлъзна

някой път на такава кора!“

Просеката ме отведе до средата на блатото и там видях вече вода. Това беше едно езерце, двадесетина метра дълго и около десет широко. По камъша, който беше избуял околоръст, можеше да се предполага, че тук водата не пресъхва и не се превръща в зловонна и коварна тиня.

Цялата тази местност нямаше повече от 60–70 декара. Тя беше навсякъде нацапана с гълове и ако човек изпуснеше за минута-две ориентира си, тоест просеката, която свързваше левия и десния бряг на блатото, рискуваше наистина да се удави, и то по най-мъчителен и мизерен начин — в калта. „Ами когато паднат мъгли — рекох си — или когато завали сняг и скрие следите на просеката и човек не може да познае кое е гъол и кое — езеро?“

Изведнъж реших да се връщам. Хората щяха да се безпокоят за мен, няхах право да ги държа в неведение поради хидрографските си интереси.

И после — като не мога да отглеждам биволи, за какъв дявол ми е това благо?

* * *

След една седмица се пренесох, пристигнаха и моите вълци. Нощите бяха още топли, изнесох разкладушката си навън и започнах да спя под открито небе.

Понякога нощта минаваше кротко, а друг път се случваха някои неща, които пропъждаха съня от очите ми чак до изгрев слънце. В такива нощи ставаше нещо особено — или от блатото ще се обадят птици, каквито не бях слушал през живота си до тоя час, или настъпваше неописуема тишина — дори жабите мълчаха онемели! И изведнъж: а-а-а-а! — един такъв писък разцепваше нощта, че аз, който не се стряскам почти от нищо, скачах от постелята и застивах от ужас като някакво безпомощно момиче.

Че тия неща, дето ставаха в блатото, бяха особени — това си личеше и по моите вълци. Те се държаха неспокойно, душеха подозрително въздуха, обикаляха около къщата, ръмжейки тихо. После, след някоя и друга седмица, нервите им взеха да не издържат, спущаха се в блатото и там лаеха ту глухо и сдържано, ту яростно —

както им дойдеше наум. От удавяне нямаше опасност, те имаха непогрешим инстинкт. Дори в шахматен ред да бяха наредени гъоловете, те щяха да се завръщат с чисти лапи и суха козина.

Понякога „особеното“ се прокрадваше откъм пътя. Ще свирне посред нощ автомобил: ту-уу-у! — и тишина. Кучетата скачат, душат въздуха, лаят. Друг път ще се чуе едва-едва далечно свиркане с уста и ще секне ненадейно, сякаш прерязано с нож. Кучетата скачат като побеснели. Втурват се кой знае накъде, бавят се 5–10 минути, половин час и вече ги отписвам от живите, а те се завръщат весели и с доволни муцуни. Кого гонеха и защо имаха такъв глуповато-доволен вид, сякаш някой ги беше чесал зад ушите!

Те бяха зли и недоверчиви кучета и на никаква цена не допускаха да ги доближи външен човек. Ръмжаха дори на стария Драгнев, бившия стопанин на къщата. Търпяха го уж, но речеше ли да се примъкне на по-малко от два метра от тях — оголваха зъби, очите им припламваха и в гърлата им започваше да клоkochи бяс.

Сега ще разкажа накратко как намерих своите приятели и пазачи умъртвени. На 20 октомври вечерта заваля дъжд — ни силен, ни слаб. Застудя. Излязох навън да донеса дърва за камината и тозчас в очите ми се наби отсъствието на кучетата. Те лежаха обикновено до вратата, там стряхата се издава като козирка и прави сушина пред входа. Извиках ги по име, обиколих къщата — нищо. Стоях под дъжда, но не усещах, че вали. Лошо предчувствие сви сърцето ми, като че ли половината свят опустя и замря. Не внесох никакви дърва, отказах се да поддържам огъня. Към десет часа едно познато скимтене ме накара да стана от мястото си и да се втурна като побъркан към вратата. Пред каменните стъпала стоеше Хектор, омърлушен и като че ли виновен кой знае за какво. Повиках го да влезе вътре — отказа. Хектор беше по-гальовния, поканех ли го — скачаше през глава и като снаряд изфучаваше над прага. Сега стоеше навън със свита опашка, тъжен и някак си — безутешно виновен. Изнесох му храна и го оставих да изживява сам кучешката си мъка.

На другия ден дъждът не секна, а на обяд падна мъгла, която не се разсея чак до следващата сутрин. Мъглата беше особено гъста над блатото, това място приличаше като в приказките на някакъв прокълнат и омагьосан остров.

Прибрах се от работа към 6 часа, тъмнееше вече. Дъждът беше спрял, но тежките оловни облаци като че ли се бяха спуснали още пониско над равнината. Мъглата в сравнение със заранта сега беше значително по-рядка, само над блатото нямаше промяна, това място напомняше някакъв малък и загадъчен свят, захлупен под един бял и непрозрачен похлупак. Хектор ми помахаше с опашка, но не изглеждаше ентузиазизиран като друг път. Навярно тъгуваше за другаря си. Почесах го зад ушите, но той остана равнодушен, ласката ми не го затрогна почти никак: нито се ухили, нито ми подаде лапа, нито ми направи обичайния си поклон. Той направи нещо, което не беше правил досега — изшмули се от ръцете ми и се затири по пътеката, която водеше към блатото. Той измина в тръс само десетина метра, спря се, легна на задните си крака и извърна главата си към мен. Каква молба, какъв горещ призив да го следвам имаше в пламналите му очи!

Добре, че съм твърд човек и ми е чужда всяка сантименталност, иначе щях непременно да тръгна подире му. Беше ясно като две и две, че кучето искаше да ме води в блатото.

Но освен дето бях твърд човек, аз притежавах и малко благоразумие. Аз няхах инстинктите, с които природата беше щедро надарила Хектор, за да кръстосва слепешком поради мъглата едно място, където на всеки десет стъпки зееха дълбоки и безмилостни ями!

Не, благодаря.

Ревеше ми се от мъка и малко срам ме беше, но оставих Хектор да си върви в блатото сам. Все пак аз не съм романтик и не се поддавам лесно на романтични увлечения.

Останах петнайсетина минути навън, тази вечер кръчмата наистина ми се видя като някаква мечешка бърлога. Няхах настроение — поради мъгливото време навярно.

Както си мислех за разни невесели неща, изведнъж откъм блатото прогърмя яростния лай на Хектор. Той лаеше и ръмжеше едновременно и се давеше от безумна злоба, такъв безнадежден лай не бях чувал през целия си живот. После Хектор като че ли изведнъж загуби силата си — гласът му спадна, ужасния му лай се превърна в скимтене. За негова чест в скимтенето му не прозвуча нито една нотка, която да молеше за милост. А след това настъпи страшна тишина.

Подир един час някой тропна с тояга по вратата ми и аз подскочих като ужилен от стола си. Бях задрямал и сънувах като да

съм в блатото и Хектор подава муцуната си от една яма, и ме вика с очи да му помогна, щял да се задуши в калта. Муцуната му беше толкова изкаляна, че не можах да позная изведнъж дали това беше *наистина* неговата муцуна, или пък на някое друго куче. Сетне си казах: „Ама това ще е Ахил, другия ми вълк, дето изчезна вчера!“ — и се втурнах напосоки да търся прът, да има Ахил за какво да се залови със зъбите си, иначе как щях да го изтегля от калта! Но от мъглата, нали нищо не се виждаше, стъпил съм на лошо място и на секундата усетих, че земята се размеква под краката ми и една дяволска и непреодолима сила ме дърпа надолу и ме всмуква в себе си като някаква чудовищна уста.

В тоя миг някой издумка на вратата отвън и аз скочих.

Може би съм извикал уплашен и с несвой глас и това да се е сторило смешно. Късният ми гостенин се изсмя и аз тутакси го познах, беше моя приятел — исполина, бившия собственик на сегашния ми дом. Разказах му за случката и той се замисли.

— Когато те съветвах да не дохождаш в този пуцинак, ти не ме послуша! — той ме изгледа с недоволни очи, поклати глава. — Сега ще кусаш каквото си надробил, няма кой да ти помогне!

— Аз не моля за помощ! — рекох. — Аз сам ще се справя с положението.

— Например как?

— Ако имах един по-силен фенер, щях веднага да сляза в блатото.

— Е, и после?

— После щях да видя сметката на тоя тип, дето подмамва кучетата ми! — казах аз.

— Брей! — той се позасмя снизходително, изгледа ме още по-снизходително и на края въздъхна от досада: — За такава работа дори и да не си помислил! — той ми се закани с пръст. — В туй тресавище е опасно да се слиза денем, в слънчево време, камо ли нощем, и то при мъгла! Ще те погълне тинята и никой няма да знае чак до второ пришествие къде ти е гроба. Тинята е по-опасна от водата! Във водата ще плаваш, ще цамбуркаш, ще викаш за помощ, а стъпиш ли в някой от тия гълове, ще имаш само една възможност — да наблюдаваш как калта ще стигне до носа ти! Не ти трябва да слизаш. А пък ако питаш мен, аз ще ти кажа още утре да си вдигаш багажа оттук! Не са тези

места за човек като тебе. Това са харамийски места. Тук се навъртат какви ли не хора!

— Ами ти! — засмях се аз, макар да имах в сърцето си сълзи. — Минава ли божи ден, без да се мернеш по тия места?

— Аз мога да ходя из туй блато с вързани очи! — рече той и гордо се потупа с юмрук по гърдите. — Аз ги обикалям вече 30 години тия места и при мене няма грешка! Що патици съм избил тук и що гъски! Ако виното, с което съм ги поливал, отново потече — ще рукне една река, та чак до Марица ще стигне!

— Аз нямам намерение да се местя оттук — рекох. — Ще си взема ново куче — граничарско, пък ще видим!

— Какво искаш да видиш?

Стреснах се от думите му, защото той ги бе изрекъл с един съвсем променен глас, някак си налят със злина и яд.

— Ще искам да видя с очите си тоя, дето ще подмами кучето ми оттатък двора! — казах аз.

Старият Драгнев ме изгледа пак снизходително, но си замълча. Изпуши си цигарата, метна винчестера на рамо, взе си тоягата и като избоботи „лека нощ“, потъна в ноцта.

Едва дочаках да се развидели. Взех походната си чанта и тръгнах за блатото. Знаех ли дали някое от моите кучета не береше душа и не се нуждаеше от помощ? Пък и любопитството да разбере час по-скоро какво се беше случило не ми даваше мира.

Утрото дойде студено, вятъра беше измел мъглата. Просеката не беше изличена от дъжда, но краката ми стъпваха като по сунгер, някъде затъвах до глезени във вода.

Като стигнах до втория гьол, оня зад горичката, аз поизтръпнах, защото той беше сложил вече ръка върху просеката — краищата му се бяха разлели на около 5–6 метра встрани. В новозавоюваното пространство не се мяркаше дори стръкче трева. Аз затова изтръпнах. Вчера тук се зеленееше трева до над коленете ми, а сега пред очите ми се стелеше само едно кално петно.

Завих надясно, за да заобиколя ямата, и насмалко не извиках от изненада — на това място тревата беше тъпкана, оттук беше минавал — ако се съдеше по следите — доста тежък човек. Помислих си, че някой ме беше изпреварил, но кога — нямах следотърсачески способности, за да гадая. Във всеки случай и наум не ми идеше да

свързвам похищенията на кучетата със следите. Те бяха изчезнали в дъжд и мъгла, кучетата. Кой би дръзнал да скита из блатото в такава време?

След десетина крачки следите ме изведоха на старата полоса. А трупове на двете ми кучета открих близо до една разкошна върба, на половин път до бистрото езеро, което бях видял при първото си изследване на тая проклетата местност. Ахил лежеше досами ствола на върбата, с глава към езерото, а Хектор се беше проснал на няколко метра от него, с изпружени лапи и глава, отпусната между тях, сякаш с последни усилия беше се стремил да стигне и той до коренището на дървото.

Внимателно опипах козината им, ребрата, гръбнаците — не открих ни рани, нито никакви натъртвания. По главите си нямаха дори следи от одрасквания. Но от начина, по който бяха прехапали езиците, си личеше, че смъртта им е причинена от действието на някаква много силна отрова.

Извадих скалпелите си и докато си нагласявах ръкавиците, погледът ми беше привлечен изведнъж от един лъскав малък предмет, полузатулен под едно паднало клонче на върбата. Този предмет се намираще на три-четири крачки вляво от Ахил. Магнах клончето и с разочарование видях една най-обикновена пружинка, дълга около четири сантиметра и с диаметър примерно 0,5см, с кръгла пластинка, като някаква дребна монета на единия си край. Казвам „с разочарование“, защото очаквах може би нещо „по-необикновено“. Пружинката беше много лъскава наистина, но все пак това беше парче навита тел и нищо повече. Изгубил я беше навярно някой от ловците, които дохождаха да стрелят диви патици. „Тази пружинка е придържала куката, за която ловецът е окачвал убитите птици!“ — и едва не я ритнах с крак, но размислих и я прибрах.

След един час приличах на побъркан: в стомасите на кучетата нямаше ни отрова, ни помен от отровна храна. Нима неизвестният тип ги беше отровил с... инжекции?

Взех проби и почти тичешком напуснах това злоещо място. Автобусът за Пловдив тръгнаше след един час.

ГЛАВА ТРЕТА

МОЖЕ ЛИ СИНЪТ ДА ИМА ЧИЧО, АКО БАЩАТА НЯМА БРАТ

— Доктор Иван Сапарев не е имал брат! — повтори капитан Петров. — Така че синът му Прокопи Сапарев няма никакъв чичо.

Авакум помълча някое време, после разсеяно попита:

— Мислиш ли?

— А как иначе? — засегна се капитан Петров. — Ако бащата няма брат, как синът ще има чичо?

— Знам ли! — повдигна рамене Авакум. — В момента не съм в състояние да отговоря.

— Вие или се шегувате, или се подигравате! — каза огорчено капитан Петров.

— Второто не е по вкуса ми и не го правя — поклати глава Авакум, — а за първото нямам настроение. Просто ти казвам, че върху проблема за чичото на Прокопи не съм готов и затова се въздържам да изказвам мнение.

— Не ви разбирам! — почервеня капитан Петров. — За какъв „проблем“ говорите? Нима това е проблем: може ли синът да има чичо, ако бащата няма брат? Вие ще ме подлудите.

— Щом досега не си полудял, приятел, няма да полудееш и през следващите няколко дни — усмихна му се Авакум. И за да успокои развълнувания си помощник, той подкупващо запитва: — Не закъсняваме ли впрочем за обяд?

Капитан Петров, който никога не страдаше от липса на апетит, преглътна раздразнението си и начаса предложи да продължат разговора си в ресторант „Гамбринус“, който се намираше само на няколко крачки от тях.

Когато попривършиха обяда и за да разсее окончателно лошото настроение на помощника си, Авакум запитва:

— Не ти ли напомня нещо името на този ресторант?

— Напомня ми, разбира се! — кимна Петров. — Напомня ми един друг „Гамбринус“ в София.

— И какво по-точно си спомняш?

— Дъждовни есенни вечери. Една руса жена с чипо после ви сервира силен коняк.

— И друго?

— Зимни вечери. Същата руса жена ви сервира от същия коняк.

— И какво още ще кажеш за същата жена?

— С искрено почитание си я спомням, тя много ви *уважаваше!*
— каза капитан Петров.

Двамата тихичко и с удоволствие се изсмяха. После Авакум запитва:

— Имаш ли въпроси във връзка с досегашната си работа?

— Имам! — кимна Петров. — Вие наистина ли не вярвате на двамата свидетели?

— Не съм казал подобно нещо.

— Но вие не допускате, че Прокопи Сапарев е ходил за втори път в отделението?

— Не допускам.

— От една страна, вие вярвате на свидетелите, че са видели Прокопи да влиза в отделението. От друга страна — не вярвате, че Прокопи действително е влязъл в отделението. Как да разбирам, моля ви се, тази загадка?

— А мислиш ли, че аз я разбирам?

— Ако бях вярващ, щях да се прекръстя!

Авакум повдигна рамене и започна бавно да пълни лулата си. След като изпрати във въздуха първото колелце, той каза на Петров:

— След един час заминавам за село Воднянци при моя стар приятел Анастаси Буков. Запиши си наум следното: първо, да се постави под денонощно наблюдение майката на Прокопи Сапарев, доктор Юлия Сапарева; второ, довечера ще чакам да ми се обадиш в 23,00 часа. За позивните и за кода сме се разбрали. Имаш ли още въпроси?

— Да. Допускате ли, че Прокопи има чичо, макар баща му да не е имал брат?

— Не изключвам!

— Domine, non sum dignus! — разпери ръце капитан Петров.

— Да се надяваме, че ще докажем обратното! — усмихна се скромно Авакум.

* * *

В три часа следобед от Н излязоха две коли. Първата беше на полковник Горанов, той отиваше в София да докладва хипотезата си и да иска отстраняването на Авакум. Във втората кола пътуваше Авакум, той отиваше в село Воднянци при своя стар приятел Анастаси.

Не валеше като снощи, но времето беше сумрачно, навъсено, тежки облаци бяха надвиснали ниско над равнината. Из блоковете, ширнали се като черни безбрежни реки от двете страни на магистралата, не се мяркаше ни машина, ни жива душа. Летяха на малки ята гарвани, царуваше безлюдие, времето като че ли беше спряло за някой и друг ден в ничията земя между есента и зимата. Есента се бавеше, зимата не бързаше и светът не знаеше какво да чака — дъжд или сняг. Гарваните крещяха нещо на своя си език и не изглеждаха недоволни, най-красивото време за тях беше навъсеното, най-сладкият сезон — последните мрачни дни на есента.

Относно времето хората не се разбираха с гарваните, но Авакум правеше изключение. Есента беше неговата пролет, а последните дни на есента — неговият месец май. Поради тези причини той беше в добро настроение, а интересната задача, която му предстоеше да реши, правеше доброто му настроение още по-бодро. Тази задача сякаш идеше по поръчка. Колкото приближаваше времето за оттегляне, толкова той се безпокоеше за последните усилия, в които щеше да впрегне ума и сърцето си: щяха ли да бъдат достойни за възможностите му, или съдбата щеше да му изиграе един долен номер в лебедовия му час. Случаят „ЗСС“ не беше, разбира се, изключителен, нямаше размах на Момчиловската афера, но съдържаше едно странно противоречие между факти и логика, между доказателства и достоверност и тази чудновата противоречивост създаваше мъчнотии, над които си

струваше да си блъска главата. Той беше благодарен на съдбата си, че го сблъскваше с подобни случаи, доволен беше от времето, че не го изтезаваше със слънце и ясно небе, затова равномерното боботене на мотора действуваше на нервите му като бодра песен, а унилият пейзаж наоколо извикваше в душата му светли спомени от неговия не кой знае колко дълъг и весел живот.

Така неусетно стигна до село Воднянци. На площада срещу киното и ресторанта зави наляво и скоро се намери на изоставения път. Десет минути по-късно той спря колата пред някогашната кръчма. Наближаваше пет часа. От горната част на пътя прииждаше сивата дрезгавина на ранната привечер, а откъм блатото влачеше повесмото си рядка мъглица като пушилка от слаб огън.

Къщата беше със спуснати кепенци, не светеше никъде, Анастаси не беше се прибрал още от работа. Тишина, натежала от влага и самотия, лежеше над това усойно място и дори Авакум, който не обичаше многолюдieto, дори той се почувствува в тоя миг някак встрани от света и *прекалено* сам. „Не е добре бедният ми приятел, щом живее доволен сред тоя пущинак“ — помисли Авакум и побърза да обиколи къщата, да огледа туй-онуй, да се разсее, за да не би в жалостта, която го беше повлякла, да се намери и самият той. Защото, ако трябваше справедливо да отсъди, и той предпочиташе дълбоко в себе си да живее *настрани* от настоящето и по-близо до миналото — предпочитание, което не можа да осъществи през целия си живот.

Тъкмо беше излязал в гърба на къщата, и на пътеката, изплавал сякаш от мъглата на блатото, изскочи старият Драгнев. Докато се изнизваше от мъглата, той изглеждаше още по-огромен и някак свръхестествен и Авакум, макар да беше свикнал на всякакви изненади усети изведнъж една дълга и неприятна тръпка по раменете си.

— Вие ли сте приятеля на доктора? — избоботи с дълбокия си контрабас старият Драгнев.

— Да речем! — отговори уклончиво Авакум.

— Ако вие сте тоя човек, може да заповядате! — каза старият Драгнев. — Докторът ми заръча да ви отворя, в случай че сте пристигнали, преди да се е върнал от работа. А! — кимна той по посока на Авакумовата волга, докато превърташе ключа. — С количка сте дошли. Bravo! Аз уважавам волгите! Моля! — Той отвори вратата

и направи път на Авакум. — И стопаните на волгата уважавам! — допълни той.

— Какъв стопанин — усмихна се сдържано Авакум. — Не виждате ли, че колата има бял номер?

— Това е подробност! — рече старият Драгнев. — Аз обикновено гледам човека, а после номера!

Той включи електрическия радиатор и покани Авакум да седне по-близо.

— Тук е влажничко! — рече той. — От блатото иде голяма влага.

— Вие се разпореждате в къщата на доктора като свой човек. Навярно сте добри приятели?

— Казвам се Спиро Драгнев — представи се старият, като направи малък, но важен и изпълнен с достойнства поклон. — Аз съм от Пещера, бивш лесничей и преподавател по лесовъдство, гатерджия и дълги години собственик на тази кръчма — той чукна с крак по пода. — Сега съм самотен човек, затова се сприятелих толкова бързо с доктора. И той е самотен човек.

— Това кръчма ли е било? — огледа се любопитно, Авакум. — И вие сте били кръчмаря?

— Бях. Допреди две години, когато изправиха пътя. Тогаз, в ония години, тук кипеше голям живот, шосето минаваше досами прага на кръчмата. Можете да си представите!

— Мога! — усмихна се Авакум.

— Вятър! — смръщи веждите си старият. И като помълча, добави: — Нищо не можете да си представите. Онова нещо, дето е било, не можете да си представите дори насън!

— Я гледай! — засмя се Авакум.

— Аз имам голяма къща в селото, но съм самотен, жена ми умря, сина замина за Либия, прекарвам времето си на лов. Аз съм председател на ловната дружинка.

— Какво ловите? — попита Авакум.

— Диви патици и гъски, Има ги в блатото, колкото щеш.

— Това вашата пушка ли е? — попита Авакум, като кимна с глава към стената.

— Моята. Оставих я тук оня ден, защото валеше силен дъжд!

— Оня ден нямаше дъжд.

— Забравил съм. Харесва ли ви моята пушка?

— Не разбирам от пушки.
— Къде ще разбирате! Докторът ми каза, че сте археолог.
— Пушката е хубава, личи си!
— „Винчестер“.
— Купили сте я от чужбина?
— А, не. Къде ти! Донесе ми я един приятел.
— Значи, с тази пушка биете патици и гъски в блатото?
— И с тази, и с други. Аз имам три пушки. Ловувам от 30 години и повече!
— Навярно познавате тази местност наоколо като петтях си пръста?
— Познавам.
— И блатото познавате като петтях си пръста?
— И блатото.
— Къде убиха кучетата на моя приятел?
— В блатото.
— Защо?
Старият го изгледа мрачно:
— Вие знаете ли нещо?
— Не.
— И аз не зная.
Старият извади цигари и запуши.
— Аз искам по този повод да поговоря с вас.
— За кучетата ли?
— Не. По повод на кучетата. Вие сте приятел на доктора. Е, добре, посъветвайте го, моля ви се, да се маха час по-скоро оттука! Защо се е запилял на това проклето място?
— Вие наричате това място „проклето“?
— То е по-лошо от проклето, другарю, уверявам ви! И аз ще ви кажа защо. Тук обикалят тъмни сили, разбирате ли! Когато пътят минаваше оттук, на това място дохождаха чужденци, туристи, транзитни, всякакви. Гешефти с валута се въртяха тука, със злато и с много други работи. Сега мястото е същото, макар и кръчмата да я няма. Мнозина от предишните пак дохождат. Така си мисля, тоест предполагам. Дохождат! Навярно те са светили маслото на кучетата. Кой друг? Някой ден ще натикат в гъоловете на блатото и самия

доктор! Той трябва да се махне час по-скоро, докато е време! Вие сте му приятел, посъветвайте го!

— Защо не сте съобщили в милицията?

— Как да не съм? Съобщих им! На два пъти устройвах засади и нищо. Усъмниха се, че ги баламосвам.

— Защо не откриха нищо?

— Нямали са късмет.

— В какъв смисъл?

— През тия ноци, когато те устройвах засадите си, никой от ония не е дохождал. Или пък някой вътрешен ги е осведомил. Където играе голямата пара, там всичко е възможно!

— Докато си държал кръчмата, бай Спиро, не се ли изкуши да влезеш и ти в играта?

— Бога ми, не! Защо ми са били игри? Аз печелех! Стигаше ми.

— Шегувам се! — каза Авакум. — За да стане човек контрабандист, трябва да има специална нагласа. — Той се засмя: — А нагласата се нагласява от майката природа, нали така?

— Само така. Едни хора ги бива за контрабандисти, а други — за митничари!

— Туй е умно казано, бай Спиро, браво!

Той се доближи до пушката, сложи ръце на хълбоците си и зацъка с език.

— Хвана ти окото моята пушка! — провикна се бай Спиро.

— Което е истина, истина е! — каза Авакум. — Това не е пушка, а разкош! Я покажи, бай Спиро, как се стреля с пушката! През цевта ли се пълни?

— Ти луд ли си! — възмути се до немай къде бай Спиро. — Коя съвременна пушка се пълни през цевта. Ти, чоджум, си останал със сто години!

— Може и да съм изостанал! Покажи!

За миг веждите на бай Спиро трепнаха, за миг той погледна втренчено Авакум в лицето, после тази мимолетна тревога отмина и в очите му отново изгря привичната снизходителна усмивка.

— Ей тъй се стреля, момче! — повдигна се от стола си бай Спиро и откачи пушката. — Натиска се ей това копче, тъй, пушката се разполовява, ето го затвора, виждаш ли го? В цевта има патрон.

Виждаш ли го? Бам, затваря се, и пушката е готова за стрелба, разбра ли?

— Не съвсем, но горе-долу!

— То и не бива повече да знаеш, че с тия, дето уж знаят, стават най-често бели!

Докато двамата разговаряха въодушевено на оръжейно-ловни теми, навън притъмня съвсем, а след някое време пристигна и Анастаси — смутен заради закъснението си и развълнуван до сълзи от срещата си с Авакум.

— Ето — каза бай Спиро, като потриваше ръце и гледаше дружелюбно Анастаси, — ние решихме с твоя приятел най-важния въпрос и аз съм предоволен, че тъй се случи — да се видим с него, преди ти да пристигнеш!

— Какво сте решавали! — учуди се Анастаси, като погледна любопитно Авакум.

Авакум повдигна рамене, а бай Спиро рече:

— Решихме, че трябва да се махнеш час по-скоро оттук! Туй място не е за теб. Вчера очистили кучетата ти, а утре може да очистят и теб!

Авакум се усмихна неопределено и Анастаси веднага се досети, че бай Спиро говореше самоволно от негово име. Той отиде до бюрото си, извади от чекмеджето пружинката, която онази сутрин беше намерил до ствола на върбата, и внимателно я сложи на масичката пред Авакум.

— Това нещо открих до мястото, където лежаха кучетата! — посочи той. — Сигурно няма никаква връзка с отравянето им, но го прибрах. Пружинка! Може някой ловец да я е изтървал.

Авакум и бай Спиро така гледаха пружинката, сякаш я гълтаха с очи.

— Ама да! — възкликна гръмогласно бай Спиро и изведнъж сграбчи пружинката в секундата, когато и Авакум се готвеше да стори същото. Изпревари го с половин секунда или по-малко. Той пхна най-безцеремонно пружинката във вътрешния джоб на дрехата си и чак тогава обясни: — Тази пружинка е изхвъркнала от изхвъргача на моята едноцевка. Оная сутрин рано стрелях патици — тогава е излетяла от леглото си. Ама че търсене падна! Ще те черпя, докторе, голяма услуга ми направи.

Докато той благодареше многословно, Анастаси срещна случайно очите на Авакум и изтръпна. Такъв ядовит упрек имаше в тях! „Какво направи? — сякаш крещяха. — Биваше ли така, кой те караше?“

Беше късно да се иска пружинката обратно. Той се изчерви и въздъхна.

— Услугата наистина е голяма! — каза Авакум. — Ако бях на твое място, бай Спирос — обърна се той интимно към стария, — щях непременно да кажа: „По този случай, момчета, заповядайте ми на гости, да ви почерпя с по чашка коняк и филджанче кафе!“ — И добави, като се обърна към стария: — Както времето е студено, с удоволствие бих ти дошъл на гости! Това време плаче за гости.

— Не сте рекли, не сте дошли? — изправи се бай Спирос. — Моля ви се, ще ми сторите голяма чест!

По лицето на Анастаси премина сянка. Уж беше канил Авакум да си постоят заедно, да поумуват за кучетата, а ето че той се изплъзваше на друго място заради някакъв си коняк! Ами че и той имаше коняк, и кафе му се намираще, защо трябваше да се разкарват? И тъкмо щеше да каже: „Стойте, аз ще ви почерпя!“, Авакум го настъпи скришом по пръстите. Той изненадано го погледна, но лицето му не изразяваше нищо, което можеше да се свърже с тоя таен знак. По прежнему той изглеждаше възхитен от поканата на бившия кръчмар и освен доволство и благоразположение, друго не изразяваше.

Качиха се на волгата, но преди да натисне стартера, Авакум изведнъж се сети, че не си е сменил спортната риза и че не си е сложил връзка. — „Ще се презирам цял живот — рече той, — ако ида на гости в такъв вид!“ — И преди да изслуша възраженията на спътниците си, той изскочи от кабинката с ключа на Анастаси в ръка, побягна по пътеката и след няколко секунди заключваше отвътре тежката дъбова порта. Трябваше ли да се заключва, за да облече една риза? Той не се запъти направо към своето пътническо куфарче, а се спря пред насрещната стена на онова място, където висеше английският „Винчестер“.

Той откачи пушката, разтвори я и с уверено движение измъкна патрона, с който беше заредена цевта ѝ. Капачката на този патрон беше хлабава и Авакум я измъкна без всякакво усилие, вътре нямаше никакви сачми. Той бръкна с малкия си пръст и извади от картоненото

цилиндърче навита на руло жилава хартийка. На едната страна на хартийката бяха означени с цифри позивни радиосигнали, а на другата страна имаше разчертана ключова таблица на радиошифър. Авакум постави тази хартийка под светлината на електрическото си фенерче и за по една секунда фотографира с миниатюрния си фотоапарат и двете ѝ страни. После закачи обратно пушката на стената, в същото положение, както я беше заварил.

На края дойде ред и на бялата риза.

Идеята да провери патрона в пушката не му беше дошла „свише“. Той не беше чак толкова невеж в ловното оръжезнание (колкото се показваше), за да не забележи веднага, че магазинът на пушката беше празен и че пълначният механизъм и затворът ѝ изобщо не работеха. Оръжието беше излязло отдавна от строя, сега не служеше за нищо друго освен за камуфлаж. Какво криеше бившият кръчмар и кого искаше да заблуди? Този въпрос заедно със съмнителния интерес, който беше проявил към пружинката на Анастаси (сама по себе си също една загадка!), събудиха ловеца у Авакум и го изкараха тукатси „на пусия“.

Спиро Драгнев живееше в двуетажна къща, на стотина крачки от централния площад. Къщата беше обзаведена и мебелирана по градски, със скъпи мебели и килими. В долния етаж се помещаваше трапезарията, тук беше кабинетът на бай Спирос, а до него едно малко салонче, предназначено за игра на карти. Бай Спирос и Анастаси „отседнаха“ в трапезарията, а Авакум помоли за разрешение да поразгледа книгите в библиотеката.

Авакум беше попаднал изведнъж на голяма следа. Човекът, който скита из безлюдни места с позивни радиосигнали и с радиошифър, притежава и без друго и други неща, които старателно крие от „любопитни очи“. Всеки човек укрива тайните си вещи по своему. Един ги закопава в земята, друг ги заключва зад девет ключалки, а трети си играе на надхитряне като бай Спирос. Всеки върши това според характера си. Хитреците действуват като бай Спирос — прикриват тайните си неща *съвсем* пред очите ви, но на такива места или в такива скривалища, които вие не бихте заподозрели за нищо на света. Кой ще предположи например, че една ловна карабина „Винчестер“ може да крие позивни радиосигнали?

Авакум оглеждаше уютно мебелирания кабинет и се усмихваше. „Ето тази металическа кутия за тютюн, сложена на писалището му. Какво има вътре?!“ — Той повдигна капака и пъкна ръката си в лъхщата на мед ситно нарязана „Виржиния“ — освен лепкавата още тютюнева дреп, друго не усети между пръстите си. „Ами тази кутия за шоколадови бонбони?“ — кутията нямаше двойно дъно и в нея се търкаляха само три-четири бонбона, увити в златист станиол. „Времето тече, дявол да го вземе!“ — въздъхна Авакум и очите му зашариха по лавиците на библиотечния шкаф. „Ето този бюст! — едва не възкликна той. — Ако под темето му няма тайни — изведнъж го обхвана весело настроение, — ще си подам оставката и ще стана продавач на дини!“

Той дойде до бюста, изработен почти в естествена големина, сложи ръка върху темето му, натисна и завъртя наляво. Темето не помръдна. Отново натисна и завъртя надясно — отливката се хлъзна в невидим жлеб и изскочи нагоре. Авакум повдигна с лявата си ръка гипсово парче, а с дясната извади скритите в тайника предмети — няколко снимки на Прокопи Сапарев, една пружинка като онази, дете Анастаси беше намерил в блатото, едно детско пищовче и още една картичка — сложена в плик. Всичката тази плячка Авакум мигновено напъха във вътрешните джобове на сакото си. После намести отново „темето“ на мястото му и бюста, работа, на самодееен скулптор, зае отново обичайното си място на библиотечната лавица.

Сега можеше спокойно да разгледа книгите. Те не бяха много, около 300 тома, но всички бяха грижливо подвързани, а някои луксозно — в кожени подвързии. Книгите, които бяха подвързани в кожа, носеха името на собственика си, отпечатано със ситни златни букви в долния десен ъгъл на заглавната корица: „С. Драгнев“. Правеше впечатление подборната на книгите, нямаше нито едно заглавие от съвременен автор. В тази библиотека времето беше престанало да тече от началото на Втората световна война.

Авакум се самопочерпи с виржинията и доволен от себе си, изпусна с удоволствие няколко колелца синкав дим. И тоя път „дините“ му се разминаха, съдбата все още ходеше с него подръка.

В трапезарията Анастаси и бай Спиро пиеха коняк и сърбаха кафе.

— Сядай, приятелю, и бързай да ни догониш! — бай Спиро подаде стол на Авакум и любезно напълни чашата му със златиста течност. — Туй, дето ти наливам, не е никакъв си „Преслав“, нито е някаква си „Плиска“, ами е чист френски еликсир от областта Шампан и се нарича „Арманяк“. Този коняк разлива огън в жилите, прави сърцето весело и човек като глътне една глътка, се чувствава истински цар!

— Благодаря! — спря ги Авакум, като сложи ръка върху бутилката. — Не си хаби напрасно еликсира, бай Спиро, аз съм под възбрана, защото съм шофьор и ми предстои път. Заради хубавата ни среща с тебе бих изпил за твое здраве чаша бира и нищо повече!

— Бира ли! — сви презрително устни бай Спиро и повдигна рамене. — Такова питие аз не държа в моя дом! Намира ми се водка и дори ракия, когато трябва да черпя някой туземен тип, но бира — никога. *Jamais, monsieur! Je regrette. Je regrette beaucoup!*^[1]

— Нищо — усмихна се Авакум. — *Moi je prefere una canette de biere!*^[2] Затова ще прескоча до ресторанта и ще се върна след пет минути с бутилка бира!

— Вие стойте! — надигна се бай Спиро. — Тази работа ще свърша аз.

— Не си прави труд, бай Спиро! — натисна го по рамото Авакум. — И без туй трябва да се обадя по телефона на моите момчета, да не ме чакат тази вечер! При тебе е толкова приятно, бай Спиро, че аз не мисля да си тръгвам скоро оттук.

Той се завърна след петнайсетина минути с две бутилки бира.

— Това червено фолксвагенче в двора твое ли е? — запита той, като наливаше бирата във високата кристална чаша, която бай Спиро галантно му предложи.

— Моя собственост е, защо?

— Чудя се как се побираш в такава черупка! На тебе, бай Спиро, повече ще ти прилича един шевролет например, а най-паче — един лъскав черен форд.

— Защо Форд? — погледна го някак озадачено бай Спиро.

— Според човека и колата! — усмихна му се Авакум.

— Не разбирам за какво намекваш! — каза бай Спиро. — Напоследък малко се събирам с хора и затуй съм загубил доста от досетливостта си!

— Но с някои хора се събираш, все пакт — настоя Авакум.

— Е, с доктора например, разбира се!

— Затова ли искаш да го изтошкаш оттам?

— Какво?

— Затова ли искаш да се махне доктора оттам — за да се срещаш с някои хора по-често?

— Струва ми се, че някои хора са решили да видят сметката на доктора, затуй го посъветвах да се махне оттам.

— С тия хора, дето са решили да му видят сметката, ти често ли се срещаш, бай Спиро?

— Когато бях кръчмар, около мене се въртяха разни хора. Сега там няма кръчма и мен ме няма, но някои хора може да продължават да дохождат, то си е тяхна работа.

Като слушаше тоя диалог между двамата, Анастаси имаше чувството, че изведнъж се е намерил в небрано лозе, толкова му беше неудобно. Думите си бяха думи, а зад тях един ловец се прицелваше в жертвата си, но и жертвата се готвеше да улови ловеца за гушата.

— Ти с никого не се виждаш и с никого не приказваш, така ли?

— Имах едно момче в кръчмата, ячко беше, но страдаше от един лош недостатък, да ме разпитва.

— И какво стана с това момче?

Бай Спиро сви юмрука си и многозначително поклати глава. Беше страшно да се гледа такъв нечовешки юмрук.

В трапезарията стана тихо. Авакум повдигна чашата си.

— За твое здраве, бай Спиро!

— Наздраве, приятелю.

Пак замълчаха. Чуваше се как дъждът тихичко почуква по стъклата на широките прозорци.

— Струва ми се, че пред прозорците са застанали някакви хора, бай Спиро. Би ли погледнал?

Бай Спиро се изправи, дойде до прозореца и залепи лице за стъклото. Навън наистина стояха трима мъже. Бяха облечени в мушамии.

— Вдигни ръцете си нагоре и да не си помръднал! — извика Авакум и със скок на добре трениран атлет се намери почти мигновено зад гърба му.

Бай Спиро повдигна ръцете си и още докато ги повдигаше нагоре, огромното му тяло като че ли изведнъж омекна и се смали. Най-напред Авакум извади от вътрешния джоб на сакото му пружинката, която беше взел от Анастаси, после измъкна от специална презрамка под лявата му мишница тежък автоматичен „Валтер“ и шеговито го почука по гърба.

— Надявам се, че не е зареден с позивни радиосигнали и шифрограми! — засмя се той. — Как можа наистина да ти хрумне такава великолепна идея?

В трапезарията влязоха двама мъже, от мушамите им се стичаше вода.

— Ако не бях сглупил да се залепя за прозореца, ти щеше да чуеш едни радиосигнали, ама нейсе! — той махна с ръка.

— Човешко е да се греши! — разпери ръце Авакум. Той постави на масата един бял лист, молив и като ги посочи на бай Спиро, заповяда:

— Сядай и пиши: „Заминавам за няколко дни до София! Подпис: Сп. Драгнев“. Къде имаш кабърчета?

— В чекмеджето на бюрото — отговори глухо бай Спиро.

— Анастаси! — обърна се Авакум към приятеля си. — Бъди добър да закачиш това листче на външната врата. По този начин, любезни, и ти ще вземеш участие в едно народополезно дело!

Преди да го изведат, бай Спиро рече на Авакум:

— Има нещо нередно в тази работа. Да ти кажа ли в какво се състои?

— Кажи — усмихна се Авакум.

— Не е редно гостенин да арестува хазаина си!

— Още по-нередно щеше да бъде, ако хазаинът беше застрелял гостенина си!

— Хм! — каза бай Спиро. — И ти си прав!

Авакум спря волгата пред ресторанта, поиска да му дадат хляб, колбаси и бутилка червено вино и отново потегли с Анастаси за

бившата кръчма на бай Спирос. Валеше силно, чистачките скърцаха по стъклото, пред колата светваха и изчезваха нишките на дъжда.

По пътя Авакум разказа на Анастаси за находките си в пушката и бюста. А когато стигнаха, Анастаси се зае да припече няколко филии хляб, Авакум нарязва колбаси и напълни чашите с вино. Тази вечер Анастаси едва преглъщаше, но Авакум яде с голям апетит. После разтребиха масата и Авакум се съсредоточи над намерените предмети, започна да разговаря с тях като с живи същества.

— Ето ги пружинките! — рече той. — Те са две и двете имат по една запоена пластинка на края. Едната пластинка е чиста, по другата личат следи от някакво втвърдено лепило. Тази с лепилото е работела, извършвала е някаква работа. Каква? Много просто, изтласквала е нещо, изхвърляла е на разстояние някакъв малък предмет. По всичко личи, че това са силни пружини и че предметът, който са изхвърляли, е летял с голяма скорост. Така. Но за да може да лети с голяма скорост един предмет, изхвърлен от пружина, той трябва да получи предварително ускорение в затворено пространство, каквото, да речем, е една цев. Ето, като цевта на това пищовче. „Made in Germany“. Германско. Едно време и у нас правеха такива пищовчета. Натегнатата пружина блъска силно една тапа, тя получава ускорение в цевта и отлита надалеч...

Изведнъж Авакум се развълнува силно, той се изправи от мястото си и започна бързо да се разхожда напред и назад.

— Знаеш ли какво ми дохожда наум? — обърна се той към Анастаси. — Ако обикновените *телени* пружинки изхвърлят една тапа на разстояние десет метра, на какво разстояние и с каква сила биха изхвърлили същата тапа *тия* стоманени пружини, ако бъдат поставени в едно детско пищовче като това? — Той посочи трофея си. — Аз те уверявам, че ако въпросната „тапа“ има острие, тя би могла да се забие дори в черепа на един кон!

— Е, и какво от това? — усмихна се Анастаси.

— Sancta simplicitas!^[3] — възкликна Авакум. — Ами ако това острие бъде намазано със силно действаща отрова? Чакай, нещо повече: ако отровата, смесена с някаква смола, сама се превърне на острие, изстрелвано в определена цел от стоманената пружина?

Анастаси сложи ръка на гърдите си, като че ли не му достигаше въздух.

Някое време и двамата мълчаха.

— Мислиш ли, че в пищовчето има пружина? — попита Авакум.

— Навярно има — кимна Анастаси. — Иначе как ще стреля?

— Пък аз мисля, че пищовчето е изстреляло пружината си! — каза Авакум. — Пружината се е откъснала и е изхвърчала от цевта, след като бай Спиро е изстрелял отровния си заряд във второто ти куче. Готов ли си да се обзаложим?

Анастаси повдигна рамене, после разтри челото си с ръка и тъжно се усмихна.

— Дори насън не бих повярвал!

— Много неща човек започва да разбира късно! — поклати глава Авакум. — А най-късно добива представа за безграничните възможности на своите събрата в областта на злото. Ето! — Той издърпа капачката, която покриваше отгоре една част от цевта на германското пищовче — вътре нямаше *никаква* пружина. — Ето истината! — каза той с някаква мрачна тържественост в гласа си, като почукваше с пръст върху празната цев на пищовчето. И добави потихо, като че ли само на себе си: — От човек може всичко да се очаква!

— Според тебе — каза Анастаси — вътре е действувала пружинката, която аз намерих? И на пластинката е имало отрова?

— Пластинката е ударила по отрова! — каза Авакум. Той помълча замислен някое време, после продължи: — Отровната смес се е забила в тялото на кучето и след няколко минути тя се е разтворила в кръвта му. Слушал съм, че в някои зоологически градини по същия начин „инжектират“ морфин в тялото на хищници, за да ги приспиват временно — било когато трябва да им се извади болен зъб или да им себият истински инжекции. Кой би сложил истинска инжекция например на един бенгалски тигър, ако хищникът не бъде приспан предварително! Но в нашия случай бай Спиро не е имал за цел да приспива, а да убива. Твоите кучета са му пречели да се среща с известни хора в блатото или са пречели на други хора да си устройват срещи. Освен това те са смущавали неговите лаконични „радиосеанси“. Можеш ли да съставиш шифрована радиограма и да я излъчиш в ефира за по-малко от минута, ако в същото време те налитат от две страни разлютени псета! Аз например не бих могъл. Ето защо бай Спиро е ликвидирал псетата ти, така както е щял да ликвидира по-

сетне и самия тебе. Когато някой пречи в една голяма игра, той винаги бива отстраняван. Такъв е законът.

Нашата пък игра със задържането на бай Спиро не свършва, а започва! Пружинките и отровата ще ни посочат поне един човек, който е в някакво съдружие с бай Спиро. Утре ще занеса в София пружинките и отровата за лабораторно изследване и те ще се разприказват. Непременно ще се разприказват!

А сега да видим какви тайни ще споделят с нас другите предмети — пищовчето, картичките и картичката, която още държим затворена в илика. Да започнем с пищовчето. То е нарочно донесено от Германия и е превърнато от бай Спиро с помощта на трети човек в смъртоносно оръжие. Тепърва ни предстои да узнаем изчезвал ли е човек в туй блато и кога. Тоест, действувало ли е пищовчето срещу човек и какъв е бил той, къде е работил и с какво е пречил някому.

— Ще ти кажа един — обади се Анастаси, смутен още от изненадите, на които беше станал свидетел, и щастлив, че навлиза все по-надълбоко в тази странна история, която се въртеше около неговите две кучета. — Когато се нанесох тук, председателят на селсъвета ме предупреди, че миналата есен изчезнал безследно в блатото някой си Юлиан Петров, инженер от ЗСС.

— Скоро ще узнаем кой е този Юлиан! — усмихна се Авакум и записа името на изчезналия инженер в тефтерчето си. — И след такава грозна вест ти си посмял да се заселиш тук! — погледна той приятеля си с патетичен израз и театрално му подаде ръка: — Анастаси, ти си герой и аз се гордея, че се познаваме!

Анастаси пое десницата му, после и двамата се разсмяха.

— От трагичното до смешното разстоянието е само една крачка, уви! — въздъхна Авакум. Той мълча някое време, загледан в синкавите колелца дим, които пускаше от лулата си, и отново дойде до масата, където бяха неговите трофеи. — А сега да погледнем тия картички — рече той, като ги нареди една до друга, както се редят карти за игра. Те са трети по реда на нашето обсъждане, макар че в съзнанието ми заеха първо място още в секундата, когато ги зърнах. Това е инженер Прокопи Сапарев, човека, когото фактите на нашето следствие изкарват за обвиняем „номер едно“. Всички факти говорят против него и аз, ако уважавам тия факти поне толкова, колкото лодена и шапката си, трябваше досега да го посоча най-малко сто пъти с пръст: „Той е,

вържете го!“ Но работата е там, че в това следствие се получи един изключителен парадокс: логиката се обяви против доказателствата.

— Това напомня Момчиловската афера — каза въодушевено Анастаси.

— Не съвсем! — поклати глава Авакум. — В Момчиловската афера истинската логика беше заменена от формална логика. Когато формалната логика беше отстранена от следствието, доказателствата веднага се примириха с логиката, тоест станаха правдоподобни. Тука случаят е друг: между доказателствата и логиката няма мост. Аз търся моста, разбираш ли? Ако не намеря мост, Прокопи Сапарев ще пропадне! — Той започна да се разхожда напред и назад из обширната одая на бившата кръчма, като все мислеше за Прокопи Сапарев, но кой знае защо вместо образа на инженера пред очите му заставаше Роза, малката ясновидка. В същност тя не „заставаше“, а някак витаеше наоколо му като една сянка, която неочаквано беше добила едно ново измерение, плътността. Тя се разхождаше въздушна и погледът ѝ плаваше към него, или по-скоро се носеше към него, и Авакум се чуди — заприличала му беше на бяла птица: „Ето че фантазирам като смахнат — рече си той. — Анастаси би ми завидял!“ — После си каза: „Навярно е от умора. Каква бяла птица се мярка в ума ми?“ — Той разтърси глава и почука с пръст по картичките:

— Какво търсят тия снимки в тайника на бай Спирос Драгнев? Какво свързва Спирос Драгнев с инженер Сапарев, ако инженер Сапарев е наистина чист човек? Ето още едно доказателство, че в дъното на цялата тази афера стои Прокопи Сапарев! Иди го спасявай, ако си нямаш работа!

Авакум събра със смръщени вежди картичките и както се захвърлят лоши карти, които губят, така ги захвърли и той настрана. После извади онази картичка, която все още стоеше затворена в плик, и още докато я измъкваше от плика, лицето му се оживи и сякаш светна от радост. Той я подхвърли на Анастаси и попита:

— Какво виждаш тук?

— Порнографска снимка! — възмути се Анастаси. Той захвърли снимката на масата и погледна огорчено Авакум.

На снимката се виждаше как един млад момък беше прегърнал една млада и разсъблечена жена, като при това беше сложил безцеремонно ръката си върху лявата ѝ гърд.

— Какво виждаш! — попита весело Авакум.

— Обикновена порнография! — повдига обидено рамене Анастаси. — Какво си ме заразпитвал толкова?

— Но как да не те разпитвам? Знаеш ли колко е важно? Ако можеше да си представиш колко е важно, щеше да си подсвирнеш с уста! Но понеже не познаваш кои са тия хора, аз ще ти кажа. Мъжът, любезни приятелю, е един от инженерите от конструкторското отделение на ЗСС и се казва Димо Карадимов. А жената, която той е прегърнал толкова цинично, според твоите разбирания, се казва Лиляна Павлова и е съпруга на генералния директор на ЗСС. Разбираш ли сега, приятелю мой, защо имам желание да извикам: „Хип, хип, ура!“ Не разбираш? Нищо, аз ще ти обясня. Когато кръчмата е работела още, тук дохождат на любовна разходка инженер Карадимов и съпругата на генералния директор Лиляна Павлова. Бай Спирос ги нагласява да са насаме, вероятно в сервизната стая до кухнята, и през дупка от вратата ги фотографира в много сублимен за тях момент. След някой и други ден бай Спирос показва на Карадимов копие от картичката и го пита дали си представя какво ще стане с него, ако снимката попадне *случайно* в ръцете на генералния директор. Какво е отговорил Карадимов, поддал ли се е на шантажа (най-баналния вид шантаж за вербуване на агенти!) и ако се е поддал — доколко, по този въпрос не мога да кажа предварително нищо. Поставени „натясно“, страхувайки се от обществен скандал или пък от отмъщението на „измамения“ съпруг, любовниците обикновено се съгласяват на известно сътрудничество със собственика на изобличителните документи. Първоначално те се утешават с мисълта, че ще надхитрят „кредитора“ си, като му правят достояние само „маловажни“ неща. Те не познават логиката на предателството, която на края ще ги доведе неминуемо до катастрофа. Но, тъй или иначе, аз не казвам в момента нищо определено. Аз само констатирам, че му е било предложено от бай Спирос да се хване на „хорото“. Уловил ли се е на хорото и как е участвувал в играта — това тепърва ще видим.

Тази снимка показва инженер Карадимов като любовник. В ръцете на бай Спирос тя се превръща в един документ за шантаж. Накратко, ние имаме логически сигнал, че около Карадимов става „нещо“, но не разполагаме засега с никакви факти, които да го уличават в шпионаж.

Ето как стоят нещата в тоя час. Около Сапарев има факти, но няма логика. Около Карадимов има логика, но няма факти. Само случаят „Спиро Драгнев“ е ясен в смисъл, че държим в ръцете си шпионин, но какво общо има с аферата „ЗСС“ и какви са връзките му със случаите „Сапарев“ и „Карадимов“, трябва да изясняваме тепърва. С една дума, ние сме в началото на пътя.

Вятърът се беше усилил, блъскаше вратата, пицеше около комина, а дъждът чукаше по стъклата на прозорците поривисто и с отчаяна упоритост. Анастаси се завърна от кухнята и съобщи, че е открил на вратата, която води за сервизната стая, отвор в левия ѝ горен ъгъл, голям колкото орех.

— През този отвор бай Спиро е заснел любовниците, разбира се, със специален фотоапарат! — усмихна се доволно Авакум.

Докато Анастаси си приготвяваше походното легло, големият миндер беше предоставил на приятеля си, Авакум настрои ултракъсовълновия си радиоприемник и докато чакаше позивните сигнали на капитан Петров, внимателно изучаваше ключовата схема на шифъра, който беше намерил в пушката на бай Спиро.

Капитан Петров се обади точно в 23,00 часа. Две от неговите известия развълнуваха силно Авакум. Вчера вечерта между 6,30 и 7,00 часа на площадчето, където е първата спирка на рейс № 2, бил забелязан един червен фолксваген. Кондукторът, който го забелязал, твърдял, че го видял, веднъж, когато се връщал от последната спирка при кръчмата „Пияни вишни“, и втори път, когато правел обратния си курс. След това червеният фолксваген изчезнал, кондукторът повече не го видял. Второто известие, на което капитан Петров като че ли не отдаваше голямо значение, заинтригува по-силно Авакум. Доктор Юлия Сапарева заминала днес следобед за София. Тя отседнала в хотел „Севастопол“ и говорила тази вечер в осем и трийсет часа с Видин. Телефонната покана била до някой си Велко Трифонов. От направената справка се установило, че този Велко Трифонов е бивш фотограф, живее на улица „Александровска“ №70, където по-рано се е помещавало и фотоателието му „Луна“. Докторката и фотографът си уговорили среща за утре, 7 часа вечерта, в сладкарницата на хотел „Балкантурист“.

Авакум нареди на капитан Петров:

1. Да установи денонощно наблюдение над инженер, Димо Карадимов.

2. Да продължи наблюдението на доктор Сапарева. Същата да не се изпуска от очи във Видин.

3. Да се приготви подробна справка за фотографа Трифонов.

4. Да му се обади утре в 11 часа в софийската му квартира.

Когато разговорът приключи и Авакум прибра малката си портативна радиостанция, помещението изведнъж се изпълни с мрачна и потискаща тишина. Но това не беше всъщност истинска тишина, а тревожни писъци на вятъра, скърцане на врата, безутешно скърцане на прозорци. Авакум извади от чантичката си два зара от слонова кост, дойде до масата и се обърна към Анастаси.

— Избери си — чифт или тек!

— Чифт! — каза Анастаси.

— Намисли си нещо важно — дали ще се сбъдне.

— Какво да си намисля? — попита Анастаси.

— Нещо важно! — каза Авакум. — Например дали до края на годината ще се ожениш?

— Това не е важно! — поклати глава Анастаси.

— Ти искаш да останеш стар ерген като мене?

— Това не зависи само от мен! — въздъхна Анастаси. Той се изправи и взе заровете от ръката на Авакум.

— Аз ще хвърлям — рече той. — Намисли си нещо важно, дали ще се сбъдне.

— Какво да си намисля? — повдигна рамене Авакум.

— Например...

— ... дали до края на годината ще се оженя? — прекъсна го Авакум. — Този въпрос боговете отдавна са решили, няма смисъл да питам заровете.

Анастаси направи тъжно лице и се запъти към леглото си, но Авакум го спря.

— Хайде, хвърляй! — рече той. — Залагам за малката ясновидка. Дали ще прогледне!

Анастаси не знаеше коя е малката ясновидка и затова хвърли заровете с най-безразличен вид. Заровете показаха 2 и 3.

— Спечелих! — усмихна се Авакум. — Тази вечер ми върви! Заровете показват, че малката ясновидка ще прогледне. В такъв случай

Прокопи Сапарев е вън от играта. Дано!

В тази минута той грееше ръцете си на чуждия огън, дори Анастаси го почувствува, затова лицето му се сви, като че ли го беше заболял зъб.

Авакум остави Анастаси да спи, а сам се завърна отново в къщата на бай Спирос. Прибра се към два часа след полунощ.

Призори дъждът спря. Щом се поразвидели, Авакум и Анастаси тръгнаха за блатото. Като излязоха на полосата и повървяха някое време, Авакум каза:

— На метър-два под нас, а някъде и по-надълбоко, се намира обширен и плътен слой от глина. Този слой пречи на водата да се попива в дълбочините, затова тя размеква повърхностния пласт на земята и образува гълове. Почвата, върху която се движим, прилича на сунгер. Умението на бай Спирос да минава нощем в мъгла из тия тресавища не представлява нищо особено. Тук не играят роля никакви свръхестествени способности. Както виждаш, пътеката е ориентирана строго и по права линия към другия бряг и не прави никъде дори минимална чупка. Това място, където е излязла тиня, е отскоро. За да се движиш сигурно по една права и строго ориентирана пътека, не е необходимо дори да се оглеждаш. Необходим ти е един светещ компас, разграфен на минути и секунди. Засичаш градуса, минутата и секундата на посоката, която трябва да държиш, вървиш и не вдигаш очите си от скалата и пътеката те извежда на мястото, където трябва да стигнеш. Ето! — той извади от джоба си един кръгъл компас и чукна по капака му с показалеца си. — В чекмеджето на бюрото му намерих три такива компаса. С всеки от тях можеш да минеш безопасно през туй блато и в най-мъгливата нощ! Колкото до разширението на втория гъл, то се е появило отскоро. Спирос е щял да си блъска главата как да го избиколи — той и неговите хора.

Като приближиха разкошната плачуща върба, Анастаси каза, че труповете на кучетата са навярно още там, но когато стигнаха до нея, от труповете нямаше следа. Всъщност имаше следа — стъпкана и повалена трева, и тя водеше право в съседния гъл.

— Там ги е скрил — той или някой от неговите съучастници. За вечни времена! Забелязал е, че си вземал проби от труповете и затова е

решил да ги скрие завинаги от света.

Разсъблечена от шумата си или прикрита тук-там с рояк позлатени листенца, мокри от дъжда, жалки като парцалчета, върбата не мамеше окото, но Авакум настойчиво се взираше в клонците ѝ и на края се усмихна. Той посочи на Анастаси два раздалечени клона и попита:

— Забелязваш ли нещо? Анастаси повдигна рамене.

— Вейки са откършени, и то не много отдавна, не виждаш ли? Тук е обтягал антена, мога да се обзаложа на каквото щещ, дори лулата си ще заложа! И ще ти кажа: щом в дома му не можах да открия радиостанция, тя непременно ще се намери тука! Какъв по-сигурен тайник от това бласто, където на всяка крачка дебне смърт? И какво по-удобно място от тази върба? Разбира се! Където е била обтягана антената, там трябва да се намира и станцията. За такова откритие не се иска много ум! — Като говореше повече на себе си, отколкото на Анастаси, той опипваше ствола на върбата, както сляп човек опипва вратата на дома, където живее. — Ето! — възкликна най-после той и по устните му се появи усмивка, в която имаше доволство и удовлетворение, но не кой знае какво тържество. На един метър над коренището на върбата имаше кухня, дълга около половин метър и широка една-две педи. Той бръкна в тази кухня и извади от дъното ѝ куфарче, голямо колкото една портативна пишеща машина. — Ессе Veritas!^[4] — кимна той на Анастаси и избърса с кърпичка ръцете си. — Човек това звучи гордо, но от човек може всичко да се очаква!

— Сега какво ще правим? — попита Анастаси.

— Ще занеса тази станция в Н, за да снемат отпечатъци от нея и да ги сравнят с отпечатъците от пръстите на бай Спиро. След това ще замина за София, за да чуя какво ще разкажат пружинката и онази пластинка, по която забелязахме следи от лепило. А довечера ще се люблювам навярно на тихия бял Дунав...

И неочаквано засвири с уста прелестния Щраусов валс и като придържаше за кръста една въображаема „дама“, той обиколи, танцувайки, върбата с усмихнато и щастливо лице.

* * *

„Очаквай ме вторник вечер. Ще присъствуваш на една голяма драма!“ — каза Авакум, вземайки си довиждане с Анастаси. В Пловдив той се отби в управлението за няколко минути, а сетне замина със служебен вертолет за София. В изследователския институт на милицията пристигна малко след девет и половина.

— Искам да знам къде се произвеждат пружини от подобна стомана — каза Авакум на дежурния инспектор, като му показва пружинката, която Анастаси беше намерил в блатото. — Освен това — продължи той — също бих искал да знам какво представлява това сиво-кафяво вещество, което е полепнало по пластинката. Работата е толкова спешна — допълни той, — че не часовете, а минутите играят в случая фатална роля!

Инспекторът, който познаваше Авакум и беше от почитателите му, обнадеждаващо се усмихна.

— Ще ви потърсим в къщи към 14 часа — рече той.

Авакум веднага се прибра в квартирата си на улица „Латинка“. Два месеца не си беше дохождал и сега просто копнееше, изпитваше глад да види нещата си, любимите си вещи, да се поогрее на камината и да си налее коняк в любимата си сребърна чаша, негов трофей от времето на Момчиловската афера. Окачи лодена си и веднага се хвърли да стъква огън в камината си. Когато пламъците запърпориха, той засили огъня с две по-големи дъбови трупчета и отиде да включи бойлера в банята.

После се зае да преглежда пощата. Измежду десетината разтворени писма едно писмо в луксозен син плик веднага грабна очите му. Пликът беше надписан с едър и малко наивен женски почерк и като че ли от него идеше някакъв чуден аромат. Всъщност от това писмо не лъхаше абсолютно нищо, на Авакум тъй му се беше сторило, луксозният син плик и познатият смел и наивен почерк навярно му бяха напомнили някакъв отдавнашен любим парфюм.

Той остави това писмо настрана, а другите набързо прочете.

Когато излезе от банята, той облече халата си, седна в креслото пред камината, запали лулата си и тогава чак реши, че беше дошло време за синия плик.

Писмото беше от Мария Максимова, балерината, която преди десет години неволно беше станала централна фигура в шпионска афера, наречена на времето от Авакум „Спящата красавица“. В този балет тя изпълняваше ролята на Аврора. Тя беше 23-годишна, голяма хубавица и голяма балерина, нещо „златисто и красиво“, по което Авакум насмалко не започна да копнее. Но през нощта след премиерата на „Спящата красавица“, когато тя го пожела и му се отдаде, „златистото и красивото“ помръкна неочаквано в душата му и той не я потърси повече. Срецнаха се отново след 6 години в Рим, тя отиваше на гастрол в Париж, а той беше дошъл да събира материали за книгата си. „Златистото и красивото“ може би под влиянието на чудното италианско слънце отново се беше пробудило в душата на Авакум и затова те прекараха две нощи заедно. После връзката им се прекъсна. Тя му пращаше покани и той ходеше на премиерите ѝ, провождаше ѝ разкошни букети, но с това се изчерпваше всичко — „златистото и красивото“ в душата му не се пробуждаше. И ето днес беше пристигнала нова покана. Тя го наричаше в писмата си „зрител от първия ред“ — сам той се беше нарекъл така веднъж — и в това си писмо пишеше: „Уведомявам «зрителя от първия ред», че на 29 този месец, сряда, ще се състои премиерата на възобновената «Спяща красавица». Аз играя отново Аврора. Може би това ще ти даде идея за нещо. Обади ми се по телефона! Мария.“

Авакум погледа писмото някое време, после се изправи, извади от шкафчето си сребърната чаша и си наля два пръста коняк. Изпи коняка на един дъх, направи няколко крачки между вратата и портала на верандата и на края, освобождавайки се сякаш от невидим товар, дойде до телефона и набра номера на „спящата“. На въпроса ѝ: „Кой е?“, той отговори:

— Зрителя от първия ред!

— О! — възкликнаха оттатък.

— Не ме ли очакваше?

— Бях изгубила вече надежда!

— По-добре късно, отколкото никога! — каза Авакум и попита:

— Мъжът ти тука ли е?

Тя се беше омъжила преди седем години за един генерален директор, който често ходеше в чужбина.

— Мъжът ми е в Италия. Защо?

— Ще те чакам след премиерата тук, на „Латинка“. Ще дойдеш ли?

Оттатък не се поколебаха нито за секунда:

— Ти съмняваш ли се?

И в мембраната прозвъня като сребро веселият ѝ смях.

В два часа без четвърт от института се обадиха за резултатите. Пружината беше направена от специална стомана, каквато се произвеждаше само в един завод в България — в ЗСС, град Н. Що се отнася до „веществото“ върху пластинката, това беше най-обикновено епоксидно лепило „Универсал“, смесено със силна доза цианид.

В два часа се обади по приемника капитан Петров.

— Провери — нареди му Авакум — кой от конструкторите е ходил в експерименталния цех, кога и какво е правил там!

И му обади, че ще пристигне в Н утре, вероятно към десет часа.

Сетне отново си наля коняк, но само един пръст. До отлитането на самолета за Видин имаше предостатъчно време, можеше да поседи пред камината, да подържи сребърната чаша в ръцете си и за кой ли път да прочете свои стихове от времето на Момчиловската афера!

Той развъртя външната част на чашата, извади я и на вътрешната част прочете:

*От сънища нежни за теб
аз тръгвам среднощ заслепен.
Ветрецът поява без глас,
припламват звездите над мен.^[5]*

Сякаш поя вятър, замириса на бор. Балабаница се наведе да стъкне огъня и басмената ѝ блузка се разтвори около врата.

— Сигурно и ти си била някога такава самодива! — каза ѝ Авакум.

— А мигар сега съм лоша! — стрелна го Балабаница и опъна блузката върху гърдите си.

— Напротив, сега струваш колкото две самодиви — засмя се Авакум. Той намести отново двете части на чашата и замислено се

усмихна.

* * *

Улица „Александровска“ започваше от центъра на Видин и отиваше на запад, към шосето за град Кула. № 70 беше една стара двуетажна къща с олющена фасада, с табелка от пиринч върху входната врата, толкова потъмняла от времето, че Авакум с мъка прочете: Велко Трифонов, фотограф.

Беше шест часът. Възрастна попрегърбена жена въведе Авакум в ателието — една широка стая, сред която важно се мъдреше върху разкрячен триножник голям фотографически апарат с черна сатенена фуния отдире си. Срецу апарата, на няколко крачки от него имаше стол, а до стола стърчеше подвижен прожектор. До стените бяха поставени две пейки, маса и един шкаф, подобен на библиотечните шкафове за сигнатурни фишове. До този шкаф, изтъркан и овехтял, стоеше облечен в черна професионална манта фотографът Велко Трифонов, възнисък, слаб, попрегърбен като жена си, посивял и късоглед. Той беше току-що погледнал в служебната карта на Авакум, затова изглеждаше ужасно разстроен, очилата трепереха в ръцете му, а късогледите му очи не знаеха накъде да отправят разсеяния си поглед, толкова бяха смутени.

— Седнете — той покапи Авакум на една от пейките и сам седна насреща му. Гласът му беше глух и като че ли изпомпан, лишен беше от сила.

— Няма да ви сторя зло, успокойте се! — усмихна му се Авакум. — Дошъл съм по справка при вас. Няма да отварям дума за незаконната ви търговия със стари снимки. Ще искам от вас само да сте искрен и да не премълчавате пито дума от онова, което знаете.

— Моля ви се! — прошепна фотографът. — С удоволствие ще ви кажа всичко, което знам.

Авакум извади портрета на доктор Юлия Сапарева, протегна ръка и му го подаде.

— Познавате ли тази жена?

Велко Трифонов насмалко не изпусна снимката на пода.

— Познавам! — заекна той. И след като помълча, добави с угаснал глас: — Тази снимка е отпреди много години.

— Разкажете ми кога е правена снимката и всичко, каквото знаете за тази жена! — каза Авакум. — Довечера в осем часа вие ще се срещнете с докторката в сладкарницата на „Балкантурист“. Там вие ще и предадете срещу доста пари една картичка. Аз няма да преча на сделката ви и никой няма да ви попречи и да ви държи сметка, но при условие, че вие ще ми разкажете от игла до конец всичко, което знаете за тази жена, и че след това ще ми дадете още едно копие от същата снимка. Почвайте!

Накратко старият фотограф разказа следната история:

Доктор Юлия е родом от село Макреш. Родителите ѝ отдавна са починали. Няма нито братя, нито сестри. Завършила е медицина в София. В началото на 1943 година се установява на частна практика във Видин, където служи мъжът ѝ, капитан на една жандармерийска рота. Мъжът ѝ е от град Пещера и се казва Васил Атанасов Драгнев. Капитанът се оказва зъл и жесток човек, гони партизаните и се прочува като голям палач. През средата на 1943 година във Видин пристига брата на капитан Драгнев, лесничият Спиридон Драгнев, и гостува на братовото си семейство около 15 дена, Един ден при фотографа пристигат двамата Драгневци, носят му една снимка и искат да им извади копия. Ето какво представлява снимката!

Велко Трифонов извади от портфейла си една картичка и я подаде на Авакум. Авакум погледна любопитно картичката и поклати глава.

— Така и предполагам! — рече замислен той.

На снимката той позна веднага бай Спиро, макар да изглеждаше на нея като младеж. До него във военна жандармерийска униформа стоеше висок строен мъж, който по лице удивително му напомни Прокопи Сапарев. Толкова яснота нахлу изведнъж в тази история, че Авакум примижа и усети в сърцето си тъпа болка. Ето защо Прокопи имаше *чичо*! Предчувствията му не бяха го излъгали — същинският баща на Прокопи е имал брат!... Велко Трифонов продължи:

— Спиридон Драгнев си замина и за втори път дойде във Видин в началото на септември 1944 година. Двамата братя пак дойдоха при мене и ми поискаха негативите на тяхната снимка. Аз им дадох един негатив и тогава Спиридон Драгнев ме заплаши, че щял да ме убие, ако

някога научи, че съм запазил за себе си друг негатив. На 2 или на 3 септември капитан Драгнев изчезна. Моята жена беше се сприятелила с докторката и докторката ѝ доверила, че мъжът ѝ щял да бяга за Турция, защото комунистите щели да му отрежат главата. Докторката беше бременна, беше навлязла в деветия месец, и моята жена ревеше, като си помислеше какво я чака занапред. На 8 септември докторката обади на жена ми, че девер ѝ щял да я води при някакви свои роднини в село Извор, близо до град Пещера, там да ражда. Към обяд потеглиха. Ние стояхме на вратата и им магнахме с ръка, когато колата им мина покрай къщата ни. Колата беше един „Опел“ от трофейните, караше го Спиридон Драгнев, девера на докторката. Това е, което знам.

Велко Трифонов помълча някое време, после каза:

— Изпуснах едно нещо. Два-три дена преди да заминат, докторката си извади нова легитимация. Тя дохожда при мене за снимка. Тази снимка, дето имате вие, това е увеличено копие на снимката, която ѝ направих за легитимацията. Те имаха свои хора в полицията и работата се уреди бързо. Дойде докторката, показва ми легитимацията и се хвали: „Нали не личи, че съм бременна?“ „Та как ще личи“ — казвам и взимам легитимацията да погледна. А тя записана там на бащиното си име: Юлия Цекова Тодорова, и в графата семейно положение — пак една лъжа — „неомъжена“! Но не продумах, И никому до тоя час не съм продумал. Защо да преча на жената? Бившият ѝ мъж беше един звяр. С неговото име тя нямаше да види добро!

Авакум напусна къщата на Велко Трифонов към седем часа.

Още същата нощ той замина за Пловдив.

* * *

На 27 октомври, понеделник, след като престоя около един час в окръжното управление, Авакум замина с волгата си за село Извор. Към десет часа напусна село Извор и след час и половина пристигна в град Н. Като се видя с капитан Петров, той го потупа приятелски по рамото и закачливо го попита:

— Държиш ли още, приятелю, че син, чийто баща няма брат, не може да има чичо?

— Вие като че ли продължавате да ме занасяте! — нацупи се капитан Петров.

— Е, не се сърди — усмихна му се Авакум. — Аз просто събирам мнения, правя анкета! — И преди усмивката да загасне в ъгълчетата на устните му, той запита: — Какви сведения имаш за инженер Димо Карадимов?

— Димо Карадимов единствен от конструкторското отделение е посещавал експерименталния цех. Той е приятел с началника на цеха Никола Николов. Ходят заедно на лов. Откакто Николов поема цеха преди една година, инженер Карадимов слиза често при машините. Видели са го да навива пружинки от една специална тел.

Разговорът се водеше в квартирата на Авакум. След като мълча някое време, Авакум каза:

— Тези сведения ни приближават към развързката. Довечера ще арестуващ инженер Карадимов.

* * *

Тази вечер гостите на „кътчето“ бяха само тримата инженери и Авакум. Настроението на масата не беше весело. Прокопи пиеше мълчаливо. От време на време в очите му святкаше пламъче, после прииждаха облаци. Гневни светкавици биваха мигновено сменявани с меланхолични отблясъци. Хафезов не сваляше маската си на абсолютно отчуждение. Той не се интересуваше от никого и за нищо. Не приказваше. Ако за някоя и друга секунда сваляше маската на отчуждението, на лицето му се появяваше израз на безгранично презрение. Топ като че ли презираше всичко и всички.

По-нормално се държеше Димо Карадимов. Той пуцаше хапливи забележки към колегите си, смееше се на остроумията си, които в повечето случаи бяха доста плоски, и непрекъснато правеше опити да уязви за нещо Авакум.

И ето, засегнат навярно от подигравките му, Авакум изпусна лулата си на пода, той пушеше тази вечер с порцеланова лула, и чашката ѝ моментално се преполови на две.

— Какво нещастие! — плесна Авакум с ръце и лицето му замръзна в мъчителна гримаса.

— Голяма работа! — засмя се Карадимов. — Една лула!

Авакум се наведе, събра късовете, загледа се в тях и едва не се заплака от жал.

— Тази лула ми е скъп спомен — каза той с трагичен глас. — Покойният ми брат пушеше с нея.

— Удари тогова по муцуната, задето те нервира — посъветва го Прокопи, като кимна към Карадимов.

— Вие всички сте палячовци! — каза невъзмутимо Хафезов.

— Аз пазя тази лула като очите си! — обърна се към него Авакум. — Какво ще правя сега?

— Е, не хленчи! — погледна го със злоба и с насмешка едновременно Карадимов. — Аз имам в къщи специално лепило, ще ги залепя тия две парчета и смешната ти лула ще стане по-здрава отпреди.

— Тогава да вървим! — обади се Авакум.

Карадимов живееше сам, държеше хубаво мебелирана гарсонiera. Той покани Авакум в кокетното си салонче, показва му къде да седне и рече:

— Най-напред ще те почерпя с уиски. Впрочем ти пил ли си изобщо уиски?

— По-напред направи лулата ми! — каза Авакум с вкаменено лице.

Карадимов го изглежда учуден, щеше да му каже нещо подигравателно, но се размисли и махна с ръка. Той влезе в кабинета си и след една минута се завърна оттам с червена кутийка, върху която пишеше с едри букви: лепило „Универсал“. Той постла една салфетка и извади от червената кутийка две шишенца.

— В едното шишенце има смола — каза Карадимов. — А в другото — разтворител.

— А къде е цианида? — попита Авакум. Гласът му беше леден, а лицето му си оставаше все така вкаменено.

Карадимов изпусна шишенцето с разтворителя и червената течност потече върху салфетката. Лицето му пребледня.

— Какви глупости дрънкаш? — изръмжа той. Авакум се изправи.

— Ако до три минути не донесеш цианида, ще извикам милицията да прерови цялото ти жилище!

— Какво са те прихванали! — изсъска Карадимов. Той се наведе да хване тежката метална пепелница, но в тоя момент нещо светна пред очите му и в следващия миг ръцете му се оказаха заключени в белезници.

— Тази стомана не е чак толкова специална, колкото стоманата, от която правиш твоите смъртоносни пружинки, но все пак върши работа. Кой уби Юлиян Петров, мерзавецо?

— Спиридон Драгнев го уби!

Карадимов трепереше, дори зъбите му потракваха.

— Ти ли снабди Спиридон Драгнев с пружинки?

— Аз.

— Ти ли му съобщаваше за пристигането на секретните документи?

— Аз.

— Кой изнасяше информацията?

— Не знам! Може би Сапарев. Не знам! В тази работа всеки действа поотделно. Ние не държим връзка помежду си. Драгнев навярно държи връзка с всички ни.

— Кому предава сведенията Драгнев?

— Драгнев съобщава по радиостанцията си мястото и часа, където тоя, който носи информацията, трябва да се срещне с човека, който ще я получи. Приемането и предаването става с парола, която се мени всеки път.

— Радиосеансите еднолични ли са?

— Еднолични. Говори само Драгнев. Оттатък знаят деня и часа и чакат само повикване.

— В кой ден и час предава Драгнев? Къде?

— Понеделник, 10 часа вечерта, в блатото.

— Ти откъде знаеш тия подробности? Нали всеки от вас работи самостоятелно?

— Аз шпионирах Драгнев. Всеки ден се готвех да го издам. Вие ме изпреварихте! Просто ме изпреварихте с някой и друг ден!

И Карадимов заплака. Тресеше се и хълцаше с ужасен мъжки плач.

В десет часа Авакум предаде от блатото: „Утре, вторник, десет часа вечерта, при върбата, предаване и приемане на стока. Парола: има ли нови локви? Отговор: само две.“

При Анастаси се отби за няколко минути.

— Имам такава молба — рече той, като сложи дружески ръка на рамото му. — Утре от шест часа заранта да те няма тук!

— До някое време може да ме няма? — намръщи се Анастаси и вътрешно настръхна, защото си помисли, че приятелят му пак ще го увещава да напусне изобщо това „проклето“ място.

— Да те няма само до десет часа вечерта! — уточни се Авакум. — До десет часа да не се мяркаш ни наблизо, ни надалече! И никому нито дума, нали? Както някога в Момчилово!

— Разчитай на мен! — каза гордо Анастаси. — Един път ли сме работили заедно?

Като мина покрай ресторанта, Авакум спря волгата и изтича до телефонната будка. Той набра номера на инженер Прокопи Сапарев.

— Безпокои те археолога! — каза той, когато инженерът се обади.

— Хм — изсумтяха отгатък. — Какво направи онова говедо, залепи ли лулата?

— Онова говедо е в милицията, арестуваха го!

— Заради лулата?

— Не вярвам!

— Ти за какъв дявол ме безпокоиш?

— Каня те утре на вечеря. Ще споделя с тебе една идея относно твоята ясновидка.

— Първо — вечер не споделям идеи. Второ — ясновидката не е моя.

— Както искаш! — каза Авакум.

— Къде ще бъде тази вечеря, дявол да го вземе?

— В дома на един мой много добър приятел, ветеринарен доктор. Той се намира в село Воднянци и живее в бившата кръчма, дето е до стария път.

— Хм — казаха отгатък.

— Е? — попита Авакум.

— Вие сте побъркани, дявол да ви вземе! Но ако и моята чивия мръдне, непременно ще дойда! В колко часа?

— След десет!

Отгатък хлопнаха телефона.

Като пристигна в Н, Авакум извика капитан Петров.

— Утре точно в пет часа сутринта трябва да заминем за село Воднянци. Вземи с тебе двамата лейтенанти и сержанта. Облечете мушамы, обуйте ботуши, намерете силни фенери. Прегледайте си оръжието. Сборен пункт — старата кръчма. Впрочем аз ще ви водя. Вие ще се движите след мен.

— Слушам! — каза тихо капитан Петров.

— След като свършим работа, ще останем за вечеря в старата кръчма. Макар и да е късно вече, постарай се да приготвиш провизии за една хубава мъжка вечеря.

— Ще се постарая! — чулна леко токовете си капитан Петров.

* * *

Двамата лейтенанти, сержантът, капитан Петров и Авакум останаха в кръчмата, а двамата шофьори върнаха обратно колите. Наближаваше седем часа. Току-що беше започнало да се развиделява, валеше тих и студен дъжд, блатото беше покрито с лека мъгла.

Авакум покани всички да седнат около голямата и продълговата маса, извади от чантата си хартия и молив и започна да излага плана на предстоящата акция.

— Ето диспозицията — рече той и посочи плана, който възпроизвеждаше местността от началото на пътеката до средата на блатото, където беше означена с кръстче плачущата върба. — Сержантът се прикрива на това място, където пътеката навлиза в блатото. Оттук ще мине типът, който ще получи информацията. Сержантът няма да го спира. Сержантът ще действа само в случай, че ние, които сме на позиция около вратата изпуснем типа и той, спасявайки се, направи опит да се измъкне обратно през същото място. Ясно ли е? Аз и лейтенант Симов се прикриваме южно от върбата, а капитан Петров и лейтенант Станчев — откъм северната. Когато двамата типове се срещнат и единият предаде материала си на другия, аз ще ги осветя с фенера си и всички ще скочим едновременно върху тях. Никаква стрелба! Стрелба само в случай, че първи започнат те! Има ли въпроси?

— Кога ще заемем позиции? — попита капитан Петров.
— След като хубаво се стъмни. Към седем часа.
— Ще лежим под дъжда до десет часа! — засмя се капитан Петров.
— Нали ви казах да си вземете мушамы!

* * *

Двамата се срещнаха точно в десет часа и една минута. Валеше тих дъжд, тъмнината беше непрогледна. Единият запита:

— Има ли пови локви? Другият отговори:
— Само две.
— Тогава взимай! — каза първият.
— Това ли е всичко? — попита вторият.
— Друго нямам! — каза първият.

В този момент Авакум натисна копчето на фенера си и в силната му жълта струя изплава като из мъртвите, като от някакъв друг свят фигурата на Прокопи Сапарев — от кръста нагоре, в черното си пардесю, с черното си бомбе.

Опя, който стоеше с гръб към светлината, скочи напред, а Прокопи Сапарев се втурна по пътеката.

Светлината угасна.
— Дръжте ги! — извика Авакум.

Откъм мястото, където скочи неизвестният, блесна огън, екна изстрел, доту се боричкане, лейтенант Станчев извика:

— Пипнах го!

Авакум отново светна с фенера си. Лейтенант Станчев лежеше върху гърба на жертвата си и й извиваше ръцете, а капитан Петров тичаше подир инженера.

— Петров, стой! — изкрещя Авакум. — Стой! Петров се залюля и застина на място. Отново настъпи тишина.

И изведнъж страшен писък разцепи нощта.

— Помощ!

Навярно Прокопи беше паднал в гъола с коричките.

— Помощ!... Помощ! — продължаваше да крещи Прокопи с нечовешки глас.

После настъпи тишина.

— Това е страшно! — прошепна капитан Петров.

— Ако не те бях спрял, и ти щеше да гълташ тиня сега! — каза сърдито Авакум.

Заловеният, с белезници на ръцете, оставиха да върви подир Авакум. Когато стигнаха до кръчмата, джипката на управлението вече чакаше на пътя. Сержантът стоеше до нея и потупваше с крака от студ.

— Сержантът и лейтенантите да откарат заловения в управлението! — заповяда Авакум. — Ние с капитан Петров оставаме тук.

* * *

Когато джипката отмина, Авакум каза на капитан Петров, гледайки в блесналите прозорци на кръчмата:

— Вътре ще те посрещне една голяма изненада!

Влязоха в просторната соба и капитан Петров застина: насреща му седеше с чаша в ръка инженер Прокопи Сапарев.

Капитан Петров потърка очите си, като да се будеше от сън. После отново се загледа в инженера.

— Дявол да го вземе! — каза инженерът. — Какво му става на тоя?

В същия миг капитан Петров се чукна с длан по челото и лудешки се изсмя.

— Досетих се! — извика той. — Разбрах!

— А-ха! — каза Авакум. — Разбра ли, че синът може да има чичо, макар баща му да няма брат?

Наляха си вино и пийнаха и докато Анастаси приготвяваше вечерята, Авакум разправи:

— Тоя Прокопи, дето седи между нас, и оня, дето потъна преди малко в блатото, са еднояйчни близнаци. Аз ще ви разкажа след вечеря къде са се родили и каква е историята на всеки от тях, и защо не са се познавали, и как така никога не са се виждали. Спиридон Драгнев, чичото, използвал ужасната прилика на другия „Прокопи“ с нашия Прокопи и го изпращал на два пъти в завода, в конструкторското отделение да фотографира разни документи. Пазачите го взимали за

„нашия“ Прокопи и го пускали в отделението, без да му правят каквито и да било спънки. Но третия път другия Прокопи поради неопитност направил няколко грешки и хитрата сврака „се уловила в капана“. Тия грешки, които аз нарекох „антилогика в поведението на нашия Прокопи“, спасиха в същност „нашия“ Прокопи...

Логиката доказва, че дори в случая, когато бащата няма брат, синът може да има чичо. Това е важното. А другото е съдба! Другото доказва, че човек звучи гордо наистина и същевременно предупреждава, че от човек може да се очаква всичко.

— Така ли е, скъпи Анастаси?

---

[1] Никога, господине! Съжалявам, Много съжалявам! (фр.) ↑

[2] Аз предпочитам чаша бира! (фр.) ↑

[3] Свещена простота! (лат.) ↑

[4] Ето истината! (лат.) ↑

[5] Шели. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.